

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

KOULUAMMUNTOJEN KEHITYMINEN SOTIEN JÄLKEEN

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti

Antti Kilpeläinen

Sotatieteiden maisteri-
kurssi 4

Maasotalinja

Huhtikuu 2015

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 4	Linja Maasotalinja
Tekijä Yliluutnantti Antti Kilpeläinen	
Opinnäytetyön nimi Kouluammuntojen kehittyminen sotien jälkeen	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto
Aika Huhtikuu 2015	Tekstisivuja 61 Liitesivuja -
Tiivistelmä	
<p>Jatkosodan aikana kouluammunnat pyrittiin ampumaan vuoden 1941 ampumaohjelmiston mukaisesti. Sodan edetessä asevelvollisten koulutusjaksojen kestot lyhenivät ja ampumaohjelmiston mukaisia ammuksia oli vaikea toteuttaa. Ase- ja ampumakoulutusta haittasi myös ammattitaitoisten kouluttajien puute, sillä osaava henkilökunta oli rintamalla.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miksi ja miten kouluammunnat kehittyivät vuosina 1945–1992? Tutkimus on asiakirjatutkimus ja menetelmänä käytetään sisältöanalyysia. Tutkimuksessa vastataan lähdemateriaalia hyväksikäyttäen alakysymyksiin ja itse pääkysymykseen. Vastaamalla tutkimuskysymyksiin, tutkimuksella annetaan ymmärtää tapahtumia ja edetään analyysin kautta päätelmien tekoon. Tutkimus perustuu suurimmaksi osaksi arkistolähteisiin, joista tärkeimpinä ovat jalkaväen tarkastajan asiakirjat. Muita tärkeitä lähteitä ovat ampumaohjelmistot, edelliset tutkimukset, aihetta tukeva kirjallisuus ja lehtiartikkelit.</p> <p>Sodan jälkeen aina 1960-luvulle saakka ase- ja ampumakoulutusta haittasivat varusmiesten komennukset, patruunapula sekä ampumaratojen kunto ja etäisyydet. 1970-luvulle asti kiväärillä suoritettavien kouluammuntojen ja niissä käytettävien patruunoiden määrä väheni tasaisesti. Sen jälkeen kouluammuntojen määrä ja patruunakiintiöt alkoivat kuitenkin kasvaa. Kiväärillä suorittavat kouluammunnat olivat miltei koko tutkittavana olevan ajan samankaltaisia, vasta rynnäkkökiväärin syrjäytettyä kiväärin 1990-luvun alussa kouluammunnat muuttuivat monipuolisimmaksi. Asevelvolliset ampuivat kouluammunnat myös pikakiväärillä, konepistoolilla ja konekiväärillä, jotka koostuivat lähinnä totuttautumismunnoista. Pikakivääriammunnat poistuivat 1970-luvulla ja rynnäkkökiväärin myötä myös konepistooliammunnat jäivät pois 1990-luvun alussa. Huolimatta ase- ja ampumakoulutusta rajoittavista tekijöistä asevelvollisten ampumataito todettiin usein hyväksi.</p> <p>Tärkeimmät tekijät kouluammuntojen kehittämiseen ovat olleet rynnäkkökivääri, patruunakiintiöt ja koulutustavoitteiden saavuttaminen. Kouluammuntojen sisällön kehittämiseen vaikutti eniten rynnäkkökiväärin yleistymisen.</p>	
Avainsanat	
Ase- ja ampumakoulutus, kouluammunnat, valmistava-ampumakoulutus, kenttäammunnat, valmistavat taisteluammunnat, ampumaohjelmisto.	

KOULUAMMUNTOJEN KEHITTYMINEN SOTIEN JÄLKEEN

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
1.1 Johdatus tutkimusaiheeseen	1
1.2 Tutkimuksen viitekehys, käsitteet ja aiheen rajaus	4
1.3 Tutkimuskysymykset ja -menetelmä sekä tutkimuksen rakenne	7
1.4 Lähteet ja aikaisempi tutkimus aiheesta	8
2 SODAN ARVET NÄKYVÄT	11
2.1 Vuoden 1946 ampumaohjelmistot	11
2.2 Kouluammunnat 1950-luvulla	21
2.3 Asekehittely	26
3 HIDASTA KEHITYSTÄ	28
3.1 Vuoden 1964 ampumaohjelmisto	28
3.3 Vuoden 1974 ampumaohjelmisto	39
4 RYNNÄKKÖKIVÄÄRI MUUTTAA KAIKEN	47
4.1 Kouluammunnat 1980-luvulla	47
4.2 Vuoden 1991 ampumaohjelmisto	51
5 YHDISTELMÄ	56
LÄHTEET	62

KOULUAMMUNTOJEN KEHITTYMINEN SOTIEN JÄLKEEN

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus tutkimusaiheeseen

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee kouluammuntojen kehittymistä sotien jälkeen, ja se on loogista jatkumaa yliluutnantti Tero Sakalan pro gradu -tutkielmalle *Kouluammuntojen kehittyminen itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä*. Jotta näistä kahdesta tutkimuksesta saadaan yhtenäinen ja eheä kokonaisuus, esitellään seuraavassa kouluammuntojen kehittyminen jatkosodan aikana. Tämä antaa myös vertailupohjaa sodan jälkeiselle ase- ja ampumakoulutukselle, ja havainnollistaa sotakokemusten vaikutuksia kouluammuntoihin.

Ennen jatkosodan syttymistä vuonna 1941 säädettiin asevelvollisuuslaki, jolla varusmiesten palvelusaika muutettiin 24 kuukaudeksi. Palvelusaika jaettiin neljään kuuden kuukauden jaksoon. Ensimmäinen kuuden kuukauden koulutuskausi oli peruskoulutuskausi. Tämän jälkeen tulivat nuoremman ja vanhemman sotamiehen koulutuskaudet ja viimeisenä kertauskausi. Peruskoulutuskausi käsitti mieskohtaisen sekä ryhmässä ja joukkueessa tapahtuvan koulutuksen. Tällöin suoritettiin myös kouluammunnat.¹ Jatkosodan alkaessa päämaja antoi käskyn, jonka mukaan koulutettavat sotilaat tulitaisiin käyttämään kenttäarmeijan täydennyksiin jo kahden kuukauden koulutusjakson jälkeen².

Vuonna 1942 koulutusohjelma muutettiin 3 + 3 kuukautta käsittäväksi kokonaisuudeksi. Ensimmäisten kolmen kuukauden koulutus tapahtui koulutuskeskuksissa kotirintamalla. Tilanteen mukaan tämän jälkeen sotilaat lähetettiin rintamalle täydennysmiehiksi tai koulutusta jatkettiin koulutuskeskuksissa vielä kolmen kuukauden ajan. Kesällä 1944 koulutusohjelman

¹ *Koulutuksen suuntaviivat vuodeksi 1941*, Puolustusvoimain Pääesikunta, Koulutusosasto, N:o 320/koul. 1/40/sal. Helsinki 1941, s. 9.

² Ukkola, Timo: *Koulutus maavoimissa jatkosodan aikana*, Kadettitutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu 2006, s. 5.

kesto lyheni 3 + 3 kuukaudesta kuuteen viikkoon. Ase- ja ampumakoulutusta, kuten muutakin koulutusta, haittasi koulutusajan lyhennetyn keston vuoksi myös kouluttajapula, sillä kouluttajakokemusta omaavat upseerit ja aliupseerit olivat enimmäkseen rintamalla.³

Puolustusvoimain pääesikunnan koulutusosaston laatima *Ampumaohjelmisto / 41* julkaistiin vuonna 1941. Ampumaohjelmiston uusimistarpeeseen vaikuttivat suoritettujen rauhanajan kokeilujen tulokset, saadut sotakokemukset ja palvelusajan pidentäminen. Ohjelmisto oli kattava ja siinä ohjeistettiin pelkkien ammuntojen lisäksi myös ampumakoulutuksen jakautuminen kuukausien tarkkuudella sekä sen periaatteet ja päämäärät. Ase- ja ampumakoulutuksesta oli tarkoitus muodostaa yhtenäinen koulutuskokonaisuus ja jaksottamalla saada se nousujohteiseksi.⁴ Koulutuksessa painotettiin oma-aloitteisuutta sekä yhteistoimintaa ja sen päämääränä oli ”opettaa sotilaat käyttämään omaa asettaan kaikissa olosuhteissa nopeasti ja suurimmalla mahdollisella teholla, suojelemaan itseään ja asettaan vihollisen tulelta sekä tuntemaan muiden aseiden käyttötavat, ominaisuudet ja toimintamahdollisuudet eri olosuhteissa⁵”.

Ampumaohjelmisto / 41 käsitti yhteensä 28 kivääriammuntaa, joista 16 oli kouluammuntoja, kuusi valmistavia taisteluammuntoja ja viimeiset kuusi varsinaisia taisteluammuntoja. Miehistö ja ryhmänjohtajat suorittivat tehtävänsä mukaan, joko supistetun tai täyden kivääriampumaohjelman. Täysi ohjelmisto kosketti vain kiväärikomppanioiden ja jääkärijoukkueiden ryhmänjohtajia ja kiväärimiehiä, jotka ampuivat kaikki 28 kivääriammuntaa. Muut asevelvolliset ampuivat pääsääntöisesti myös kaikki kouluammunnat ja kolme valmistavaa taisteluammuntaa, mutta eivät taisteluammuntoja.⁶

Kouluammuntojen ensimmäiset kaksi ammuntaa ammuttiin pienoiskiväärillä. Näin ampujat totutettiin aseeseen rekyyliin ja sotilaille saatiin opetettua oikea laukaisutekniikka. Loput kouluammunnat ammuttiin pääasiassa maaten tuelta ilman aikarajaa, ja niiden opetustarkoitus oli pääasiassa ampua mahdollisemman pieni kasa eri etäisyyksiltä. Vain kaksi kouluammuntaa ammuttiin seisten. Ampumamatkat vaihtelivat 50 metristä aina 300 metriin, mutta ne painotettiin kuitenkin 100–200 metrin matkoille. Maalitauluina käytettiin mustavalkoisia ympyräkuviollisia pahvitauluja. Patruunoita kouluammuntoihin kului yhteensä 161, ja valmistaviin taisteluammuntoihin 55 kappaletta.⁷

³ Ukkola (2006), s. 6.

⁴ Puolustusvoimain Pääesikunnan Koulutusosasto, *Ampumaohjelmisto / 41*, T18003 / 4, s. 1.

⁵ Sama, s. 3.

⁶ Sama, liite 1a.

⁷ *Ampumaohjelmisto / 41*, liitteet 1a - 1b.

Kivääri- ja konekiväärikomppanioiden varusmiehet ampuivat kouluammuntoja kiväärin lisäksi myös konetuliaseilla, joiden opetustarkoituksena kouluammunnoissa oli ”*totuttaa ampuja aseeseen ja opettaa ampumaan sillä eri tulilajeja ja käsittelemään sitä taitavasti ja taistelunmukaisesti*”⁸. Kiväärikomppanioiden varusmiehet ampuivat pikakiväärillä neljä ja konepistoolilla kaksi kouluammuntaa. Pikakivääriammunnat käsittivät yhteensä 60 ja konepistooliammunnat 30 patruunaa. Konekivääriammunnat kuuluivat vain konekiväärikomppanioiden varusmiesten koulutusohjelmaan. Ampumaohjelmisto määrittä edellä mainituille aseille enemmänkin ammuntoja, mutta ne oli tarkoitettu vain aseiden varsinaisille ampujille ja kyseisten ryhmien ryhmienjohtajille.⁹

Jatkosodan aikana sotilaiden pääaseistuksena oli kivääri, eniten käytetyt mallit olivat jalkaväenkiväärit m/91 ja m/27 ”Pystykorva” sekä sotilaskivääri m/39 ”Ukko-Pekka”. M/39:ää kehitettiin edeltäjiinsä nähden muun muassa parantamalla tukin muotoilua ja luomalla useampi kiinnityskohta aseeseen kantohihnalle. Aseiden kaliiperi oli 7.62 x 53R ja ne olivat toimintaperiaatteeltaan lippaallisia kertatuliaseita. Patruunoita kiinteään lippaaseen mahtui viisi kappaletta. Aseet olivat kooltaan lähellä toisiaan, tosin kiväärissä m/91 oli muita pidempi piippu, joten kyseisen aseeseen pituus oli noin 10 senttimetriä pidempi kuin m/27 ja m/39. M/91 kokonaispituus oli 129 senttimetriä. Painoa kivääreillä oli 4,3–4,5 kg. Asevelvollisten ase- ja ampumakoulutuksessa käytettiin pääsääntöisesti sotilaskivääriä m/91.¹⁰

Konepistooliammunnat ammuttiin Aimo Lahden suunnittelemana Suomi-konepistooli m/31:lla. Aseen kaliiperi oli 9.00 x 19 mm ja lippaaseen mahtui mallista riippuen 25–70 patruunaa. Kyseinen malli oli yleisesti käytössä jatkosodan aikana.¹¹ Pikakiväärinä ammunnoissa käytettiin mallia Lahti / Saloranta-26 (L/S-26) ja venäläisiltä sotasaaliina saatua Degtjarev-pikakivääriä (DP-27). Molemmat pikakiväärit olivat toimintaperiaatteeltaan lippaallisia automaattiasseita. L/S-26 pikakivääri osoittautui kuitenkin häiriöherkäksi kenttäolosuhteissa ja toimintavarmempi DP-27 syrjäytti sen yleisessä käytössä seuraavien vuosien aikana.¹² Konekiväärien yleisimmät mallit olivat m/09-21 ja m32/33, jotka molemmat olivat kaliipereiltaan 7.62 x 53R¹³.

⁸ *Ampumaohjelmisto / 41*, s. 9.

⁹ Sama, liite 1b.

¹⁰ Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988 osa 2*, Suomen Asehistoriallinen Seura ry, Vammalan Kirjapaino 1991, ss. 15–82.

¹¹ Sama, ss. 244–257.

¹² Sama, ss. 367–380.

¹³ Sama, ss. 431–451.

Suojeluskuntajärjestöt pitivät myös ase- ja ampumakoulutusta tärkeänä, ja se kuului tiiviisti niiden koulutukseen. Järjestön ase- ja ampumakoulutuksen tarkoituksena oli muun muassa ”antaa suojeluskuntalaisille perusampumakoulutus ennen heidän astumistaan vakinaiseen palvelukseen¹⁴”. Vuonna 1941 julkaistu *Suojeluskuntain ampumaohjelmisto* käsitti koulu- ja taisteluammuntoja kiväärillä, pistoolilla, konepistoolilla, pikakiväärillä, konekiväärillä ja panssarintorjuntakiväärillä¹⁵.

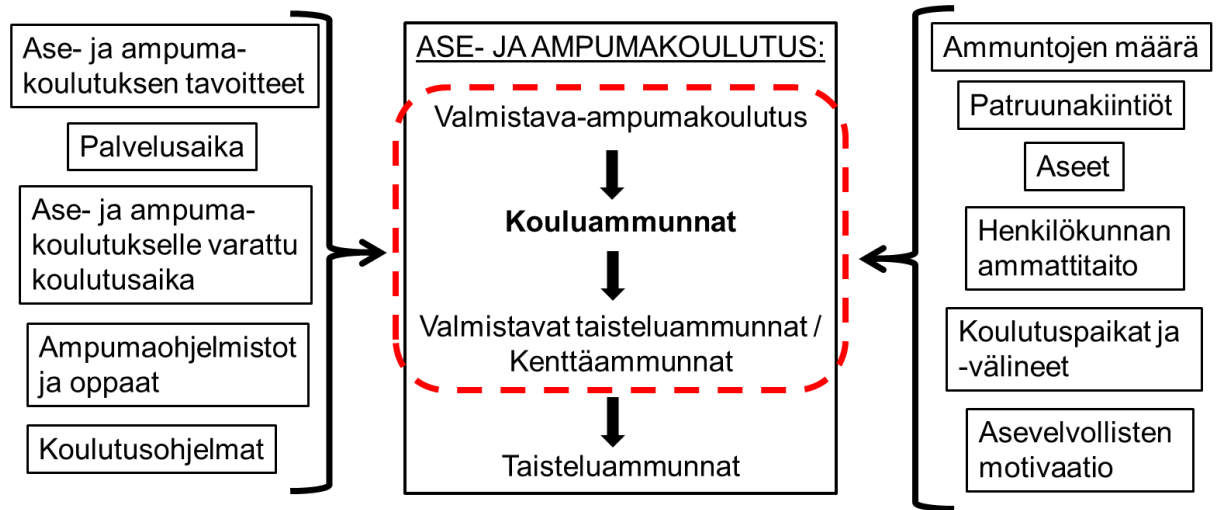
Jatkosodan vuoksi tapahtuneet koulutusajan supistamiset vaikuttivat oleellisesti myös suoritettaviin kouluammuntoihin. Koulutuskeskuksissa kouluammunnat pyrittiin ampumaan vuoden 1941 ohjelmiston mukaan, mutta kyseinen ohjelmisto oli laadittu rauhanajan olosuhteisiin ja kahta palvelusvuotta silmällä pitäen. Lyhyempi koulutusaika vähensi varmasti myös ampumakoulutuksen määrää, mutta koulutuskeskuksissa suoritetuista kouluammunnoista ei ole säilynyt dokumentteja. Ase- ja ampumakoulutus on todennäköisesti näytellyt suurta roolia, mutta kaikkia ampumaohjelmiston mukaisia ammuntoja on ajanpuutteen vuoksi ollut vaikea toteuttaa. Koulutuksen laatua laskee myös se, että ammattitaitoiset kouluttajat olivat rintamalla. Näistä lähtökohdista alkaa siis tutkimuksessa käsiteltävä aikajakso.

1.2 Tutkimuksen viitekehys, käsitteet ja aiheen rajaus

Tutkittavana oleva ajanjakson aikana ase- ja ampumakoulutus on koostunut valmistavasta ampumakoulutuksesta, kouluammunnoista, valmistavista taisteluammunnoista tai kenttäammunnoista ja taisteluammunnoista. Tutkimuksen pääpaino on kouluammunnoissa, mutta kattavan kokonaisuuden luomiseksi tutkimus käsittelee myös valmistavan ampumakoulutuksen ja valmistavien taisteluammuntojen sekä kenttäammuntojen kehittymistä. Tutkimus ei käsittele taisteluammuntoja.

¹⁴ *Suojeluskuntajärjestön ampumaohjelmisto 1941*, Suojeluskuntain yliesikunta N:o 1808/ib/101, s. 21.

¹⁵ Sama, ss. 22–41.

KUVA 1: Tutkimuksen viitekehys

Ase- ja ampumakoulutus aloitettiin valmistavalla ampumakoulutuksella ja sen tarkoitus oli luoda pohja turvallisille ja tehokkaille kouluammunnoille. Valmistava ampumakoulutus koostui oppitunneista ja harjoitteista. Koulutus alkoi ase- ja patruunoiden rakenteiden opettamisella sekä käsittelyharjoituksilla.¹⁶ Valmistavan ampumakoulutuksen pääpaino oli ampumaseennon, tähtäämisen, laukaisemisen ja lataamisen harjoittelussa¹⁷. Lisäksi harjoiteltiin myös toiminta ampumaradalla¹⁸.

Valmistavan ampumakoulutuksen jälkeen siirryttiin kouluammuntojen pariin, jotka suoritettiin ampumaradalla. Kouluammuntojen opetustarkoitus oli opettaa varusmiehille perusampumataito. Kouluammuntojen keskeiset opetuskohteet olivat tähtääminen ja laukaiseminen, osumakeskeispisteen siirtäminen maalin keskelle sekä perustaistelu- ja taistelutähtäimen määrittäminen.¹⁹ 1990-luvun alussa vaatimukseen lisättiin myös kyky ampua liikkuvaan maaliin, ampuminen pimeässä ja sarjatulen ampuminen rynnäkkökiväärillä²⁰. Vuodesta 2013 alkaen kouluammunnoista on käytetty termiä *perusammunnat*²¹.

Valmistavat taisteluammunnat ammuttiin kouluammuntojen jälkeen pääasiassa ampumaradalla ja ne nimensä mukaisesti valmensivat ampujia taisteluammuntoja varten. Valmistavat taisteluammunnat olivat kouluammuntojen kaltaisia ammuntoja, mutta ne olivat vaativimpia, monipuolisempia ja niissä harjoiteltiin usein nopeiden kertalaukauksien sekä heittolaukauksi-

¹⁶ *Ohjeita ampumakouluttajille kivääriperusampumakoulutusta varten* (1949), ss. 24–35.

¹⁷ *Keuyiden aseiden käsittely- ja ampumakoulutusopas*, Pääesikunta N:o 2216/Ohjasto/8b, Helsinki 6.8.1963, Länsi-Savon Kirjapaino Oy Mikkeli, ss. 163–192.

¹⁸ *Ohjeita ampumakouluttajille kivääriperusampumakoulutusta varten* (1949), ss. 24–35.

¹⁹ *Kouluttajan opas*, Pääesikunta Helsinki 28.1.1984, Gummerus OY:n kirjapainossa Jyväskylässä 1984, ss. 117–123.

²⁰ *Ampumakoulutusopas*, Pääesikunnan koulutusosasto 1991, Karisto OY:n kirjapaino, Hämeenlinna 1992, s. 14.

²¹ *Maavoimien ampumaohjelmisto*, Maavoimien henkilöstöosasto, HI985, 15.4.2013.

en ampumista eri ampuma-asennoista.²² Vuonna 1953 valmistavien taisteluammuntojen tilalle tulivat kenttäammunnat, mutta niiden tarkoitus pysyi samana eli ”*totuttaa ampuja taistelunmukaiseen ammuntaan*”²³. Vuonna 1974 valmistavat taisteluammunnat palasivat jälleen ampumaohjelmistoon²⁴. Vuodesta 1992 alkaen ase- ja ampumakoulutuksessa ei enää ollut valmistavia taisteluammuntoja eikä kenttäammuntoja²⁵.

Ase- ja ampumakoulutukseen kehittymiseen ja laatuun vaikuttaa moni eri tekijä. Varusmiespalveluksen kesto sekä ase- ja ampumakoulutukselle varattu aika vaikuttavat siihen miten paljon koulutusta asevelvollisille ehditään antaa. Ampumakoulutusoppaat ja koulutusohjeet antavat perusteet valmistavalle ampumakoulutukselle ja koulutusvälineet auttavat ja parantavat koulutuksen tasoa. Koulutuspaikat kuten ampumaradat luovat onnistumisen edellytykset ammunnoille, ja käytettävät aseet ovat luonnollisesti tärkeässä roolissa ase- ja ampumakoulutuksessa. Ampumaohjelmiston pitää tukea koulutustavoitteisiin pääsemistä, sillä kouluammunnat suoritetaan ampumaohjelmiston perusteella. Ampumaohjelmisto määrittää muun muassa ammuntojen määrät ja niissä käytettävät patruunamäärät, jotka ovat vaikuttavat oleellisesti ampumataidon kehittymiseen. Ammuntojen tulee nousujohteisia, kehittäviä ja ampujia motivoivia. Kun puhutaan koulutuksesta, tässä tapauksessa ase- ja ampumakoulutuksesta, on sanomattakin selvää, että henkilökunnan ammattitaito on ratkaisevassa roolissa. Tutkimuksen yksi tarkoitus on selvittää, miten edellä mainitut tekijät ovat vaikuttaneet ase- ja ampumakoulutukseen ja millaisilla painoarvoilla?

Tutkittavana olevan ajanjakson aikana ampumaohjelmistot määrittävät asevelvollisille lukuisia ammuntoja tehtävästä riippuen. Selkein tapa saada kattava kuvaus kouluammuntojen kehittymisestä on luoda painopiste yhteen aselajiin ja koulutushaaraan. Tällöin tutkimuksesta saadaan looginen ja yhtenäinen. Kaikkien aselajien ja koulutushaarojen kouluammuntojen tasapuolinen vertailu olisi vaikeaa ja tutkimuksen punaista lankaa olisi hankala hahmottaa. Näin ollen tutkimus käsittelee kouluammuntojen kehittymistä jalkaväen kiväärimiehen näkökulmasta, sillä he suorittivat kivääriammunnat aina täysien ohjelmistojen mukaisesti. Tosin tutkimus esittelee myös muiden aselajien suorittamat kouluammunnat, antaen näin mahdollisemman kattavan kuvauksen koko asevelvollisten kouluammuntojen kehittymisestä.

²² *Ammunnat jalkaväen aseilla v. 1946*, Otavan kirjapaino, Helsinki 1946, s. 9.

²³ Pääesikunta Jalkaväkitoimisto, N:o 339/Jvtsto/5h, 1953 uusitun kv.ase koul.ammuntojen selitysvihkojen jako, Helsinki 18.2.1953, T19646 / F19, liite 1.

²⁴ *Ampumaohjelmisto*, Pääesikunta, N:o 750/Koultsto/Dbca, Helsinki 26.2.1974, s. 2.

²⁵ Pääesikunta, jalkaväkitoimisto, 632/Db, Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille, 30.4.1991 Helsinki, T26199 / Dbc7, ss. 10–25.

Aseiden osalta tutkimuksen pääpaino on kivääri-, myöhemmin rynnäkkökivääriammunnoissa, sillä kaikki asevelvolliset, tehtävästä riippumatta, suorittivat kouluammunnat kyseisillä aseilla. Asevelvollisten koulutukseen kuuluivat myös pikakiväärillä, konepistoolilla ja konekiväärillä suoritettavat kouluammunnat. Tästä syystä tutkimuksessa käsitellään ampumakoulutusta myös kyseisten aseiden osalta. Käytettävien aseiden merkitys ase- ja ampumakoulutukseen on kiistatonta, täten tutkimuksessa esitellään kouluammunnoissa käytetyt aseet ja niiden kehittyminen.

Tutkimustyö on rajattu käsittelemään asevelvollisten ase- ja ampumakoulutusta alkaen vuodesta 1945 ja päättyen vuoteen 1992. Tällöin käyttöön otettiin ampumaohjelmisto, jossa rynnäkkökivääri syrjäytti lopullisesti kivääri m/39:n.

1.3 Tutkimuskysymykset ja -menetelmä sekä tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen pääkysymys on:

- Miksi ja miten kouluammunnat kehittyivät vuosien 1945–1992 välisenä aikana?

Pääkysymystä tuetaan seuraavien alakysymysten avulla:

- Mitkä tekijät ovat eniten vaikuttaneet kouluammuntojen kehitykseen?
- Miten valmistava-ampumakoulutus on kehittynyt tarkastelujakson aikana?
- Miten valmistavat taisteluammunnat ja kenttäammunnat ovat kehittyneet tarkastelujakson aikana?
- Miten sotakokemukset vaikuttivat kouluammuntoihin?

Tutkimus on asiakirjatutkimus ja menetelmänä käytetään sisältöanalyysia. Tutkimuksessa vastataan lähdemateriaalia hyväksikäyttäen alakysymyksiin ja niiden tukemana itse pääkysymykseen. Vastaamalla tutkimuskysymyksiin, tutkimuksella annetaan ymmärtää tapahtumia ja edetään analyysin kautta päätelmien tekoon. Tutkimuksessa käytetään alaviitteitä ja lähteet on esitelty tutkielman lopussa omassa kappaleessaan.

Tutkimuksen rakenne on seuraavanlainen. Ensimmäinen luku on johdanto, jossa esitellään tutkimuksen tausta ja tarkoitus. Toinen luku käsittelee sodan jälkeistä aikaa ja 1950-lukua. Kappaleessa esitellään tuon ajan ase- ja ampumakoulutus, ampumaohjelmistot ja kouluammuntojen kehitys sekä pohditaan syitä muutokseen. Toinen luku sisältää myös oman kappaleen asekehittelystä, jossa kerrotaan kouluammunnoissa käytetyistä aseista ja niiden ominaisuuksista sekä kehittämistyöstä. Kappaleet kolme ja neljä käsittelevät kouluammuntoja

1960-luvulta aina 1990-luvun alkuun. Kappaleet on jaettu alaotsikoihin ampumaohjelmistojen mukaisesti, mutta niiden sisältö lähtee yleisestä varusmieskoulutuksesta ja etenee kohti ase- ja ampumakoulutusta ja kouluammuntoja. Kaikissa kappaleissa ampumaohjelmistot on esitelty taulukoita hyväksikäyttäen, ja kouluammuntojen tärkeimmät muutokset ja kehittymiskohteet on nostettu esille.

Viidennessä luvussa tuodaan esille tutkijan tekemät keskeiset havainnot ja johtopäätökset sekä tarkastellaan tutkimusta kokonaisuutena. Tärkeimmät asiahaarat on koottu taulukoiksi havainnollistamaan ja tukemaan johtopäätöksiä. Asevelvollisten ampumatuloksia ei vertailla, sillä niistä ei ole säilynyt dokumentteja tutkittavana olevalta ajanjakson ajalta.

1.4 Lähteet ja aikaisempi tutkimus aiheesta

Tutkimus perustuu suurimmaksi osaksi arkistolähteisiin. Tärkeimpinä arkistolähteinä ovat pääesikunnan jalkaväen tarkastajan asiakirjat. Jalkaväen tarkastaja toimi aina vuoteen 1966 saakka suoraan puolustusvoimain komentajan alaisena. Vuonna 1966 perustettiin koulutus­päällikön virka, jonka alaisuuteen määrättiin kaikki aselajitarkastajat.²⁶ Jalkaväen tarkastaja toimi aselajinsa ylimpänä edustajana ja hänen alaisena oli jalkaväkitoimisto. Jalkaväen tarkastaja toimistoinen teki suunnitelmia ja aloitteita jalkaväen organisaation, taktiikan, koulutuksen, aseistuksen ja varustuksen kehittämiseksi sekä valvoi näiden toteutumista. Ennen koulutus­päällikön viran perustamista puolustusvoimain komentajan suorassa alaisuudessa oli myös komentoesikunta, myöhempi koulutusosasto. Jalkaväen tarkastaja ehdotti ja suunnitteli yleisten ja jalkaväkeä koskevien ohjesääntöjen, oppaiden ja käsikirjojen laatimis- ja uusintatarpeen sekä niiden kiireysjärjestyksen. Jalkaväkitoimisto laati ohjesääntöjä, kuten ampumaohjelmistoja, kiinteässä yhteistyössä lähinnä komentoesikunnan ja sittemmin koulutusosaston kanssa. Näin ollen myös edellä mainittujen organisaatioiden asiakirjat ovat tutkimukselle arvokasta lähdemateriaalia. Jalkaväen tarkastajan ja komentoesikunnan sekä koulutusosaston asiakirjat ovat saatavilla Kansallisarkistossa. Tutkimuksen lopussa käytettävät lähteet on lueteltu eriteltyinä tulonumeroiden perusteella. Osa koulutusosaston arkistolähteistä on sijoitettu jalkaväkitoimiston lähteiksi siitä syystä, että ne ovat löytyneet jalkaväkitoimiston kansioista.

Tärkeimpinä kouluammuntoja ohjaavina asiakirjoina ovat olleet ampumaohjelmistot, jotka määrittivät kouluammuntojen sisällön. Ne kertovat ammuntojen opetustarkoitukset, asetet joil-

²⁶ Keronen, Olavi: *Puolustusvoimien rauhan ajan varusmieskoulutusjärjestelmän kehittyminen maavoimissa vu 1919–1975 erityisesti jalkaväen kannalta tarkasteltuna*, Diplomityö, Sotakorkeakoulu, MSL 35, nro 1370, 1.7.1979 Helsinki, s. 60.

la ammunnat suoritetaan, ampumaetäisyydet, laukausmäärät, ampuma-ajat, ampuma-asennot, tulilajit, maalitoiminnat sekä tulos- ja vaatimusrajat. Ampumaohjelmistoja laadittiin verrattain harvoin, mutta jalkaväen tarkasta saattoi käskää ohjelmistoihin muutoksia. Ampumaohjelmistot löytyvät pääasiassa Maanpuolustuskorkeakoulun kirjastosta, tosin vuoden 1941 ohjelmisto löytyy myös koulutusosaston ja vuoden 1991 ohjelmisto jalkaväkitoimiston asiakirjoista Kansallisarkistosta.

Tutkimuksessa käytetyllä kirjallisuudella selvitetään yleisesti ajanjaksojen varusmieskoulutuksen oloja ja sisältöä. Etenkin *Suomen Puolustusvoimat 1944–1974* on tähän tarkoitukseen oleellinen teos. Tutkittaessa kouluammuntoja, käytettävät aseet ovat tärkeässä osassa. Markku Palokankaan kirjoittamat *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988 osat 1 ja 2* antavat kattavan kuvauksen ase- ja ampumakoulutuksessa ja kouluammunnoissa käytetyistä aseista ja niiden kehityksestä.

Itse ase- ja ampumakoulutusta ja etenkin kouluammuntojen kehittymistä on tutkittu suhteellisen vähän. Kadetti Sami Jaakkolan kadettitutkielma *Kouluammuntajärjestelmä ja sen kehittyminen Puolustusvoimissa viime sotien jälkeen* vuodelta 1998 antaa yleiskuvan kouluammuntajärjestelmästä ja sen kehittymisestä. Tärkein anti Jaakkolan tutkimuksessa on everstiluutnantti Anssi Vuorenmaan haastattelu, johon tässä pro gradu -tutkielmassa viitataan muutama otteeseen. Everstiluutnantti Anssi Vuorenmaa toimi pääesikunnan jalkaväkiosaston jalkaväkitekniikassa toimistossa vuosina 1966–1968. Kyseisen toimiston yksi tehtävistä oli kehittää kouluammuntoja jalkaväen tarkastajan antamien vaatimuksien mukaisesti.

Vuonna 1979 julkaistiin kapteeni Olavi Kerosen diplomityö *Puolustusvoimien rauhan ajan varusmieskoulutusjärjestelmän kehittyminen maavoimissa vv 1919–1975 erityisesti jalkaväen kannalta tarkasteltuna*. Kyseinen opinnäytetyö toimii tässä tutkimuksessa edellä mainitun kirjallisuuden tapaan lähteenä, joka valottaa varusmieskoulutuksen yleistä kehittymistä sivuten myös ase- ja ampumakoulutusta. Opinnäytetöistä myös kapteeni Esa Haapalan diplomityö *Jalkaväen ampumaohjelmiston tarkoituksenmukaisuus ja kehittämistarve* vuodelta 1979 on myös arvokas lähdemateriaali tälle tutkimukselle. Haapalan diplomityö käsittelee laajasti ampumakoulutusta ja esittää myös kehittämissuunnitelmia koulutuksen tehostamiseksi. Edellä mainitut diplomityöt säilytetään Kansallisarkistossa.

Tutkittavan ajanjakson aikana on julkaistu muutamia erilaisia ase- ja ampumakoulutusoppaita. Ne ovat hyödyllisiä etenkin tutkittaessa ase- ja ampumakoulutuksen yleisjärjestelyitä ja val-

mistavaa ampumakoulutusta sekä niiden kehittymistä. Tärkeimpinä näistä mainittakoon muun muassa Uuno Kurkisen *Kivääriammunnan koulutusopas* vuodelta 1971 ja pääesikunnan laatimat kouluttajan oppaat sekä aseiden käsittely- ja ampumakoulutusoppaat.

Kouluammunnat eivät ole herättäneet suurta keskustelua sotilasalan lehdistössä. Sotilasaikauslehdistä löytyy tosin muutamia kirjoituksia, kuten Uuno Tarkin artikkeli *Varusmiesten ampumakoulutuksesta* vuodelta 1952 ja samalta vuodelta myös Kalevi Vallaksen kirjoitus *Varusmiesten ampumakoulutuksesta*. Edellä mainittu Esa Haapala kirjoitti diplomityönsä pohjalta myös artikkelin *Eipä unohdeta kiväärimestä* vuonna 1982. Lehtiartikkelit antavat kuvan kyseisen ajan ampumakoulutuksen tasosta ja esittelevät myös kehittämisideoita, täten ne ovat oleellisia lähteitä tähän tutkimukseen.

2 SODAN ARVET NÄKYVÄT

2.1 Vuoden 1946 ampumaohjelmistot

Jatkosodan päätyttyä varusmieskoulutuksessa oli vaikea palata säännöllisiin ja vakiintuneisiin oloihin. Liittoutuneiden valvontakomissio asetti rajoituksia myös varusmieskoulutukseen. Jotta rauhansopimuksessa määritettyjä kiintiöitä ei ylitettäisi, palvelusaikoja jouduttiin lyhentämään.²⁷ Vuoden 1945 alussa yleinen palvelusaika oli 350 vuorokautta ja johtajiksi koulutettavilla 440 vuorokautta. Vuonna 1948 palvelusaikaa lyhennettiin tilapäisesti myöntämällä varusmiehille lomaa 170 päivää. Vuonna 1950 lomaa myönnettiin 110 päivää.²⁸ Lyhennettyjen palvelusaikojen lisäksi koulutusta haittasi myös se, että asevelvollisia käytettiin runsaasti erilaisiin työkomennustehtäviin työvoimapulan helpottamiseksi²⁹.

Sodan jälkeen koulutuksessa korostettiin sotakokemusten merkitystä. Jatkosodan päätyttyä tammikuussa 1945 jalkaväen tarkastaja Yrjö Järvinen teki aloitteen sotakokemusten keräämisestä. Puolustusvoimain komentajan jalkaväen kenraali Erik Heinrichsin käskystä pääesikunnan koulutusosasto aloitti vuosia kestäneen keräyksen. Sotakokemusten keräysoito aloitettiin ennakkoon laadittujen kysymysten avulla, joihin joukko-osastojen ja aluejärjestöjen upseerit vastasivat. Tämän lisäksi joukko-osastoissa järjestettiin erillisiä upseerien keskustelutilaisuuksia, joissa otettiin kantaa valmiiksi esitettyihin näkemyksiin. Sotakokemusmateriaalit kerättiin pääesikunnan koulutusosastolle sekä keskustelutilaisuuksista tehty monistesarja lähetettiin divisioonien ja Kevyen Prikaatin koulutusupseereille sekä sotilasläänien komentajille. Keräämistyön ansiosta monet sotakokemukset siirtyivät käytännön koulutukseen jo vuonna 1945. Sotakokemukset otettiin huomioon myös laadittaessa ohjesääntöjä ja ohjelmistoja.³⁰

Sotakokemusten kysymyssarjat ja keskustelutilaisuudet käsittelivät enimmäkseen taktiikkaa ja yleisiä sodankäynnin piirteitä. Suoranainen koulutuksen ja etenkin ase- ja ampumakoulutuksen osuus jäi vähäisemmäksi. Everstiluutnantti Järvisen mukaan suurin huomio oli kiinnitettävä ”*Kaikkien yksiköiden määrävahvuuteen kuuluvien aseiden ym. taisteluvälineiden käsittely- ja käyttötaidon opettamiseen. Tinkimättömänä vaatimuksena on, että jokainen jalkaväkimies sijoituksestaan riippumatta saavuttaa peittämättömän taidon kivääriin, konepistooliin,*

²⁷ Sundbäck, Esa: *Suomen Puolustusvoimat 1944–1974, Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2*, toimittajat V. M. Syrjö–M. Karjalainen–E. Elfvingen, Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos, WSOY 2006, s. 142.

²⁸ Keronen (1979), s. 56.

²⁹ Sundbäck (2006), s. 142.

³⁰ Sama, s. 134.

käsikranaatin ja kasapanoksen käsittelyssä ja käytössä kaikissa olosuhteissa, pystyy ampumaan pikakiväärillä, konekiväärillä, ... Aseiden käsittelyopetuksen yhteydessä on kiinnitettävä riittävästi huomiota vahingonlaukausten välttämiseen.”³¹

Sodan jälkeen aloitettiin uuden ampumaohjelmiston laatiminen, ja siitä vastasi Puolustusvoimain pääesikunnan koulutusosasto. Ampumaohjelmisto *Ammunnat jalkaväen aseilla v. 1946* julkaistiin kyseisen vuoden alussa. Ohjelmisto käsitti yhteensä 17 kivääriammuntaa, joista ensimmäiset 10 olivat kouluammuntoja. Kahden ensimmäisen kouluammunnan opetustarkoitus oli oikean tähtäyksen ja laukaisun opetteleminen ja niissä käytettiin matalapainepatruunoita pienemmän rekyylin vuoksi. Seuraavat kolme kouluammuntaa ammuttiin edelleen maaten tuelta ja niiden opetustarkoituksena oli opetella ampumaan eri etäisyyksille. Kuudes ja kahdeksas ammunta ammuttiin seisten ja niissä harjoiteltiin heittolaukauksien ja pikatulen ampumista. Seitsemäs ammunta oli pikatuliammunta makuuasennosta ja siinä ampuma-aika oli 60 sekuntia. Viimeiset kaksi kouluammuntaa oli tarkoitus ampua pienoiskiväärillä, mutta ne voitiin vaihtoehtoisesti ampua myös kiväärillä 150 metrin etäisyydeltä rengastauluun. Ensimmäinen näistä suoritettiin maaten ilman tukea ja toinen eli maaten sekä seisten. Ampuma-aika näissä ammunnoissa oli rajoittamaton. Yleisesti ottaen kouluammuntojen maalitoiminta oli kirjavaa. Ammunnat ammuttiin joko pää- ja rintakuviotauluihin tai syöksyjäkuvio- ja pienoiskivääritauluihin. Ampumaetäisyydet vaihtelivat 50 metristä aina 300 metriin. Ohjelmiston mukaisesti kouluammuntoihin käytettiin yhteensä 76 patruunaa.³²

³¹ Puolustusvoimain Pääesikunnan Koulutusosasto, Suuntaviivoja maavoimien taistelukoulutusta ja kenttäpalvelusta sekä johtajakoulutusta varten v. 1945, Everstiluutnantti Y. A. Järvinen, Helsinki 5.2.1945, T18002 / 7, ss. 1–2.

³² *Ammunnat jalkaväen aseilla v. 1946*, s. 3–7.

N:o	Ase	Matka	Patr. lukum.	Ampuma-asento	Tulilaji	Maali	Opetus-tarkoitus	Tulos-rajat
1	Kivääri	50 m	5 (Matala-painepatr.)	Maaten tuelta	Kertatuli	Pääkuvio- taulu	Totuttai- tumis- ammunta	Ei tulosrajaa
2	Kivääri	50 m	10 la- painepatr.)	Maaten tuelta	Kertatuli	Pääkuvio- taulu	Totuttai- tumis- ammunta	Väh. 8 osu- maa 10 cm ympyrään
3	Kivääri	100 m	6	Maaten tuelta	Kertatuli	Pääkuvio- taulu	Aseen tarkistami- nen	Osumat 15 cm ympy- rään
4	Kivääri	150 m	6	Maaten tuelta	Kertatuli	Rengastau- lu	Aseen tarkistami- nen	Osumat ympyrään Va < 12 cm Hy < 15 cm Ty < 18 cm
5	Kivääri	300 m	5	Maaten tuelta	Kertatuli	Rintakuvio	Aseen tarkistami- nen	Osumat ympyrään Va < 24 cm Hy < 30 cm Ty < 36 cm
6	Kivääri	50 m	10 la- painepatr.)	Seisten	Heitto- laukaus	Syöksyjä- kuvio	Koulu- ammunta	Va = 8 os. Hy = 6 os. Ty = 4 os.
7	Kivääri	100 m	5	Maaten tuelta	Pikatuli	Rintakuvio	Koulu- ammunta	Va = 8 os. Hy = 6 os. Ty = 4 os.
8	Kivääri	100 m	5	Seisten	Pikatuli	Syöksyjä- kuvio	Koulu- ammunta	Va = 4 os. Hy = 3 os. Ty = 2 os.
9*	Pie- nois- kivääri	50 m	2 + 10	Maaten ilman tukea	Kertatuli	Pienoiski- vääritaulu	Koulu- ammunta	Va = 70 pist. Hy = 60 pist. Ty = 50 pist.
10*	Pie- nois- kivääri	50 m	2 + 5 + 5	Maaten / seisten	Kertatuli	Pienoiski- vääritaulu	Koulu- ammunta	Va = 70 pist. Hy = 60 pist. Ty = 50 pist.
Yht			76 patr.					
*) Ammunnat 9 ja 10 eli pienoiskivääriammunnat voitiin vaihtoehtoisesti ampua myös kiväärillä 150 metrin etäisyydeltä rengastauluun.								

TAULUKKO 1: Kiväärillä suoritettavat kouluammunnat, *ammunnat jalkaväen aseilla* v. 1946.³³

Viimeiset seitsemän ammuntaa olivat kiväärillä ammuttavia valmistavia taisteluammuntoja. Ampumaetäisyydet olivat 100–200 metriä ja ne ammuttiin taisteluhaudasta tai syöksyen ja maastoa hyväksikäyttäen. Patruunoita näihin valmistaviin taisteluammuntoihin käytettiin yhteensä 56 kappaletta, eli yhteensä kivääriammuntoihin käytettiin 132 patruunaa. Tehtävästä riippuen varusmiehet ampuivat, joko suppean tai täyden ohjelman mukaiset ammunnat. Vain jalkaväessä, jääkärijoukoissa ja ratsuväessä asevelvolliset ampuivat täyden ohjelmiston mu-

³³ Ammunnat jalkaväen aseilla v. 1946, ss. 4–7.

kaiset 17 kivääriammuntaa. Pois lukien konetuliaseiden ampujat ja kranaatinheitin miehet, jotka ampuivat valmistavat taisteluammuntansa konetuliaseilla ja kranaatinheittimillä. He ampuivat kiväärillä kuten muiden aselajien asevelvolliset, eli suppean ohjelmiston mukaiset 10 kouluammuntaa ja 3 ensimmäistä valmistavaa taisteluammuntaa. Suppea ohjelmisto yhteensä käsitti 93 laukausta.³⁴ Selkeänä puutteena ampumaohjelmistossa voidaan pitää sitä, ettei se määrittänyt koulutuskausia, jolloin ammunnat tuli suorittaa.

Kaikissa kivääriammunnoissa, pois lukien ammunnat 1–3, oli määritetty tulosrajat. Ne olivat valio, hyvä tai tyydyttävä. Valioampujaksi katsottiin, jos täyden ohjelmiston suorittava asevelvollinen ampui valiotuloksen vähintään 11 ammunnaa ja tämän lisäksi loppuissa kolmessa ammunnaa ampumatuloksen täytyi olla hyvä. Suppean ohjelmiston mukaisesti ampuva sotilas oli valioampuja, jos hän ampui valiotuloksen vähintään kahdeksassa ammunnaa ja loppuissa kahdessa tuloksen hyvä.³⁵ Valioampujaksi pääseminen oli siis varsin haastavaa, sillä yksikin tyydyttävä ampumatulos esti sen.

Ampumaohjelmisto käsitti myös ammunnat pikakiväärillä, konepistoolilla ja konekiväärillä. Pikakivääriammuntoja oli kymmenen, joista puolet kouluammuntoja ja puolet valmistavia taisteluammuntoja. Ampumaetäisyydet vaihtelivat 100 metristä aina 300 metriin ja täyden ohjelmiston ampumiseen kului yhteensä 163 patruunaa. Konepistooliammuntoja oli myös kymmenen kappaletta, joista neljä ensimmäistä olivat kouluammuntoja ja viimeiset kuusi olivat valmistavia taisteluammuntoja. Konepistoolin ampumamatkat olivat luonnollisesti lyhyemmät, 50–100 metriä. Patruunoita kului ohjelmiston mukaan yhteensä 136 kappaletta. Tosin vain kiväärikomppanioiden ryhmänjohtajat ja itse pikakivääri- ja konepistooliampujat ampuivat täysien ohjelmistojen mukaisesti. Muut varusmiehet, kuten myös jalkaväen kiväärimiehet, ampuivat pikakiväärillä ja konepistoolilla vain ammunnat 1 ja 2 eli totuttautumisammunnat. Molempien aseiden ensimmäiset ammunnat olivat patruunamääriltään samanlaisia, ensimmäisessä ammunnaa kului 5 ja toisessa 15 patruunaa.³⁶

Ampumaohjelmisto määrittä myös kymmenen konekivääriammuntaa, joista neljä olivat kouluammuntoja ja loput kuusi valmistavia taisteluammuntoja. Ampumamatkat kasvoivat, pisin ampumaetäisyys oli peräti 600 metriä ja lyhyimmät ammunnat ammuttiin sataan metriin. Patruunoita kului täyden ohjelmiston ampumiseen 690 kappaletta. Kuten vuoden 1941 ampuma-

³⁴ *Ammunnat jalkaväen aseilla v. 1946*, ss. 6–9.

³⁵ Sama, s. 8.

³⁶ Sama, ss. 10–15.

ohjelmistossakin, konekivääriammunnat kuuluivat edelleen vain konekiväärikomppanioihin konekivääriampujille ja heidän ryhmänjohtajille.³⁷

Valmistavaa ampumakoulutusta ohjasi etenkin vuoden 1941 ampumaohjelmisto. Sen mukaan valmistava-ampumakoulutus koostui harjoituksista, joiden aiheina olivat kiväärin käsittely, lataaminen ja laukaiseminen, tähtääminen, tähtäämien asettamiset, ampuma-asennot sekä kolmiotähtäysharjoittelu. Käytännön kannalta välttämättömimmät ampumaopin teoriat opetettiin ammuntojen aikana ja niiden välillä.³⁸ Valmistavan ampumakoulutuksen sisältö oli kattava, mutta oppaat tai ohjeet eivät määrittäneet tuntimääriä kyseisille koulutusaiheille tai sitä miten harjoitteet olisi pitänyt toteuttaa. Tästä johtuen valmistava-ampumakoulutus ei välttämättä ollut kovin yhtenäistä eri joukko-osastojen välillä.

Ammunnat jalkaväen aseilla v. 1946 -ohjelmisto muutti paljon kouluammuntoja verrattuna vuoden 1941 ampumaohjelmistoon. Ampumaohjelmiston kehittämistyöstä ei ole säilynyt dokumentteja tähän päivään, mutta suurimpina syinä uuden ampumaohjelmiston laatimiseen olivat todennäköisesti lyhentynyt palvelusaika ja saadut sotakokemukset. Vuoden 1941 ampumaohjelmisto oli liian laaja nykyiselle palvelusajalle, joten koulutustavoitteita oli vaikea saavuttaa. Suurin muutos oli kouluammuntojen määrän vähentyminen kuudestatoista kymmeneen, mutta valmistavien taisteluammuntojen määrä nousi yhdellä seitsemään kappaleeseen. Kouluammunnoissa käytettävät patruunamäärät melkein puolittuivat ja ammuntojen sisällöt muuttuivat myös täysin. Kouluammunnoissa ampumamatkat muuttuivat hieman lyhyimmiksi ja maalitoiminta monipuolistui. Ampuma-asentoihin ei tosin tullut suuria muutoksia, kouluammunnat suoritettiin pääasiassa makuulta. Uutena asiana tulivat selkeät tulosrajat, joilla voitiin määrittää valioampujat. Tosin valioampujaksi pääseminen oli edelleen haastavaa, sillä sen tulosrajat olivat suhteellisen tiukat.

On vaikea sanoa, mitkä edellä mainituista asioista ovat seurausta sotakokemuksista. Ainakin kouluttajat olivat yleisesti sodan käyneitä ja sotakokemukset siirtyivät heidän kauttaan varusmieskoulutukseen. Sotakokemuksien yksi tärkeimmistä seikoista sivuutettiin tyystin, sillä everstiluutnantti Järvisen mukaan jokaisen jalkaväen sotilaan piti osata ampua konekiväärillä. Näin ei varmasti ollut, sillä konekivääriammunnat kuuluivat edelleen vain konekiväärikomppanioiden varusmiesten koulutukseen.

³⁷ *Ammunnat jalkaväen aseilla v. 1946*, ss. 18–22.

³⁸ *Ampumaohjelmisto / 41*, s. 5.

Vuonna 1946 julkaistiin myös toinen ampumaohjelmisto, joka syrjäytti edellisen. *Ampumaohjelmisto jalkaväen aseille* julkaistiin joulukuussa ja pääesikunnan koulutusosasto vastasi jälleen ohjelmiston laatimisesta. Uusi ampumaohjelmisto määritteli nyt ammuntojen suorituskaudet. Varusmiespalvelus oli jaettu kahteen osaan, peruskoulutus- ja jatkokoulutuskaudeksi. Pääperiaatteena oli se, että kouluammunnat ammuttiin peruskoulutuskauden aikana ja valmistavat sekä varsinaiset taisteluammunnat jatkokoulutuskaudella. Huomion arvoista on myös se, että henkilökunnan oli suoritettava samat ammunnat kuin varusmiehienkin.³⁹

N:o	Ase	Matka	Patr. lukum.	Ampuma-asento	Tulilaji	Maali	Opetustarkoitus	Tulosrajat
1	Kivääri	50 m	5 + 5 + 5 (Matalapainepatr.)	Maaten tuelta	Kertatuli	Päären-gastaulu 22	Totuttautumisammunta	Osumat 25 cm ympyrään
2	Kivääri	50 m	5 + 5 + 5 (Matalapainepatr.)	Maaten tuelta	Kertatuli	Päären-gastaulu 22	Totuttautumisammunta	Kahden viimeisen sarjan tulos väh. 50 pist.
3	Kivääri	100 m	5 + 10	Maaten	Kertatuli	Päären-gastaulu 22	Totuttautumisammunta kovanpanosammuntaan	väh. 55 pist.
4	Kivääri	100 m	5 + 10	Maaten	Kertatuli	Päären-gastaulu 22	- // -, tähtäys- ja laukaisuvirheiden korjaaminen	Va = 70 pist. Hy = 65 pist. Ty = 60 pist.
5	Kivääri	150 m	5 + 10	Maaten	Kertatuli	Päären-gastaulu 22	- // -, tähtäys- ja laukaisuvirheiden korjaaminen	Va = 75 pist. Hy = 70 pist. Ty = 65 pist.
6	Kivääri	150 m	5 + 10 + 5	Maaten	Kertatuli / pikatuli	Päären-gastaulu 22	Nopeat laukaukset	Va = 75 pist. Hy = 70 pist. Ty = 65 pist.
7	Kivääri	150 m	10	Maaten	Pikatuli	Päären-gastaulu 22	Pimeä ammunta	Ei vaatimusta
8	Kivääri	300 m	5 + 10 + 5	Maaten	Kertatuli / pikatuli	Rintakuviotaulu 24	Ampuminen pitkälle etäisyydelle	Va = 65 pist. Hy = 60 pist. Ty = 55 pist.
Yht			125 patr.					

TAULUKKO 2: Kiväärillä suoritettavat kouluammunnat, *Ampumaohjelmisto jalkaväen aseet 1946*.⁴⁰

Kivääriammunnat vähenivät kahteentoista. Näistä kouluammuntoja olivat ensimmäiset kahdeksan ja viimeiset neljä olivat valmistavia taisteluammuntoja. Kivääriammuntojen osalta ammunnat oli jaettu tuttuun tapaan täyteen ja suppeaan ohjelmaan. Ammuntojen suorittajiin ei

³⁹ *Ampumaohjelmisto jalkaväen aseet*, Puolustusvoimain pääesikunta, koulutusosasto Helsinki 26.11.1946, N:o 4463/Koul. 1/22, s. 46.

⁴⁰ Sama, ss. 6–9.

tullut muutoksia, eli täysi ohjelmisto kosketti pääasiassa jalkaväkeä, jääkärijoukkoja ja ratsuväkeä. Suppean ohjelman mukaisesti ampuivat muiden aselajien sotilaat sekä jalkaväen konekivääriampujat. Täysi ohjelmisto käsitti kaikki 12 ammuntaa, suppea vain yhdeksän ensimmäistä.⁴¹

Kouluammuntojen kaksi ensimmäistä ammuntaa ammuttiin edelleen matalapainepatruunoilla, jotta ampujat saatiin totutettua aseiden rekyyliin. Tämän jälkeen oli vuorossa kouluttajien suorittama näytösammunta. Tämän tarkoituksena oli opettaa varusmiehille luotien lentoradat ja läpäisykyvyt sekä osumapisteidensä muutokset. Seuraavat kolme ammuntaa olivat toistensa kaltaisia maan ammuttavia kouluammuntoja. Tarkoitus oli yksinkertaisesti opetella ampumaan mahdollisimman pieni kasa. Kuudennessa ammunnassa viimeiset viisi laukausta ammuttiin jo pikatulella, tosin aikaa näitten ampumiseen oli peräti kaksi minuuttia. Seitsemäs kouluammunta oli pimeäämmunta ja sen tulilaji oli pikatuli. Viimeisen kouluammunnan opetustarkoitus oli opetella ampumaan pidemmälle etäisyydelle, eli 300 metriin. Vaikka kouluammuntojen määrä väheni, niissä niiden patruunamäärät nousivat. Kaiken kaikkiaan patruunoita kahdeksassa kouluammunnassa ammuttiin nyt 125 kappaletta.⁴²

Viimeiset neljä kivääriammuntaa olivat valmistavia taisteluammuntoja. Ne ammuttiin nyt ampumaradalla lähinnä makuuasennosta. Tulilajina käytettiin enemmän pikatulta ja yksi ammunta ammuttiin myös pimeällä. Maalitoiminta oli monipuolisempaa, sillä maaleina käytettiin rinta- ja pääkuvioita sekä syöksyjä. Ampumaetäisyydet laskivat hieman, enää ei ammuttu 200 metriin, sillä 150 metriä oli pisin ampumaetäisyys valmistavissa taisteluammunnoissa. Patruunoita näihin viimeisiin neljään kivääriammuntaan kului yhteensä 65 kappaletta. Eli yhteensä täyden ohjelmiston ampumiseen kului yhteensä 190 patruunaa ja suppeaan 145.⁴³

Kivääriammunnoissa oli edelleen tulosrajat, jotka olivat valio, hyvä ja tyydyttävä. Valioampujan määrittäminen oli vain suhteellisen monimutkaista. Kyseisen tittelin sai, jos ampui ammunnoissa 4–9 vähintään neljässä valiutuloksen, kahdessa hyvän ja yhdessä tyydyttävän tai ammunnoissa 4–11 vähintään viidessä valiutuloksen, kolmessa hyvän ja yhdessä tyydyttävän tuloksen.⁴⁴

Pikakivääri- ja konepistooliampunnoissa ei tapahtunut suuria muutoksia. Ohjelmien määrät ja sisällöt pysyivät miltei samanlaisina. Kyseisten aseiden ampujat ja mahdolliset apumiehet

⁴¹ *Ampumaohjelmisto jalkaväen aseet 1946*, ss. 6–9.

⁴² Sama, ss. 6–9.

⁴³ Sama, ss. 6–9.

⁴⁴ Sama, s. 8.

sekä heidän ryhmänjohtajansa ampuivat täysien ohjelmistojen mukaisesti, muut asevelvolliset ampuivat vain totuttautumisammunnat. Pikakiväärillä se käsitti kaksi ja konepistoolilla kolme ammuntaa. Pikakiväärillä näihin amuntoihin kului 35 ja konepistoolilla 53 laukausta. Ohjelmiston mukaan konekivääriammunnat kuuluivat edelleen vain konekiväärikomppanioiden varusmiehille.⁴⁵

Ampumaohjelmisto jalkaväen aseille kehittämistyöstä ei myöskään ole säilynyt dokumentteja tähän päivään, mutta suurimpina syynä uuden ohjelmiston kehittämiseen voidaan pitää edellisen ohjelmiston epäonnistumista. Se miksi ja miten edellinen ampumaohjelmisto epäonnistui, johtui todennäköisesti siitä, ettei se vastannut koulutustavoitteita tai sen laatimisessa ei huomioitu riittävästi sotakokemuksia. Uusi ampumaohjelmisto laadittiin suhteellisen nopeasti, sillä yleensä ohjelmiston laadinnassa otetaan huomioon kentältä saadut palautteet edellisestä ohjelmistosta. Nyt edellistä ohjelmistoa ehdittiin hädin tuskin ottaa käyttöön.

Tärkeimpinä muutoksina saman vuoden edelliseen ampumaohjelmistoon verrattuna voidaan pitää kivääriammuntojen määrällistä vähentymistä ja patruunamäärän suurta lisäämistä. Pääpainoa siirrettiin enemmän valmistavista taisteluammunnoista itse kouluammuntoihin, sillä niiden patruunamäärä miltei kaksinkertaistettiin. Patruunamäärän kasvattaminen olikin varmasti yksi syy uuden ohjelmiston laatimiseen, sillä vanhan ohjelmiston mukaisilla patruunamäärillä ei todennäköisesti päästy koulutustavoitteisiin. Ampuma-asennot pysyivät edelleen lähinnä makuuasennossa ja vain yksi ammunta ammuttiin 300 metrin etäisyydeltä. Kouluammuntojen maalilaitteina käytettiin nyt enää päärengastauluja. Tämä helpotti ammuntojen järjestämistä, sillä tauluja ei tarvinnut vaihtaa siirryttäessä uuteen ammuntaan. Yhtä maalityyppiä käyttämällä haettiin todennäköisesti myös taloudellisia säästöjä. Valmistavien taisteluammuntojen järjestämistä myös helpotettiin. Ennen ne ammuttiin maasto-olosuhteissa, mutta nyt niiden ampuminen tapahtui ampumaradalla. Uusi ohjelmisto oli edeltäjänsä selkeämpi, pois lukien valioampujien määrittäminen. Toisaalta valioampujaksi oli nyt huomattavasti helpompaa päästä. Liian korkea vaatimustaso laskee ampujien motivaatiota ja tulosrajojen onkin oltava realistisia ja motivoivia. Uudessa ohjelmistossa tässä onnistuttiin paremmin. Silmiinpistävää on myös kouluttajahenkilökunnalta vaadittu ammuntojen suorittamismäärä, sillä he ampuivat samat amunnat kuin asevelvolliset. Tämä kertoo sen, että henkilökunnan ammattitaitoa pidettiin ratkaisevassa roolissa ja heidän täytyi hallita asiat, joita he opettivat varusmiehille. Ampumalla samat amunnat varusmiestensä kanssa henkilökunta piti yllä ampumataitoaan, ja oppi samalla ammuntojen vaatimat yksityiskohdat.

⁴⁵ *Ampumaohjelmisto jalkaväen aseet 1946*, ss. 14–23.

Sodan jälkeisen ajan varusmieskoulutusta leimasivat ja haittasivat työkomennukset. Asevelvollisuusluokan yhtenäinen ja keskeyttämätön koulutusaika rajoittui kahdesta neljään kuukauteen, tämän vuoksi koulutustavoitteita oli vaikea tai miltei mahdoton saavuttaa. Osittain tästä syystä myös ampumaohjelmistoon tehtiin muutoksia.⁴⁶ Vuonna 1948 ampumaohjelmistoon tehtiin muutos, jonka myötä kouluammuntojen määrä väheni. Jalkaväen kiväärimiehet ja heidän ryhmänjohtajansa ampuivat kouluammunnat 1, 2, 5, 6, 7 ja 8. Ammunnat 3 ja 4 jäivät pois. Niiden opetustarkoitus oli ollut totuttautuminen kovapanosammuntaan sekä tähtäys- ja laukaisuvirheiden korjaaminen. Tämän lisäksi ammuntoihin kuuluivat valmistavat taisteluumunnat 9 ja 10, jotka molemmat käsittivät 20 laukausta 150 metrin etäisyydeltä rintatauluihin. Opetustarkoitus niillä oli heittolaukaukset ja pikatuli. Muut varusmiehet ampuivat myös samat kouluammunnat, mutta eivät kyseisiä valmistavia taisteluumuntoja. Jalkaväen kiväärimiesten osalta pikakivääriammunnat tippuivat yhteen, mutta konepistooliammuntoihin ei tehty muutoksia. Konepistoolilla ammuttiin edelleen kolme ammuntaa. Suurimpana uudistuksena oli se, että konekivääriammunnat tulivat nyt osaksi jalkaväen kiväärimiesten ampumakoulutusta, tosin vain yhden 10 laukausta käsittävän totuttautumisammunnan verran.⁴⁷ Kaksi kivääriammuntaa pois jättämällä haluttiin ilmeisesti tehostaa ampumakoulutusta, sillä kivääriammunta numero 5 oli hyvin samankaltainen kuin syrjäytetyt ammunnat 3 ja 4. Vähemmällä ammuttamäärällä pystyttiin helpommin luomaan painopiste tärkeiksi katsotuille ammunnoille. Tosin ammuntojen vähentäminen saattoi myös johtua patruunapulasta, mutta siitä ei ole säilynyt dokumentteja. Konekivääriammunnan lisääminen jalkaväen kiväärimiehen koulutukseen kertoi sen, että sotakokemuksiin kirjattu vaatimus täytettiin viimein, ainakin jalkaväen kiväärimiehen osalta.

Koulutusaseet eivät juuri muuttuneet jatkosodan ajoista. Pääasiallisina mieskohtaisina yksilöaseina olivat sotilaskivääri m/39 ja Suomi-konepistooli. Ryhmäaseina olivat Dektjarev -pikakivääri m/27 ja suomalainen Maxim-konekivääri m/32-33.⁴⁸ Koulutuksessa käytettiin myös uudempaa konepistoolia m/44. Kyseinen mallin esikuvana oli venäläinen Sudajev -konepistooli (PPS-42). Konepistooli m/44:ä valmistettiin kuitenkin vain noin 10 000 kappaletta, joten sitä ei koulutettu läheskään kaikille jalkaväen sotilaille.⁴⁹

Vuonna 1949 julkaistiin *Ohjeita ampumakouluttajille kivääriperusampumakoulutusta varten*. Ohje sisälsi kattavan tietopaketin kouluttajille ja ohjeisti muun muassa valmistavan ampuma-

⁴⁶ Sundbäck (2006), s. 143.

⁴⁷ *Muutos koulutuksen suuntaviivoihin v:ksi 1948*, Puolustusvoimain pääesikunta koulutusosasto N:o 1654/Koul.1/11a, Helsinki 24.4.1948. s. 2.

⁴⁸ Sundbäck (2006), s. 166.

⁴⁹ Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988 osa 2*, ss. 273–276.

koulutuksen sisällön. Oppaan mukaan ”*Meikäläisessä ampumakoulutuksessa on näin ollen päätavoitteena oltava tarkan ja varman, itsenäiseenkin ammuntaan pystyvän ampujan kasvataminen*⁵⁰”. Valmistavakoulutus pyrittiin pitämään käytännön läheisenä: ”*Teoreettiset asiat, joita ei käytännöllinen ampumatoiminta vaadi, on opetuksesta aikaa kuluttavina karsittava*⁵¹”. Valmistava ampumakoulutus koostui kiväärin ja patruunoiden rakenteiden opetuksesta ja niiden hoidosta. Tämän lisäksi harjoiteltiin kiväärin lataaminen ja varmistaminen sekä ampumiasennot. Seuraavaksi olivat vuorossa tähtäys- ja laukaisuharjoitukset sekä toiminnan opettelu ampumaradalla. Asetuntemuksen piti olla sellaisella tasolla, että varusmies pystyi osoittamaan ja selostamaan kiväärinsä eri osiensa tehtävät ja toiminnat. Aseen lataamisen harjoittelussa kiinnitettiin etenkin huomiota nopeaan, voimakkaaseen ja yhtäjaksoiseen lukon sulkemis- ja avaamisliikkeeseen. Tällä estettiin mahdolliset lataushäiriöt. Ampumiasennon opettelu aloitettiin ohjesäännön mukaisesta ampumiasennosta. Vasta koulutuksen edistyessä sallittiin asennon sopeuttaminen henkilökohtaisia vaatimuksia vastaavaksi. Tähtäysharjoittelun perustana oli tähtäys tasajyvällä kuvion alareunaan. Oikeaa tähtäystekniikkaa harjoiteltiin muun muassa kolmiotähtäysharjoittelulla. Tässä kivääri tuettiin niin, ettei se päässyt liikkumaan ja ampuja tähtäsi taulun keskelle. Ampumies lähestyi osoittimella taulun keskustaa kolmesta suunnasta ja jokaisella kerralla ampuja pysäytti osoittimen tähtäyslinjalleen. Näin tauluun saatiin kolme merkintää, joiden etäisyys toisistaan oli hyvällä tähtäjäällä mahdollisimman pieni.⁵²

Ohjeita ampumakouluttajille kivääriperusampumakoulutusta varten -opas päivitti etenkin valmistavan ampumakoulutuksen sisällön. Se määritteli perusteellisesti asiat, jotka tuli opettaa ennen kouluammuntoja ja myös sen miten kyseiset asiat voitiin opettaa. Tosin se ei määrittänyt oppituntien sisältöä tai tuntimääriä, jotka tuli käyttää valmistavaan ampumakoulutukseen. Käytettävistä lähteistä ei ole löydettävissä oliko valmistavaa ampumakoulutusta säädelty ja yhtenäistetty ylemmän tason toimesta. Täten se on voinut edelleen poiketa toisistaan eri joukko-osastoissa ja puolustushaaroissa.

Kapteeni Uuno Tarkki kirjoitti vuonna 1952 Sotilasaikakausilehden artikkelin *Varusmiesten ampumakoulutuksesta*. Artikkelin tarkoitus oli tuoda esille tärkeimmät kohdat ampumakoulutuksessa *Ohjeita ampumakouluttajille kivääriperusampumakoulutusta varten* oppaaseen vedoten. Tarkin mielestä ampumakoulutuksessa ilmeni puutteita. Ampumakoulutukselle varattiin liian vähän aikaa, välineet olivat kehoja sekä kouluttajat olivat nuoria ja kokemattomia, joten

⁵⁰ *Ohjeita ampumakouluttajille kivääriperusampumakoulutusta varten*, Puolustusvoimain Pääesikunta, Jalkaväkiosasto N:o 112/Jv.tsto/51, Helsinki 29.1.1949, s. 24.

⁵¹ Sama, s. 27.

⁵² Sama, ss. 24–35.

artikkelissaan hän selvensi ja korosti ammunnan ydinasioita sekä käytännöllisiä kokemukseen perustuvia toimenpiteitä. Tarkki painotti valmistavan ampumakoulutuksen tärkeyttä ja hän nosti esiin etenkin kolmiotähtäyksen, ampuma-asennon sekä tähtäys- ja laukaisuharjoittelun tärkeyden. Kouluammuntojen johtamisen tuli olla tarkkaa ja kontrolloivaa. Ensimmäisen ker-
 ran ampumaradalle tultaessa olisi ollut syytä järjestää näytösammunta henkilökunnan toimes-
 ta. Itse kouluammunnat tuli olla yksilöt huomioonottava koulutustapahtuma, jossa ampujan
 virheisiin tuli välittömästi puuttua. Tarkki korosti myös motivoinnin tärkeyttä, esimerkkinä
 ammunnan johtajan kädestä pitäen suorittama onnittelu luokka-ampujille. Henkilökunnan
 ampumataidon kehittämiseksi olisi syytä järjestää harjoitustilaisuuksia sekä joukko-osastojen
 sisäisiä ampumakilpailuja.⁵³

Samaisesta Sotilasaikakausi lehdestä löytyy myös luutnantti Kalevi Vallaksen kirjoitus va-
 rusmiesten ampumakoulutuksesta. Vallas arvosteli voimassa olevaa ampumaohjelmistoa
 etenkin ampuma-asentojen osalta. Hänen mielestään ampumakoulutuksen päämääränä oli
 kouluttaa varusmiehiä sodanajan taistelutehtäviä varten eikä niinkään ampumakilpailutoimin-
 taan. Vallas vetosi taisteluoppaaseen, joka määrittäi hyvän tuen aseelle toiseksi tärkeimmäksi
 vaatimukselle taisteluasemassa. Näin ollen ampumakoulutuksessa ja etenkin kouluammun-
 noissa aseiden tukeminen tulisi ottaa huomioon. Ampumaohjelmiston mukaan, totuttautu-
 misammunnat pois lukien, kaikki kouluammunnat ammuttiin maaten ilman tukea ja tätä Val-
 laksen oli vaikea käsittää. Vallas esitti siirtymistä ampumiseen aina tukea käyttäen tai perus-
 teltua vastakkaista mielipidettä asiasta.⁵⁴ Luutnantti Vallas ei saanut esitykseensä vastakkaisia
 mielipiteitä, ainakaan lehdistön keskuudessa, mutta seuraavassa ampumaohjelmiston muutok-
 sessa tuelta ammuttavien ammuntojen määrä lisääntyi.

2.2 Kouluammunnat 1950-luvulla

Uusi asevelvollisuuslaki tuli voimaan 1.1.1951. Yleiseksi palvelusajaksi määrättiin 240 päi-
 vää ja johtajiksi koulutettaville 330 päivää⁵⁵. Kyseinen laki oli voimassa aina 1980-luvulle
 saakka. Palvelusaikajako oli muuttunut 1940-luvun lopulla siten, että palvelusaika jakaantui
 perus- ja jatkokoulutuskauten. Jatkokoulutuskaudelle tosin luotiin oma erikoiskoulutuskausi,
 jossa miehistölle annettiin koulutus erikoistehtäviin.⁵⁶ Ase- ja ampumakoulutuksen osuus ko-

⁵³ Tarkki, Uuno: *Varusmiesten ampumakoulutuksesta*, Sotilasaikakausilehti N:o 7, 1952, ss. 254–261.

⁵⁴ Vallas, Kalevi: *Varusmiesten ampumakoulutuksesta*, Sotilasaikakausilehti N:o 7, 1952, s. 262.

⁵⁵ Keronen (1979), s. 56.

⁵⁶ Sundbäck (2006), s. 142.

ko palvelusajan koulutuksesta vuonna 1951 oli 13 prosenttia. Tämä käsitti yhteensä 149 tuntia ase- ja ampumakoulutusta, joista 110 tuntia pidettiin peruskoulutuskaudella.⁵⁷

Palvelusajan lyhentämisestä seurasi myös koulutustavoitteiden uusiminen. Puolustusvoimain johdon osoittamien suuntaviivojen perusteella jalkaväen tarkastaja toimistoineen teki suunnitelmia ja aloitteita muun muassa jalkaväen koulutuksen ja aseistuksen kehittämiseksi.⁵⁸ 1950-luvun alussa jalkaväen tarkastaja pyysi yhtymiltä lausuntoja ja muutosesityksiä jalkaväen ampumaohjelmistosta ja vuoden 1953 alussa jalkaväkitoimisto julkaisi *Kevytasekouluammunnat* asiakirjan, josta ilmeni muutamia muutoksia ampumakoulutukseen. Kouluammuntojen määrä pysyi kuudessa kappaleessa, mutta valmistavat taisteluammunnat, joista käytettiin nyt nimeä kenttäammunnat, vähenivät yhteen. Kaikki asevelvolliset ampuivat koulu- ja kenttäammunnat yhdenmukaisesti. Huomattavaa on se, että kaikki ammunnat toteutettiin vain makuuasennosta. Pystyasennosta ei ohjelmiston mukaan ammuttu enää lainkaan, polviasennosta puhumattakaan. Tosin luutnantti Vallaksen vaatimus toteutui, sillä suurin osa ammuinoista ammuttiin nyt tukea käyttäen. Kouluammunnoissa käytettävien patruunamäärät vähenivät taas. Vuonna 1948 kouluammuntoihin kului 110 patruunaa, nyt enää 75 patruunaa. Enää ei harjoiteltu pika-ammuntaa, sillä kaikkien kouluammuntojen tulilaji oli kertatuli. Tosin ampumamatkat kasvoivat hieman, peräti kaksi ammuntaa ammuttiin nyt 300 metrin etäisyydeltä. Maalitauluina käytettiin edelleen pää- ja rintakuviotauluja. Valioampujaksi pääsi sotilas, joka ampui ammuinoissa 4, 5 ja 7 valiotuloksen. Tosin, ammunnassa numero 5 ainoa tulosraja oli se, että sotilaan oli kyettävä ampumaan vähintään 50 pistettä.⁵⁹

⁵⁷ Keronen (1979), liite 2.12.

⁵⁸ Puolustusvoimain Pääesikunta, Jalkaväkiosasto, N:o 956/Jv.tsto/1a, Jalkaväen tarkastajan virkaohje, Helsinki 3.12.1948, T18751 / PEjvtston kansio 1948, s. 2.

⁵⁹ Pääesikunta Jalkaväkitoimisto, N:o 339/Jvtsto/5h, 1953 uusitun kv.ase koul.ammuntojen selitysvihkojen jako, Helsinki 18.2.1953, T19646 / F19, liite 1.

N:o	Ase	Matka	Patr. lukum.	Ampuma-asento	Tulilaji	Maali	Opetus-tarkoitus	Tulos-rajat
1	Kivääri	50 m	10 (Matala lapaine paine-patr.)	Maaten tuelta	Kertatuli	Pää-rengas- taulu 22	Totuttautumis- ammunta	Osumat 30 cm ympy- rään
2	Kivääri	100 m	10	Maaten hihnaa käyt- täen, tuelta	Kertatuli	Pää- rengas- taulu 22	Yksilöllinen ampuma-asento, hihnatuen käyt- tö, kasa- ammunta	Osumat 50 cm ympy- rään
3	Kivääri	150 m	5 + 5 + 5	Maaten hihnaa käyt- täen, tuelta	Kertatuli	Pää- rengas- taulu 22	Perustaistelutäh- tämien määrit- täminen	Jonkun sar- jan tulos väh. 25 pist.
4	Kivääri	150 m	5 + 10	Maaten hihnaa käyt- täen, ilman tukea	Kertatuli	Pää- rengas- taulu 22	Itsenäinen ase- en kohdistaminen	Va = 75 pist. Hy = 70 pist.
5	Kivääri	300 m	5 + 10	Maaten hihnaa käyt- täen, tuelta	Kertatuli	Rinta- rengas- taulu 24	Ampuminen pitkälle etäisyy- delle	Vähintään 50 pist.
6	Kivääri	300 m	5 + 10	Maaten hihnaa käyt- täen, ilman tukea	Kertatuli	Rinta- rengas- taulu 24	Kilpasarja	Va = 72 pist. Hy = 64 pist.
Yht.			75 patr.					

TAULUKKO 3: Kiväärillä suoritettavat kouluammunnat, *Kevytasekouluammunnat 1953*.⁶⁰

Pikakivääri- ja konepistooliampuntoja oli molempia yhteensä neljä, tosin suurin osa asevelvollisista ampui niistä vain kaksi ensimmäistä. Täyden ohjelmiston suorittivat vain itse aseiden ampujat ja kyseisten ryhmien ryhmänjohtajat. Konekivääriampuntoja oli yhteensä seitsemän. Uutena aseena ohjelmistoon lisättiin puoliautomaattikivääri, jolle oli määritetty kolme kouluammuntaa.⁶¹ Armeijan käytössä yleisin puoliautomaattikiväärimalli oli Tokarev m/38. Aseen kaliiperi oli 7.62 x 53 mm ja toimintaperiaatteeltaan se oli nimensä mukaisesti lippaalinen puoliautomaattiase.⁶²

Kevytasekouluammunnat asiakirja ei ollut varsinainen ampumaohjelmisto, vaan korjaus vanhaan ampumaohjelmistoon. Tosin miltei jokainen ammunta oli kokenut muutoksen ja sisältönsä asultaan se oli samankaltainen kuin edeltävä ampumaohjelmisto vuodelta 1946. Asiakirjan puutteena oli etenkin ampujien määrittäminen konekivääriampuntoihin.

⁶⁰ Uusitun kv.ase koul.ammuntojen selitysvihkojen jako (1953), liite 1, ss. 1–2.

⁶¹ Sama, liitteet 4–6.

⁶² Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988 osa 2*, ss. 177–178.

Vuonna 1955 laadittiin *Tilasto kadettien ase- ja ampumateknillisestä pohjakoulutuksesta varusmiesaikana*. Tilasto kertoi sen, että ampumaohjelmistoa noudatettiin varsin hyvin jalkaväikyksiköissä. Kadettikoulun jalkaväkitaitaiset opiskelijat olivat miltei poikkeuksetta suorittaneet ammunnat konepistoolilla ja pikakiväärillä. Konekiväärillä ja puoliautomaattikiväärillä ampumattomia oli vain hieman enemmän. Tämä ei kuitenkaan riittänyt koulutusosastolle, joka totesi saadun koulutuksen matalaksi. Kadettikoulun piti tehostaa ase- ja ampumakoulutuksen määrää, jotta upseerien ammattitaito saatettaisiin sille kuuluvalla tasolle. Kaikkien upseerien tuli saada koulutus kaikille jalkaväen aseille ja kaikkien oli päästävä vähintään tyydyttävään käsittelytaitoon muun muassa kiväärikaliperisten aseiden kanssa.⁶³ Tilasto todistaa siis sen, että konekivääriammunnat kuuluivat edelleen yleisesti jalkaväen koulutukseen vähintään yhden ammunnan verran.

Vuonna 1955 pääesikunnan jalkaväkitoimisto pyysi yhtymiltä lausuntoja ja muutosesityksiä jalkaväen ampumaohjelmistoon. Lausuntoja pyydettiin myös muidenkin aselajien edustajilta, sillä myös heillä saattoi olla kokemuksia ja toivomuksia uutta ohjelmistoa varten.⁶⁴ Yhtymien lausuntoja ei ole säilynyt näihin päiviin saakka, mutta jalkaväen tarkastajan kenraalimajuri Sakari Simeliuksen allekirjoittaman koonnoksen mukaan uuden ampumaohjelmiston laatimiselle oli aihetta. Lausunnoista kävi ilmi, että kiväärillä suoritettavien kouluammuntojen osalta etenkin hihnan ja tuen samanaikaista käyttöä ei tulisi sallia. Myös ammuntojen suoritusajoja tulisi muokata.⁶⁵

Sodan jälkeen ja vielä 1950-luvullakin varuskuntien sijainti tuotti ongelmia ase- ja ampumakoulutukselle ja etenkin koulu- ja kenttäammunnoille. Monet varuskunnat sijaisivat kaupungeissa ja matka ampumaradalle, jossa pystyttiin ampumaan ohjelmiston mukaiset kouluammunnat, oli pitkä. Esimerkiksi Vaasassa vuoden 1956 jalkaväen tarkastajan koulutustarkastuksessa yksi esille noussut asia oli 80 kilometrin matka lähimmälle ampumaradalle, joka sekin oli huonokuntoinen.⁶⁶ Ongelmaksi voidaan lukea myös patruunapula. Vuonna 1956 koulutuspatruunoiden kulutuskäyttöä jouduttiin leikkaamaan 20 prosentilla. Tämä tosin koh-

⁶³ Pääesikunta kirjelmä, N:o 2162/Koultsto/5h1, Tilasto kadettien ase- ja ampumateknillisestä pohjakoulutuksesta varusmiesaikana, Helsinki 15.7.1955, T20172 / F123, ss. 2–4.

⁶⁴ Pääesikunta Koulutusosasto, N:o 1687/Koultsto/5h1, ampumaohjelmisto, Helsinki 13.6.1955, T20172 / F123, s. 1.

⁶⁵ Pääesikunta jalkaväen tarkastaja, N:o 1002/Jvtsto/5h, Esitetyt lausunnot ja todetut epäkohdat, Helsinki 27.5.1955, T20172 / F123, ss. 1–2.

⁶⁶ Pääesikunta Jalkaväkitoimisto, N:o 250/Jvtsto/5b1, Kertomus jalkaväen tarkastajan koulutustarkastuksesta 1JP:ssa 10.1.–12.1.56, Helsinki 31.1.1956, T22660 / F33, s. 2.

dennettiin ensisijaisesti koskemaan henkilökunnan ampumaharjoittelua niin, että varusmiesten kouluammunnat pystyttiin ampumaan ohjelmiston mukaan.⁶⁷

1950-luvun lopulla ampumaohjelmistoa muutettiin vielä yhden kerran. Vuonna 1958 kivääriammuntojen ammunta numero 2 jätettiin pois ja näin jäljelle jäi vain viisi kouluammuntaa. Puoliautomaattikivääriammunnat poistettiin ohjelmistosta kokonaan, koska kyseiset aseet poistettiin koulutuskäytöstä. Konepistooli- ja pikakivääriammuntoja myös supistettiin. Konepistooliammunnat vähenivät neljästä kolmeen ja pikakivääriammunnat tiputettiin peräti kahteen yhdistämällä ammunnat 2–4 yhdeksi ammunnaksi. Tosin suurin osa asevelvollisista ampui molemmilla aseilla edelleen kaksi ammuntaa. Syyksi ampumaohjelmiston muuttamiselle mainittiin muun muassa pienennetyt ampumatarvikekiintiöt.⁶⁸

Vuonna 1959 everstiluutnantti Rudolf Aumo kirjoitti kivääriammuntoja käsittelevän artikkelin *Sotilasaikakausi* lehteen. *Kivääriammunnoista ja hieman kivääreistäkin* artikkelissa Aumo kritisoi etenkin ampumakoulutuksen ampuma-asentojen yksipuolisuutta ja ampumaetäisyyksiä. Tuolloin kaikki kouluammunnat suoritettiin makuuasennosta ja kaksi ammuntaa seitsemästä ammuttiin 300 metrin etäisyydeltä. Aumo painotti, että suomalaisessa metsämaastossa ampuma-asento on taistelutilanteessa pikemminkin polvelta tai seisten. Myös ampumamatkat olivat suhteellisen lyhyitä johtuen juuri suomalaisesta peitteisestä ja kumpuilevasta metsämaastosta. Aumon mukaan ase- ja ampumakoulutukseen olisi pitänyt myös lisätä erityisesti heittolaukausten harjoittelua, sillä kohtamistaistelun voittaa se, joka ampuu ensin nopeasti ja maastoutuu vasta sitten. Artikkelissaan Aumo kritisoi myös armeijan kivääri m/39:ä, jota hän piti kömpelönä nopeissa pikatilanteissa. Kivääri m/39 oli liian pitkä ja turhan painava, myös aseensa varmistin oli kehno. Aimon mielestä armeijalle tulisi saada uusi mieskohtainen ase. Esimerkillisinä aseina hän piti amerikkalaisten automaattikivääreitä, jotka olivat sopivia nopeisiin pikatilanneammuntoihin.⁶⁹

1950-luvulla ei siis julkaistu yhtään ampumaohjelmistoa, vaan ohjelmistoon tehtiin muutoksia. Kiväärillä suoritettavien kouluammuntojen määrä väheni, ja niin vähenivät myös ammuttavat patruunamäärätkin. Syynä tähän oli jo mainittu ampumatarvikekiintiöiden pienentäminen, mutta ohjelmiston muuttumiseen vaikuttivat myös kentältä tulleet palautteet ja koulutustarkastuksista saadut huomiot. Tarkastuksissa tuli kuitenkin usein ilmi ampumakoulutuksen

⁶⁷ Pääesikunta, Jalkaväkitoimisto, N:o 1037/Jvtsto/5h, Kantahenkilöstön ampumakoulutus, Helsinki 27.5.1957, T22660 / F38, s. 1.

⁶⁸ Pääesikunta, Koulutusosasto, N:o 2028/Jvtsto/5h, Muutokset ampumaohjelmistoissa, Helsinki 2.11.1958 T22780 / F161, s. 1.

⁶⁹ Aumo, Rudolf: *Kivääriammunnoista ja hieman kivääreistäkin*, *Sotilasaikakausilehti* N: 5, 1959, ss. 263–267.

hyvä taso verrattuna olosuhteisiin, jotka olivat ampumakoulutuksen kannalta monessa joukko-osastossa kehnot. Etenkin pitkät matkat ampumaradoille tuottivat haasteita koulutuksen tehokkaalle järjestämiselle.

2.3 Asekehittely

Sodan jälkeen suomalainen asekehittely oli lähes lamassa. Sotatarvikkeiden ja -välineiden valmistus sekä korjaus puolustuslaitoksen tehtaissa määrättiin lopetettavaksi 29.8.1945. Vasta 1950-luvun vaihteen jälkeen alkoi vähitellen ilmetä elpymistä, joka kuitenkin keskittyi olevien aseiden pienimuotoiseen parantamiseen ja modernisointiin. Aseistuksen rungon muodostivat kertalaukauskiväärit, jotka olivat tulivoimattomia automaattiaseisiin verrattuna. Lisäksi suomalaisten ase- ja amputarvikemateriaali oli kirjavaa ja tämä hankaloitti muun muassa aseiden kunnossapitoa. Myös konepistooli havaittiin yleisteholtaan heikoksi kun taas kone- ja pikakiväärit olivat tarpeettoman voimakkaita ja näin ollen turhan raskaita ja monimutkaisia.⁷⁰

Edellä mainittujen asioiden johdosta vuonna 1955 ryhdyttiin kehittämään uutta jalkaväen perusasetta. Aluksi ratkaisua haettiin puoliautomaattikiväärien kehittelystä, mutta pian katseet suuntautuivat rynnäkkökivääriin. Vuonna 1956 puolustusvoimien komentaja jalkaväen kenraali Kaarlo Heiskanen antoi jalkaväen kevytasetoimikunnalle tehtävän määrittää jalkaväen kiväärikaliiperisen aseistus ja patruunatyypin. Aseistuksen määrittäminen aloitettiin patruunatyypin valinnalla, jossa oli kolme vaihtoehtoa: säilyttää vanhat kivääri- ja konepistoolikaliiperit, siirtyä lännen (7.62 Nato) tai idän (7.62x39) patruunatyyppeihin. Testien perusteella Suomen olosuhteisiin parhaaksi vaihtoehdoksi havaittiin Neuvostoliiton käyttämä 7.62x39 mm kaliiperi.⁷¹

Jalkaväen kevytasetoimikunta otti vaikutteita rynnäkkökiväärien kehittelytyöhönsä ulkomailta. Suomalaiset asevalmistajat Valmet OY ja Sako OY tekivät prototyyppejä muun muassa neuvostoliittolaisen AK-47 pohjalta. Erilaisia rynnäkkökiväärimalleja testattiin laajalti vuonna 1958. Joukko-osastot suorittivat ammuntoja ja testeissä parhaaksi osoittautui AK-47:n kaltainen rynnäkkökiväärityyppi. Vuonna 1959 Puolustusvoimat tilasi Valmet OY:ltä 200 rynnäkkökivääriä koekäyttöön ja aseiden nimikkeeksi tuli rynnäkkökivääri m/60 (762 RK 60). Aseet jaettiin joukko-osastoihin koekäyttöön ja testiammuntoja jatkettiin. Joukko-osastot antoivat lausuntoja rynnäkkökivääriin soveltuvuudesta ja parannusehdotuksista. Vuonna 1961 saatujen

⁷⁰ Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988 osa I*, Suomen Asehistoriallinen Seura ry, Vammalan Kirjapaino Oy, ss. 262–268, 294.

⁷¹ Sama, ss. 294–299.

palautteiden ja testiammuntojen perusteella kevytasetoimikunta kehitti rynnäkkökivääri m/60:tä. Muutaman pienen korjauksen jälkeen rynnäkkökiväärin lopulliseksi malliksi tuli m/62, joka 24.3.1962 vahvistettiin Puolustusvoimien uudeksi asetyypiksi. Puolustusvoimat tilasi ensimmäisen 10 000 kappaleen erän pitkällisten neuvottuluiden jälkeen Valmet OY:ltä ja se toimitettiin Puolustusvoimille vuonna 1965.⁷²

Rynnäkkökivääri m/62 oli toimintaperiaatteeltaan kaasumäntätoiminen lippaallinen sarjatu-liase, jolla pystyttiin ampumaan myös yksittäisiä laukauksia. Aseen kaliiperi oli 7.62 x 39 mm ja lippaaseen mahtui 30 patruunaa. Rynnäkkökiväärin paino oli 4030 g ja pituus 940 mm ja tulinopeus 650 laukausta minuutissa.⁷³

Kevytasetoimikunnan tehtävänä oli myös määrittää uusi konekiväärityyppi. Kaliiperiksi valittiin 7.62x39 mm, eli sama kuin rynnäkkökiväärissä. Muutenkin konekiväärin kehitys kulki rynnäkkökiväärin kehitystyön kanssa käsi kädessä. Valmet Oy valmisti konekiväärien prototyypit 58/A ja 58/B tšekkiläisen m/52:n ja neuvostoliittolaisen RPD:n pohjalta. Kenttäkokeiden ja koeammuntojen perusteella koeaseeksi valittiin Valmetin kevyt konekivääri m/60. Viiden kymmenen kappaleen koe-erä jaettiin joukko-osastoihin testejä varten. Testien perusteella konekivääriin tehtiin korjauksia ja uusi malli, kevyt konekivääri m/62 (762 KVKK 62), vahvistettiin vuonna 1962 viralliseksi Puolustusvoimien aseeksi. Aseenvalmistajaksi valittiin, kuten rynnäkkökiväärin osalta, Valmet OY. Tilauksen ensimmäinen erä, 250 kappaletta, luovutettiin puolustusvoimille vuonna 1967.⁷⁴

Rynnäkkökiväärin ja uuden konekiväärin käyttö yleistyi pikku hiljaa, mutta vanhat jalkaväen aseet kivääri m/39, Suomi-konepistooli, Dektjarev-pikakivääri m/27 ja Maxim-konekivääri m/32-33 pysyivät koulutuskäytössä vielä 1970-luvulle saakka. Syynä tähän oli pitkälti niukka taloudellinen tilanne, sillä uudet asemallit olivat verrattain kalliita. Toisaalta edellä mainitut vanhat asemallit olivat käyttökelpoisia ja varmatoimisia sekä niitä ja niiden patruunoita oli varastoissa runsain määrin.⁷⁵

Rynnäkkökivääri tuli muuttamaan luonnollisesti kouluammuntoja, sillä olihan ase täysin erilainen kuin edeltäjänsä kivääri m/39. Aseen käyttöönoton myötä laadittiin uusia ampumaohjelmistoja, mutta aseensa hitaan yleistymisen vuoksi ohjelmistot laadittiin molemmille jalkaväen aseille.

⁷² Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988 osa 1*, ss. 300–312.

⁷³ Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988 osa 2*, s. 333.

⁷⁴ Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918–1988 osa 1*, ss. 300–312.

⁷⁵ Sama, ss. 300–312.

3 HIDASTA KEHITYSTÄ

3.1 Vuoden 1964 ampumaohjelmisto

1950-luvulla varusmieskoulutuksen ja etenkin ase- ja ampumakoulutuksen ongelmana oli asutuksen laajenemisen myötä tullut kaupunkivaruskuntien ampumaratojen käyttö. 1960-luvulla kaupunkivaruskunnat siirtyivät uusille varuskunta-alueille maaseudulle, missä oli runsaasti maastoa harjoitusalueiksi. Jalkaväen kiväärimiehillä palvelusaika pysyi vuoden 1951 asevelvollisuuslain mukaisena, eli 240 vuorokaudessa. Palvelusaika oli jaettu kolmeen jaksoon: peruskoulutuskauteen, erikoiskoulutus- ja komennuskauteen sekä kertaus- ja sotaharjoituskauteen.⁷⁶ Vuonna 1962 ase- ja ampumakoulutuksen osuus koko palvelusajan koulutuksesta oli yhteensä 11 prosenttia eli 104 tuntia. Peruskoulutuskaudella ase- ja ampumakoulutusta oli 84 tuntia ja loput pidettiin erikoiskoulutuskaudella.⁷⁷ Ase- ja ampumakoulutuksen määrä siis laski vuoteen 1951 verrattuna 149 tunnista 104 tuntiin. Vähennys oli merkittävä, sillä palvelusajat olivat samat. Ase- ja ampumakoulutuksen tilalle tuli enemmän taistelukoulutusta, jonka määrä nousi 51 prosenttiin aiemman 34 prosentin sijasta.⁷⁸

Vuonna 1962 everstiluutnantti Yrjö Rajatora kirjoitti Sotilasaikakausilehteen artikkelin, jossa hän ilmaisi syvän huolensa henkilökunnan ampumaharrastuksen hiipumisesta. Upseeriston ampumaharrastus oli yleensä suoraan verrannollinen UAY:n alaosastojen jäsenmäärään ja tuolloin jäsenmäärä oli kääntynyt selkeään laskuun. Varuskuntien UAY:n alaosastoihin kuului keskimäärin enää vain 50–70 prosenttia upseereista, kun ennen jäsenmäärä oli hiponut sataa prosenttia. Syyksi ampumaharrastuksen hiipumiseen Rajatora mainitsi etenkin pitkät matkat ampumaradoille sekä aseiden ja tarvikkeiden kalleuden.⁷⁹ Lehden toimitus toivoi Rajatoran kirjoituksen pohjalta vilkasta keskustelua seuraaviin lehden numeroihin, mutta henkilökunnan ampumakoulutus ei herättänyt mielenkiintoa ainakaan kirjoitusten osalta.

Uusien jalkaväen aseiden, rynnäkkökivääri m/62:n ja konekivääri m/62:n, myötä alettiin laatia uutta ampumaohjelmistoa. Pääesikunnan koulutusosasto vastasi ampumaohjelmiston laatimisesta yhteistyössä jalkaväkitoimiston kanssa. Vuonna 1962 pääesikunnan jalkaväkiosasto laati kivääricaliiperisten aseiden ampumaohjelmistoluonnoksen, joka oli laadittu suoritettujen ko-keilujen perusteella. Ampumaohjelmistoluonnos oli käytössä 3. Divisioonassa, Panssari Pri-

⁷⁶ Sundbäck (2006), s. 266.

⁷⁷ Keronen (1979), liite 2.12.

⁷⁸ Sama, liite 2.12.

⁷⁹ Rajatora, Yrjö: *Ammunta arvoonsa*, Sotilasaikakausilehti N:o 4, 1962, ss. 182–183.

kaatissa ja Kadettikoulussa kahdella saapumiserän ajan. Kyseiset joukko-osastot antoivat lausunnot luonnoksesta koulutusosastolle. Lausunnoissa pyydettiin kiinnittämään erityisesti huomiota määritettyjen tulosrajojen soveltuvuuteen. Luonnos sisälsi kuusi kouluammuntaa rynnäkkökiväärille ja kiväärille. Ammunnat erosivat suoritustavoiltaan toisistaan, mutta niiden opetustarkoitukset olivat pääpiirteittäin samoja. Tämän lisäksi luonnoksessa oli kolme konepistooliammuntaa ja kaksi valmistavaa taisteluammuntaa, jotka ammuttiin samalla tavalla kiväärillä sekä rynnäkkökiväärillä. Luonnos sisälsi myös uudet ampumaluokkavaatimukset.⁸⁰

Rynnäkkökivääri ja kevyt konekivääri olivat myös uusia aseita kouluttajahenkilökunnalle. Vuonna 1963 ohjesääntötoimisto julkaisi *Kevyiden aseiden käsittely- ja ampumakoulutusoppaan*. Opas oli tarkoitettu erityisesti henkilökunnalle ja se käsitti jalkaväen kivääricaliiperisten aseet, myös rynnäkkökiväärin ja kevyen konekiväärin. Opas kertoi muun muassa aseiden ominaisuudet, ampuma-asennot ja ampumatapahtumat sekä tähtäämisen. Se kertoi myös miten kyseiset asiat tuli kouluttaa sekä uudet ampumakomennot. Valmistavan ampumakoulutuksen pääpaino oli edelleen ampuma-asennon, tähtäämisen, laukaisemisen ja lataamisen harjoittelussa.⁸¹

Ampumaohjelmistoluonnoksesta saatujen palautteiden, vanhojen ohjelmistojen ja käytössä olevien patruunakiintiöiden perusteella laadittiin uusi ampumaohjelmisto. *Ammunnat jalkaväen aseilla* -ampumaohjelmiston suunnittelusta ja sisällöstä vastasi pääesikunnan jalkaväki-osaston jalkaväkitekniillinen toimisto.⁸² Puolustusvoimain komentaja jalkaväenkenraali Simelius vahvisti ampumaohjelmiston käyttöön 17.1.1964. Se oli muuttunut luonnosversiosta paljon. Siinä ei ollut enää omia erillisiä ammuntoja rynnäkkökiväärille ja kiväärille, vaan kouluammuntojen osalta uusi ohjelmisto käsitti miltei yhtenäiset kivääri- ja rynnäkkökivääriammunnat. Varusmiehet ampuivat koulutuksestaan johtuen, joko suppean tai täyden ohjelman mukaiset kouluammunnat. Täyden ohjelmiston mukaisesti ampuivat lähinnä kivääriyksiköiden varusmiehet, ja se käsitti yhteensä kuusi kouluammuntaa ja kolme kenttäammuntaa. Viisi ensimmäistä kouluammuntaa ja ensimmäinen kenttäammunta suoritettiin peruskoulutuskaudella. Erikoiskoulutuskaudella ammuttiin viimeinen kouluammunta ja loput kaksi kenttäam-

⁸⁰ Pääesikunnan koulutusosasto, N:o 1216/Jvtsto/5 h, ampumaohjelmisto ja luokkamerkit, Helsinki 21.6.1962, T25991/F7, s. 1–2 ja liite 1.

⁸¹ *Kevyiden aseiden käsittely- ja ampumakoulutusopas* (1963), ss. 163–192.

⁸² Jaakkola, Sami: *Kouluammuntajärjestelmä ja sen kehittyminen Puolustusvoimissa viime sotien jälkeen*, kadettitutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu 1998, s. 6, everstilutnantti Anssi Vuorenmaan haastattelu.

muntaa. Sotaharjoituskaudella olivat vuorossa taisteluammunnat. Suppean ohjelmisto käsitti yhteensä neljä kouluammuntaa, ammunnat 0–2 ja 6 sekä kaikki kolme kenttäammuntaa.⁸³

N:o	Ase	Matka	Patr. lukum.	Ampuma-asento	Tulilaji	Maali	Opetustarkoitus	Tulosrajat
0	Kivääri	50 m	5 + 5 (Matalapainepatr.)	Maaten tuelta	Kertatuli	Päären-gastaulu 22	Totuttautumisammunta	Osumat 30 cm ympyrään
1a	Kivääri	150 m	5 + 5 + 5	Maaten tuelta, hihnaa käyttäen	Kertatuli	Päären-gastaulu 22	Yksilöllinen ampuma-asento, hihnatuen käyttö, kasaammunta	Viimeisellä sarjalla väh. 30 pist.
1b	RK	150 m	5 + 5 + 5	Maaten lipastuelta	Kertatuli	Päären-gastaulu 22	Perustaistelutähtäimen määrittäminen	Viimeisellä sarjalla väh. 30 pist.
2a	Kivääri	150 m	5 + 10	Maaten ilman tukea, hihnaa käyttäen	Kertatuli	Päären-gastaulu 22	Perustaistelutähtäimen varmentaminen	Va = 82 pist. Hy = 70 pist. Ty = 60 pist.
2b	RK	150 m	5 + 10	Maaten lipas tuelta	Kertatuli	Päären-gastaulu 22	Perustaistelutähtäimen varmentaminen	Va = 82 pist. Hy = 70 pist. Ty = 60 pist.
3a	Kivääri	300 m	5 + 10	Maaten tuelta, hihnaa käyttäen	Kertatuli	Rintarengas-taulu 24	300 m taistelutähtäimen määrittäminen	Ei tulosrajaa
3b	RK	300 m	5 + 10	Maaten lipas tuelta	Kertatuli	Rintarengas-taulu 24	300 m taistelutähtäimen määrittäminen	Ei tulosrajaa
4a	Kivääri	300 m	5 + 10	Maaten ilman tukea, hihnaa käyttäen	Kertatuli	Rintarengas-taulu 24	300 m taistelutähtäimen varmentaminen	Va = 72 pist. Hy = 64 pist. Ty = 56 pist.
4b	RK	300 m	5 + 10	Maaten lipas tuelta	Kertatuli	Rintarengas-taulu 24	300 m taistelutähtäimen varmentaminen	Va = 70 pist. Hy = 62 pist. Ty = 54 pist.
6	RK	20–25 m	5 + 5	Seisten ase ylhäällä ja lonkalla	Kertaja sarjatuli	Syöksyjä	Heittolaukausten ja lyhyiden pistetulisarjojen ampuminen	Ei tulosrajaa
Yht.			80 patr.					

TAULUKKO 4: Kiväärillä ja rynnäkkökiväärillä suoritettavat kouluammunnat, *Ammunnat jalkaväen aseilla 1964.*⁸⁴

⁸³ *Ammunnat jalkaväen aseilla*, Koulutuksen pysyväiskäskey 593 B 1/17.1.1964, ss. 1–2.

⁸⁴ Sama, ss. 2–5.

Ensimmäinen kouluammunta oli tarkoitettu vain kiväärille. Se ammuttiin matalapainepatruunoilla 50 metrin etäisyydeltä. Tällä ammunalla oli tarkoitus totuttaa ampuja ampumistilanteeseen sekä oppia oikea ampuma-asento, tähtääminen ja laukaisu käytännössä. Seuraavat kaksi kouluammuntaa ammuttiin 150 metrin matkalta päärengastauluihin. Ammunnat olivat miltei identtiset niin kiväärille kuin rynnäkkökiväärille, tulosrajoja myöten. Tämän jälkeen siirryttiin harjoittelemaan pitkänmatkan ammuntaa, eli ampumamatka kasvoi 300 metriin. Rynnäkkökivääriltä edellytettiin miltei samaa osumatarkkuutta kuin kivääriltä, sillä tulosrajat olivat kiväärillä vain hiukan tiukemmat. Viimeisellä peruskoulutuskauden ammunalla oli tarkoitus harjoitella nopeita heittolaukauksia 150 metrin matkalta rintakuviotauluihin. Erikoiskoulutuskauden ainoa varsinainen kouluammunta oli tarkoitettu vain rynnäkkökiväärille ja sen tarkoituksena oli pistetulisarjojen ampumisen opetteleminen. Ammunta ammuttiin sarjatulella lonkalta. Ammunta numero 5 ja viimeiset kaksi ammuntaa olivat kenttäammuntoja, joissa harjoiteltiin muun muassa ampumaan nopeita kertalaukauksia eri etäisyyksillä oleviin maaleihin sekä ampumaan liikkeestä. Täyden ohjelmiston ampumiseen kului yhteensä 115 ja suppean 75 patruunaa.⁸⁵ Yleisesti ottaen ampumaohjelmiston kouluammunnat olivat suhteellisen yksinkertaisia. Ne ammuttiin pääasiassa maaten ilman aikarajoja. Ampumamatkat olivat myös suhteellisen pitkiä, sillä peräti kaksi ammuntaa kuudesta suoritettiin 300 metrin etäisyydeltä. Miltei yhteneväisistä tulosrajoista kiväärin ja rynnäkkökiväärin suhteen voidaan päätellä se, että rynnäkkökivääriltä odotettiin samanlaista tarkkuutta kuin kivääriltä.

Verrattuna vuoden 1958 ampumaohjelmiston muutokseen *Ammunnat jalkaväen aseilla* -ampumaohjelmisto kasvatti etenkin koulu- ja kenttäammuntojen määriä. Kouluammuntoja oli nyt yksi enemmän ja kenttäammuntoja yhden sijasta peräti kolme. Täten myös kivääriammunnoissa käytettävät patruunamäärät nousivat yli 35 prosenttia. Kouluammuntojen ampumaasenoissa ei tapahtunut suuria muutoksia, ne ammuttiin edelleen pääasiassa maaten tuelta tai ilman, toki hihnaa käyttäen. Myös maalitoiminta ja ammuntojen tulilajit pysyivät miltei ennallaan.

Konepistooliammuntojen määrää kasvatettiin roimasti. Kaikki jalkaväen asevelvolliset ampuivat peräti viisi ammuntaa konepistoolilla, joista kolme ensimmäistä peruskoulutuskaudella ja loput erikoiskoulutuskaudella. Huomiota herättävää oli se, että vain yksi ammunta ammuttiin sarjatulella harjoitellessa pistetulisarjoja. Loput neljä ammuntaa ammuttiin kertatulella lähinnä 100 metrin matkalta.⁸⁶ Konepistooliammuntoja lisäämällä haluttiin todennäköisesti harjaannuttaa joukkoja rynnäkkökivääriä varten. Itse rynnäkkökivääreitä oli erittäin niukasti

⁸⁵ *Ammunnat jalkaväen aseilla* (1964), ss. 2–8.

⁸⁶ Sama, s. 10.

koulutuskäytössä, sillä ensimmäinen 10 000 kappaleen tilauserä luovutettiin Puolustusvoimille vasta 1965. Tämän lisäksi ampumatarvikekiintiöiden ollessa niukat, yksittäisiä laukauksia ampumalla mahdollistettiin ammunat laajalle joukolle.

Pikakivääriammuntoja oli vain yksi, jonka ampuivat miltei kaikki jalkaväen asevelvolliset. Tämä ammunta ammuttiin 150–300 metrin etäisyydeltä ja siihen kului yhteensä 15 laukausta. Konekivääriammuntoja oli yhteensä neljä, joista ensimmäisen 25 patruunaa käsittävän totuttautumisammunnan ampuivat lähinnä vain kivääriyksiköiden varusmiehet. Ohjelmiston konekivääriammunnat oli suunniteltu uudelle kevyelle konekiväärille, mutta niitä pystyttiin soveltamaan myös vanhalle konekiväärimalleille.⁸⁷

Vuoden 1964 ampumaohjelmisto määrittäi amuntoihin tuttuun tapaan suoritusvaatimukset arvosanoin valio, hyvä tai tyydyttävä. Se ei kuitenkaan määrittänyt kivääriammuntojen osalta ampumamerkkivaatimuksia, kuten edelliset ampumaohjelmistot olivat tehneet. Tätä varten pääesikunnan koulutustoimisto laati asiasta kuukautta myöhemmin asiakirjan, jossa määritettiin vaatimukset ampumamerkeille. Ensimmäisen luokan ampumamerkkiin sotilaan täytyi ampua kivääriammunnoissa 2, 5 ja 7 kaikissa valiotulos. Toisen luokan merkkiin riitti samoista ammunnoista tulokset kaksi valiota ja yksi tyydyttävä tai yksi valio ja kaksi hyvää. Kolmannen luokan merkin saavutti sotilas yhdellä hyvällä ja kahdella tyydyttävällä tuloksella.⁸⁸

1960-luvulla Puolustusvoimia vaivasi rahan puute, aivan kuten 1950-luvullakin. Tästä johtuen vuosina 1965 ja 1967 varusmiehet lomautettiin 30 päiväksi. Säättötoimet vaikuttivat luonnollisesti koulutukseen. Esimerkiksi vuonna 1965 jalkaväen ammunnoissa luokattomien määrä nousi 10 prosentista 30 prosenttiin.⁸⁹

Suurin syy vuoden 1964 ampumaohjelmiston laatimiseen oli uusi jalkaväen ase rynnäkkökivääri. Aseen parempi käsiteltävyys, nopea tulenavauskyky, sarjatuliominaisuus ja nopeiden kertalaukauksien ampumismahdollisuus kasvattivat sotilaan tulivoimaa merkittävästi. Aseen teho oli myös sopiva suomalaiseen metsämaastoon. Näiden asioiden myötä myös sotilaan vaatimukset ja toimintatavat taistelukentällä muuttuivat. On toisin vaikea todentaa laadittiinko uusi ampumaohjelmisto näiden taistelukentällä olevien vaatimuksien pohjalta vai suoraan rynnäkkökiväärin ominaisuuksien perusteella. Joka tapauksessa vuoden 1964 ampumaohjel-

⁸⁷ *Ammunnat jalkaväen aseilla* (1964), ss. 11–12.

⁸⁸ Pääesikunta, N:o 414/Koulusto/5h, varusmiesten ampumaluokkasuoritukset, Helsinki 8.2.1964, T22780 / F226, liite 1.

⁸⁹ Sundbäck (2006), s. 267.

misto ei kaikilta osin ollut tarkoituksenmukainen, sillä uusi ohjelmisto otettiin käyttöön jo kolmen vuoden päästä.

3.2 Vuoden 1967 ampumaohjelmisto

Vuoden 1964 ampumaohjelmiston julkaisemisen jälkeen jalkaväen tarkastaja pyysi joukko-osastoilta lausuntoja uuden ohjelmiston toimivuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta. Olihan ohjelmisto kuitenkin muuttunut paljon edellisestä ohjelmistosta, ja se ei ollut kovinkaan lähellä vuonna 1962 julkaistua ampumaohjelmistoluonnosta. Joukko-osastoihin lähetettiin kattava kyselykaavake, jossa analysoitiin jokaista ohjelmiston ammuntaa. Kyselyyn vastasi yhteensä 62 perusyksikköä. Jalkaväkitoimisto laati vastauksista koonnoksen, jonka mukaan joukko-osastojen vastaukset olivat hämmentävän lähellä toisiaan. Kivääriammuntojen osalta ohjelmistoa pidettiin kokonaisuutena hyvänä ja toimivana, mutta parannettavaakin löytyi. Suurimpana yksittäisenä epäkohtana nähtiin kivääriammunta numero 7. Miltei kaikkien vastanneiden mielestä se tuli siirtää ammuttavaksi jo peruskoulutuskaudelle. Myös kivääriammunta numero 6 oli osan mielestä syytä ampua jo ennen erikoiskoulutuskautta. Etenkin alkupään ammuntoja toivottiin myös ammuttavaksi kahteen kertaan, etenkin ammunta numero 2:ta.⁹⁰

Käytössä ollut ampumaohjelmisto ei suhteellisen hyvästä palautteesta huolimatta tyydyttänyt jalkaväen tarkastajaa ja jalkaväkiosaston jalkaväkitekkinen toimisto yhteistyössä koulutusosaston kanssa alkoi laatia uutta ampumaohjelmistoa. Uusi ohjelmisto laadittiin kerättyjen palautteiden, koeammuntojen ja patruunakiintiöiden perusteella. Koeammunnat suoritettiin yhteistyössä sotakoulujen kanssa.⁹¹ Tammikuussa 1967 julkaistiin uusi ampumaohjelmisto. *Ammunnat jalkaväen aseilla* käsitti ammunnat kiväärillä, rynnäkkökiväärillä, konepistoolilla, pikakiväärillä, konekiväärillä, pistoolilla, tarkkuuskiväärillä ja panssarintorjunta-aseilla sekä kranaatinheittimellä. Tämän lisäksi ohjelmistossa oli neljä taisteluammuntaa.⁹² Todennäköisesti vuoden 1964 ohjelmistossa nähtiin puutteita etenkin rynnäkkökivääriammuntoja silmällä pitäen. Olivathan ne miltei samanlaisia kivääriammuntojen kanssa, vaikka itse aseet olivat tyystin erilaisia. Rynnäkkökiväärit alkoivat yleistyä 1960-luvun puolivälistä lähtien ja ohjelmiston tuli vastata paremmin niiden vaatimuksiin ja tarpeisiin.

⁹⁰ Pääesikunta jalkaväkitoimisto, N:o 142/Jvtsto/5h, Yhdistelmä ampumaohjelmiston lausunnoista, Helsinki 15.1.1965, T25991 / F12, ss. 1–3.

⁹¹ Jaakkola (1998), s. 6, everstiluutnantti Anssi Vuorenmaan haastattelu.

⁹² *Ammunnat jalkaväen aseilla*, Koulutuksen pysyväiskäskey 628 B 1/19.1.1967, s. 2.

Ohjelmiston mukaan Puolustusvoimien kaikki joukko-osastot suorittivat kiväärikouluammunnat kivääri m/39:llä. Jalkaväkijoukko-osastoissa kaikki varusmiehet tosin pääsivät ampumaan rynnäkkökiväärillä, kouluammunta numero 2 oli heille rynnäkkökiväärin totuttautumismunna. Tämän lisäksi jalkaväki joukko-osastojen kiväärimiehiksi koulutettavat ampuivat kaikki taisteluammuntansa rynnäkkökiväärillä. Rynnäkkökivääreitä jaettiin ensimmäiseksi Rajavartiolaitokselle ja jalkaväki joukko-osastoihin. Rajavartiolaitoksen varusmiehet ampuivatkin kaikki kivääriammuntansa rynnäkkökiväärillä.⁹³

N:o	Ase	Matka	Patr. lukum.	Ampuma-asento	Tulilaji	Maali	Opetus-tarkoitus	Tulos-rajat
1	Kivääri	50 m	5 + 5 (Matala-paine-patr.)	Maaten tuelta	Kertatuli	Pää-rengas- taulu 22	Valmistavakouluammunta	Ei tulosrajaa
1	Kivääri / RK	150 m	5 + 5 + 5	Maaten ilman tukea, hihnaa käyttäen / lipas-tuelta	Kertatuli	Pää-rengas- taulu 22	Yksilöllinen ampuma-asento, perustaistelutähtäimen määrittäminen	Viimeisellä sarjalla väh. 30 pist.
2	Kivääri / RK	150 m	5 + 10	Maaten ilman tukea, hihnaa käyttäen / lipas-tuelta	Kertatuli	Pää-rengas- taulu 22	150 m perustais-telutähtäimen varmentaminen	Va = 85 pist. Hy = 75 pist. Ty = 65 pist.
3	Kivääri / RK	300 m	5 + 10	Maaten tuelta hihnaa käyttäen	Kertatuli	Rinta-rengas- taulu 24	300 m taistelu-tähtäimen määrittäminen	Ei tulosrajaa
4a*	Kivääri	300 m	5 + 10	Maaten ilman tukea, hihnaa käyttäen	Kertatuli	Rinta-rengas- taulu 24	300 m taistelu-tähtäimen varmentaminen	Va = 75 pist. Hy = 65 pist. Ty = 55 pist.
4b*	RK	50 m	5 + 5	Seisten ja lonkalta	Kerta- ja sar-jatuli	Syök-syjä	Heittolaukaukset ja pistetu-lisarjat	Ei tulosrajaa
Yht.			55 patr. (4a & 4b ei lasket-tu*)					

*) Ammunnat tarkoitettu vain henkilökunnalle

TAULUKKO 5: Kiväärillä ja rynnäkkökiväärillä suoritettavat kouluammunnat, *Ammunnat jalkaväen aseilla 1967*.⁹⁴

Ohjelmisto sisälsi yhden valmistavan kouluammunnan ja neljä kouluammuntaa sekä kaksi kenttäammuntaa, tosin kouluammunnat numerot 4a ja 4b oli tarkoitettu vain henkilökunnalle.

⁹³ *Ammunnat jalkaväen aseilla* (1967), ss. 1–2.

⁹⁴ Sama, ss. 2–6.

Kiväärikomppanioiden varusmiehet ampuivat peruskoulutuskaudella koulu- ja kenttäammunnat sekä kolme konepistooliammuntaa. Erikoiskoulutuskaudella vuorossa olivat kaksi konepistooliammuntaa lisää sekä pika- ja konekivääriammuntojen totuttautumisammunnat. Sotaharjoituskaudella pääpaino siirtyi enemmän taistelukoulutukseen ja ammuntojen osalta vuorossa olivat neljä taisteluammuntaa. Muiden yksiköiden varusmiehet ampuivat pääsääntöisesti samat ammunnat, pois lukien kouluammunta numero 3 ja kolme viimeistä taisteluammuntaa.⁹⁵

Valmistava kouluammunta ammuttiin 50 metrin etäisyydeltä matalapainepatruunoilla, aivan kuten 1964 ohjelmistonkin mukaan. Valmistavan kivääriammunnan jälkeen oli vuorossa kouluammunta numero 1, jossa ammuttiin makuulta 5 + 5 + 5 laukausta 150 metrin etäisyydeltä. Tarkoituksena oli ampua mahdollisemman pieni kasa ja totuttautua normaalin patruunan rekyyliin. Kivääriammunta numero 2 oli 10 laukauksen totuttautumisammunta rynnäkkökiväärille tai rynnäkkökiväärin omaaville totuttautumisammunta kiväärille. Kolmas ammunta oli pitkän matkan ammunta, eli ampumamatka oli 300 metriä. Henkilökunnalle oli määritelty kouluammunnat 4a ja 4b. 4a oli kiväärillä suoritettava kasa-ammunta 300 metrin etäisyydeltä ja 4b ammunta rynnäkkökivääriammunta, jonka tarkoitus oli heittolaukausten ja pistetularjojen ampumisen opettelu. Ammunnat 5 ja 6 olivat kenttäammuntoja ja ne ammuttiin maaten 150 metrin matkalta. Ammuntojen tarkoituksena oli harjoitella nopeita heittolaukauksia ja pika-ammuntaa eri maaleihin. Yhteensä varusmiesten ampumiin täyden ohjelmiston mukaisesti kouluammuntoihin kului patruunoita 55 ja kenttäammuntoihin 28 kappaletta.⁹⁶ Huomattavaa kouluammunnoissa oli se, että kaikki kivääriammunnat ammuttiin edelleen makuuasennosta. Myös tulosrajat olivat samat niin kiväärille kuin rynnäkkökiväärille. Tämä kertoo sen, että rynnäkkökiväärillä pyrittiin edelleen samaan osumatarkkuuteen kuin kiväärillä. Hieman omituista on se, että kouluammuntojen vaativin ja varmasti kehittävin rynnäkkökivääriammunta numero 4b oli tarkoitettu vain henkilökunnalle. Tällä pyrittiin todennäköisesti kehittämään henkilökunnan ampumataittoa, sillä olihan rynnäkkökivääri uusi ase myös heille. Silmiinpistävää on etenkin kouluammuntojen ja patruunamäärien suhteellisen suuri lasku. Kouluammuntojen määrä tippui kuudesta neljään ja ammuttujen patruunoiden määrä laski yli 30 prosenttia. Tilanteeseen varmasti vaikutti patruunapula, mutta myös suurten ikäluokkien palvelukseen astuminen. Näin suuri ammuntojen vähentäminen ei voinut olla vaikuttamatta ampumataittoa, vaikei siitä dokumentteja olekaan säilynyt.

⁹⁵ *Ammunnat jalkaväen aseilla* (1967), s. 2.

⁹⁶ Sama, ss. 5–6.

Kolmesta viimeisestä kouluammunnasta ja molemmista kahdesta kenttäammunnasta suoritusvaatimukset olivat määritetty valio, hyvä tai tyydyttävä arvosanoin. Varsinaiset ampumamerkit jaettiin kyseisten ammuntojen tulosten perusteella. Ensimmäisen luokan ampumamerkin sai sotilas, joka ampui ammunnoista 2, 5 ja 6 kaikista valiotuloksen. Toisen luokan merkkiin vaatimuksena oli joko kaksi valiota ja yksi tyydyttävä tai yksi valio ja kaksi hyvää ampumatulosta. Kolmannen luokan ampumamerkin lunasti sotilas, joka ampui yhden hyvän ja kaksi tyydyttävää kilpasarjaa.⁹⁷

Konepistooliammuntojen osalta vuoden 1967 ampumaohjelmisto muuttui vain hieman. Peruskoulutuskaudella ammuttavat kolme ensimmäistä konepistooliammuntoa olivat samanlaisia kuin ennenkin ja ne kaikki käsittivät 5 + 5 laukausta. Ensimmäiset kaksi ammuttiin 100 metrin matkalta ja niiden tarkoitus oli totuttaa ampuja konepistooliin ja nopeiden kertalaukauksien ampuminen. Kolmas ammunta ammuttiin 50 metrin matkalta ja sen opetustarkoitus oli pistetularjojen ampuminen. Erikoiskoulutuskaudella ammuttavista konepistooliammunnoista ensimmäinen, eli ammunta numero 4, oli myös kymmenen laukausta käsittävä lyhyistä ja nopeista pistetularjoista koostuva ammunta. Viimeinen ammunta oli kilpasarja, jossa kolmen totuttautumislaukauksen jälkeen ammuttiin eri etäisyyksiltä yhteensä yhdeksän laukausta.⁹⁸

Miltei kaikki jalkaväessä varusmiespalveluksen suorittavat varusmiehet ampuivat erikoiskoulutuskaudella yhden ammunnat myös pikakiväärillä ja konekiväärillä. Vain b-palvelusluokan sotilaat ja huoltokouluetut, kuten lääkintämiehet ja autonkuljettajat, eivät ampuneet kyseisillä aseilla. Molemmat ammunnat olivat totuttautumisammuntoja 150 metrin etäisyydeltä ja niiden opetustarkoitus oli aseiden tarkkuuttaminen ja kertalaukausten sekä lyhyiden pistetularjojen ampumisen opettaminen. Pikakiväärillä ammuttiin 13 ja konekiväärillä 15 laukausta.⁹⁹

Vain reilu kuukausi uuden ampumaohjelmiston julkaisemisesta se koki jo ensimmäisen muutoksen. Jalkaväen tarkastaja kenraalimajuri Otto Ylirisku käski muutoksia jalkaväki joukko-osastoissa käytettävissä oleviin aseisiin. Peruskoulutuskaudella kaikilla tuli olla aseena kivääri, pois lukien rajavartiolaitos. Erikoiskoulutus- ja sotaharjoituskaudella kiväärimiehille jaettiin rynnäkkökiväärit ja he suorittivat ammuttansa luonnollisesti niillä. Reservinaliupseerikouluissa ja RUK:ssa oppilailla aseena tuli myös olla rynnäkkökivääri.¹⁰⁰

⁹⁷ *Ammunnat jalkaväen aseilla* (1967), s. 6.

⁹⁸ Sama, s. 7.

⁹⁹ Sama, s. 8 ja 11.

¹⁰⁰ Pääesikunnan Jalkaväkitoimisto, N:o 360/Jvtsto/5h, *Ammunnat jalkaväen aseilla*, Helsinki 21.2.1967, T25991 / F17, s. 1.

Vuonna 1968 kapteeni Pentti Siirola laati Sotakorkeakoulussa diplomityön *Koulutuksessa käytettävien maavoimien ampumatarvikkeiden tarve huomioon ottaen taloudelliset mahdollisuudet ja niiden edellyttämät koulutukselliset järjestelyt*. Tutkimuksessa asevelvollisten ampumatasoa heikentävinä tekijöinä pidettiin patruunapulaa ja koulutuksellisia järjestelyitä. Siirolan mukaan voimassa oleva ampumaohjelmisto ei myöskään vastannut kenttäohjesäännön asettamia vaatimuksia etenkin tulen ja liikkeen yhdistämisen osalta.¹⁰¹

1960-luvun loppupuolella pääesikunnan jalkaväkitoimisto pyrki kehittämään kouluammuntoja edelleen käskemällä erilaisia koeammuntoja joukko-osastoille. Mallia otettiin myös ulkomailta. Lappeenrannan Aliupseerikoulu suoritti amerikkalaisten kehittämän ”quick kill” -ampumamenetelmän mukaisen ampumakoulutuksen. Tämä ampumakoulutus tähtäsi nopeisiin reaktioihin ja vaistonvaraiseen varmuuteen aseiden käytössä. Tosin tässä koulutuksessa ei saavutettu niin hyviä tuloksia kuin ohje vaati. Syynä keuhkoihin tuloksiin olivat lähinnä koulutusajan riittämättömyys sekä ampumatarvikkeiden ja kouluttajien puute.¹⁰²

Jalkaväkitoimiston päällikkö everstiluutnantti Jukka Pajula käski joukko-osastoja kokeilemaan ja antamaan lausuntonsa 3-asentoisista kivääriammunnoista. Ammunnat koostuivat pysty-, polvi- ja makuuasentojen ammunnoista kääntyviin tauluihin.¹⁰³ Kyseisen ampumakokeilun suorittivat keuhkolla 1968 muun muassa Uudenmaan Jääkäripataljoona, Kymen Jääkäripataljoona, Hämeen Ratsujääkäripataljoona ja Pohjanmaan Tykistörykmentti.¹⁰⁴ Kymen Jääkäripataljoonassa ampumakokeilun suorittivat niin henkilökunta kuin varusmiehet ampuen sekä kiväärillä että rynnäkkökiväärilläkin. Ammuntoja pidettiin hyvinä, mutta etenkin pystyasennosta suoritettavat ammunnat olivat liian vaikeita varusmiehille, olihan ampumamatka peräti 150 metriä. Muissakin ammunnoissa tulosvaatimuksia pidettiin hieman liian tiukkoina.¹⁰⁵ Pohjanmaan Tykistörykmentin 33 varusmiestä suorittivat myös samaisen ampumakokeilun

¹⁰¹ Siirola, Pentti: *Koulutuksessa käytettävien maavoimien ampumatarvikkeiden tarve huomioon ottaen taloudelliset mahdollisuudet ja niiden edellyttämät koulutukselliset järjestelyt*, Diplomityö, Sotakorkeakoulu, nro 864, MSL 28, Hämeenlinna 2.5.1967, ss. 66.

¹⁰² Lappeenrannan aliupseerikoulu, N:o 1210/Koul- ja kntotsto/5h, Heittolaukausammunnan kokeilu, Lappeenranta 23.8.1968, T25992 / F1, ss. 1–3.

¹⁰³ Pääesikunnan jalkaväkitoimisto, N:o 1109/Jvtsto/5h, 3-asentoisen kivääriammunnan kokeilu, Helsinki 5.10.1968, T25992 / F1, ss. 1–2.

¹⁰⁴ Pääesikunnan jalkaväkitoimisto, Yhdistelmä varusmiesten 3-asentoisen kivääriammunnan kokeiluista keuhkolla 1968, Helsinki 3.1.1969, T25992 / F3, s. 1.

¹⁰⁵ Kaakkois-Suomen Sotilasläänin Esikunta, N:o 594/Koultsto/5h, Ampumakokeilu, Kouvola 27.5.1968, T25992 / F1, ss. 1–2.

kiväärillä ja rynnäkkökiväärillä. Tykistörykmentissä ammuntoja varten harjoiteltiin enemmän ja näin ampumatulokset sekä saadut kokemukset ammunnoista olivat parempia.¹⁰⁶

Jalkaväkitoimisto laati saatujen kokemusten perusteella yhdistelmän, jonka mukaan 3-asentoisen kivääriammunnan polviammuntaa pidettiin käyttökelpoisimpina ammuttavana varusmiehille. Mikäli 3-asentoinen ammunta tulotaisiin hyväksymään ampumaohjelmistoon, sen tulisi korvata ohjelmiston kivääriammunta numero 6 eli kenttäammunta, jossa harjoiteltiin pika-ammuntaa eri maaleihin.¹⁰⁷

Kokeiluammunnoista saatujen myönteisten kokemusten perusteella ampumaohjelmistoa muutettiin tammikuussa 1969. 3-asentoinen kivääriammunta tuli ehdotuksen mukaisesti kivääriammunta numero kuuden tilalle. Antamalla ampumakoulutusta muistakin ampuma-asennoista kuin makuulta pyrittiin varusmiesten ampumataitoa monipuolistamaan ja kehittämään. 3-asentoisen ammunnan tarkoituksena oli myös kouluttaa varusmiehille jo kouluammuntojen yhteydessä taisteluammunnoissa tarvittava ampumatekniikka. Ammunta koostui koelaukauksien jälkeen ammuttavasta kilpasarjasta, jossa ammuttiin kaksi laukausta seisten, kolme polvelta ja loput viisi laukausta maaten. Tauluina käytettiin rintarengastauluja ja ne olivat näkyvillä 20, 30 tai 40 sekuntia kerrallaan riippuen ampuma-asennosta. Ampumamatka oli suhteellisen pitkä, etenkin pystystä ammuttaessa, eli 150 metriä.¹⁰⁸

Toinen muutos ohjelmistossa koski maalitauluja. Rintarengastaulu otettiin käyttöön ainoana maalitauluna, joten vanhat taulut, päärengastaulu 22 ja rintarengastaulu 24, jäivät pois käytöstä. Syynä oli se, että tähtäminen suoritettiin taulusta riippumatta aina kuvion keskelle sekä käytettäessä vain yhtä maalitaulutyyppeä saatiin aikaiseksi säästöjä.¹⁰⁹

Ampumakoulutuksen kehittäminen herätti keskustelua myös sotilasalan lehdissä. Vuonna 1969 kapteeni Kalevi Vuorikari kirjoitti Sotilasaikakauslehteen laajan artikkelin *Eräitä ampumakoulutuksen kehittämismahdollisuuksia*. Artikkelin oli kuin päivitys kapteeni Tarkin vuoden 1952 kirjoituksesta. Vuorikari toi esille ampumakoulutuksen perusteita, valmistavan koulutuksen ja aseiden käsittelyn merkitystä sekä epäkohtia ja kehitysideoita ampumakoulutukseen.

¹⁰⁶ Pohjanmaan Tykistörykmentti, N:o 1108/Koultsto/5g, Lausunto ampumakokeilusta, Oulu 15.5.1968, T25992 / F1, ss. 1–2.

¹⁰⁷ Pääesikunnan jalkaväkitoimisto, Yhdistelmä varusmiesten 3-asentoisen kivääriammunnan kokeiluista keuhälä 1968, Helsinki 3.1.1969, T25992 / F3, s. 2.

¹⁰⁸ Pääesikunnan Jalkaväkitoimisto, N:o 87/Jvtsto/5h, Muutos ampumaohjelmistoon, Helsinki 18.1.1969, T25992 / F3, ss. 1–2.

¹⁰⁹ Pääesikunnan Jalkaväkitoimisto, N:o 62/Jvtsto/5h, Esittely koulutuspäällikölle, Helsinki 13.1.1969, T25992 / F3, s. 2.

Vuorikarin mielestä tuon ajan ase- ja ampumakoulutus ei luonut riittävää taitotasoa jalkaväen taistelijalle aseenkäyttäjänä. Tärkeimmät vaatimukset taitotasoon olivat:

1. Kyky ampua nopeasti ja tehokkaasti eri etäisyyksillä olevia maaleja
2. kyky nopeaan tulenavaukseen eri ampuma-asennoista
3. kyky tulittaa liikkeestä
4. kyky ampua tehokkaasti liikkeestä eri nopeuksilla liikkuvia maaleja.

Artikkelissa ehdotettiin kouluammuntojen muuttamisesta kilpailutapahtumiksi, kilpailuksi kouluttajille, joukolle ja yksittäiselle miehelle. Kilpailumuotoa Vuorikari perusteli muun muassa ampumatarvikkeiden säästämällä sekä joukon ja yksilöiden paremmalla motivoinnilla. Vuorikari oli laatinut myös uuden kouluammuntaohjelmiston, jonka hän julkaisi artikkelissaan. Ohjelmisto painotti etenkin nopeita heittolaukauksia, maalin vaihtamista ja ampumista eri asennoista. Ohjelmiston mukaiset ammunnat olisivat kuitenkin vaatineet kääntyviä ampumatauluja, mutta tuon ajan ampumaradoilla ne olivat vielä harvinaisia. Täten Vuorikari vaati myös parannuksia ja uudistuksia varuskuntien ampumaradoille.¹¹⁰

3.3 Vuoden 1974 ampumaohjelmisto

1970-luvun alussa varusmiesten koulutusta pyrittiin tehostamaan muun muassa upseerikouluuudistuksella, varusmiesten koulutuskausien järjestelyllä ja vakioharjoituksilla, mutta koulutusmäärärahojen ja kouluttajapulana takia koulutus ei kokonaisuudessa tehostunut. Määrärahojen niukkuus näkyi etenkin patruunapulana, joka häytti kevyen konekiväärin ja etenkin jalkaväen jokamiehen aseeksi yleistyneen rynnäkkökiväärin ampumakoulutusta.¹¹¹ Asevelvollisten palvelusajat pysyivät ennallaan, mutta ase- ja ampumakoulutuksen määrää lisättiin. Se käsitti nyt 16 prosenttia varusmiesten palvelusajasta eli yhteensä 190 tuntia.¹¹²

Ammattitaitoista henkilökuntaa pidettiin ampumakoulutuksen pohjana ja heidän koulutukseensa pyrittiin panostamaan. Ampumaharrastus oli kokenut pientä hiipumista upseerien parissa ja tähän asiaan pyrittiin tekemään käänne. Koulutuspäällikkö kenraaliluutnantti Paavo Haltun tarkastaessa upseerikoulutusta hän teki seuraavan huomion ”*Valitettavasti Kadettikoulussa ei voida uhrata niin paljon aikaa ampumakouluttajakoulutukseen ja ampumakilpailutoimintaan kuin pitäisi, jotta nuoret upseerit voitaisiin katsoa Kadettikoulun jälkeen todella päteviksi ampumakouluttajiksi. Heidän kehittymisensä tällaiseksi jää – kuten monessa muus-*

¹¹⁰ Vuorikari, Kalevi: *Eräitä ampumakoulutuksen kehittämismahdollisuuksia*, Sotilasajakauslehti N:o 1/1969, ss. 3 - 10.

¹¹¹ Sundbäck, Esa (2006), s. 267.

¹¹² Sama, s. 273.

sakin taidossa – joukko-osastossa tapahtuvan jatkokoulutuksen ja -harjoittelun varaan.” Koulutuspäällikkö painottikin joukko-osastojen komentajien merkitystä upseerien jatkokoulutuksissa ja ampumaharrastuksen elvyttämisessä.¹¹³

Vuonna 1971 julkaistiin Uno Kurkisen kirjoittama *Kivääriammunnan koulutusopas*. Oppaan tarkoitus oli ”*auttaa kantahenkilöstöä ampumatekniikan oppimisessa ja käyttämään hankittua tietoa ja taitoa hyväkseen varusmiesten ampumakoulutuksessa.*”¹¹⁴ Yli 150 sivua käsittävä teos oli varsin kattava tietopaketti, jossa eri ampumatekniikat kerrottiin tarkasti ja selkeästi. Oppaan lopussa syvennyttiin myös kilpa-ammunnan saloihin, varusteista, jännityksen lieventämisestä ja keskittymisestä lähtien.¹¹⁵

Vuonna 1972 pääesikunnan jalkaväkitoimisto yhteistyössä koulutustoimiston kanssa laati uuden ampumaohjelmistoluonnoksen. Jalkaväen tarkastaja kenraalimajuri Pentti Multasen käskystä se lähetettiin joukko-osastoihin koeammuttavaksi. Joukko-osastojen tuli käyttää uutta kokeiluohjelmistoa II / 72 ja I / 73 saapumiserien osalla. Kokeiluohjelmistossa valmistavat taisteluammunnat tulivat kahdenkymmenen vuoden tauon jälkeen kenttäammuntojen tilalle. Tosin valmistavia taisteluammuntoja ei ammuttu ampumaradalla, vaan ne olivat maastossa tapahtuvia, taisteluammuntojen kaltaisia ammuntoja. Joukko-osastoja pyydettiin antamaan ohjelmistosta lausuntonsa jalkaväkitoimistolle välittömästi sen jälkeen, kun yksi saapumiserä oli suorittanut ohjelmiston mukaiset amunnat. Lausunnoissa pyydettiin kiinnittämään huomiota etenkin ammuntojen vaikeustasoihin, maalitoimintoihin, patruunamääriin, saavutettuun ampumataitoon ja siihen saavutettiin uudella ohjelmistolla merkittäviä etuja vanhaan nähden.¹¹⁶

Kokeiluohjelmistossa oli yhteensä kuusi kouluammuntaa, jotka oli tarkoitettu ammuttavaksi kaikille varusmiehille puolustushaarasta tai aselajista riippumatta. Ne suoritettiin jokaisen omalla henkilökohtaisella aseella eli kiväärillä tai rynnäkkökiväärillä. Jokaiselle varusmiehelle, tehtävästä riippumatta, oli tarkoitettu myös kaksi konepistooliammuntaa. Konekivääriammunnat oli tarkoitettu vain kiväärijoukkueiden sotilaille. Verrattuna vuoden 1967 ohjelmistoon, kivääriammunnoissa pyrittiin etenkin harjaannuttamaan ampujia nopeiden kertalaukausten ampumista varten.¹¹⁷

¹¹³ Pääesikunta, N:o 913/Lkasvtsto/5h, Ampumaharrastuksen elvyttäminen, Helsinki 8.4.1969, T23204 / F269, ss. 1–2.

¹¹⁴ Kurkinen, Uno: *Kivääriammunnan koulutusopas*, Oy Länsi-Savon Kirjapaino, Mikkeli 1971, s. 9.

¹¹⁵ Sama, s. 3–5.

¹¹⁶ Pääesikunnan jalkaväkitoimisto, N:o 855/Jvtsto/5h, Uudet ampumaohjelmistot, Helsinki 14.6.1972, T25992 / F9, s. 1.

¹¹⁷ Sama, ss. 2–4.

Joukko-osastot suorittivat ammunnat käsketyn ohjelmiston mukaisesti ja palaute kokeiluohjelmistosta oli pääosin positiivista. Ehdotuksia tuli muun muassa lonkalta suoritettavan rynnäkkökivääriammunnan lisäämiseksi ohjelmistoon. Karjalan Jääkäripataljoonan mukaan kokeiluohjelmiston kouluammunnat olivat hyviä ja monipuolisia, mutta patruunakiintiöt eivät sallineet uusinta-ampumisia ja siten heikoimpien ampujien tehokasta harjoittelua.¹¹⁸ Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunta kokosi joukoiltansa saamansa kokemukset yhdeksi koonnokseksi. Tämän mukaan kouluammunnat olivat pääpiirteittäin toimivia ja hyviä, mutta lonka-ammuntaa pidettiin varusmiehille liian vaarallisena ja ammuntojen aikarajoja haluttiin pidentää.¹¹⁹

Saatujen palautteiden perusteella koulutustoimisto laati ampumaohjelmistoon tarvittavat muutokset. Uusi ampumaohjelmisto *Ammunnat jalkaväen aseilla* julkaistiin 26.2.1974. Ohjelmiston keskeisenä päämääränä oli se, että asejärjestelmien kehittymisestä huolimatta niiden tehokkuus riippui ratkaisevasti käyttäjistä. Kouluammunnoissa tuli kiinnittää huomiota etenkin tulen tarkkuuteen ja tulen nopeaan aloittamiseen.¹²⁰

Kivääriammuntojen osalta ohjelmisto ei enää käsittänyt suppeaa ja täyttä ohjelmaa, vaan kaikki asevelvolliset ampuivat samat kuusi kouluammuntaa omalla henkilökohtaisella aseellaan eli kiväärillä tai rynnäkkökiväärillä. Jalkaväkiyksiköissä oli tuolloin jo käytössä rynnäkkökiväärit. Kaikki kuusi ammuntaa oli määrä ampua jo peruskoulutuskaudella, erikoiskoulutuskaudella ammuttiin kolme valmistavaa taisteluammuntaa ja joukkoharjoituskaudella vain taisteluammunnat. Itse ohjelmisto oli muuttunut vain yhdestä kohdasta kokeiluversioon nähden. Kolmannessa kivääriammunnassa tulosvaatimuksia oli tiukennettu kahdella pisteellä.¹²¹ Tämä kertoo sen, että kokeiluohjelmiston laatimisessa oli onnistuttu varsin hyvin.

¹¹⁸ Karjalan Jääkäripataljoona, N:o 238/Koul- ja järjsto/5h, Lausunto uudesta ampumaohjelmistosta, Kontioranta 24.1.1973, T25992 / F11, ss. 1–4.

¹¹⁹ Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunta, N:o 931/Koultsto/5i, Ammunnat käsiaseilla, Kouvola 31.7.1973, T25992 / F11, ss. 1–2.

¹²⁰ *Ampumaohjelmisto* (1974), s. 1.

¹²¹ Sama, s. 2.

N:o	Ase	Matka	Patr. lukum.	Ampuma-asento	Tulilaji	Maali	Opetustarkoitus	Tulosrajat
1	RK / Kivääri	50 m	5 + 5 (Matala-paine-patr.)	Maaten tuelta	Kertatuli	Rintarengas-taulu	Totuttautumis-ammunta	Ei tulosrajaa
2	RK / Kivääri	150 m	5 + 5 + 5	Maaten lipas- / hihnatuelta	Kertatuli	Rintarengas-taulu	Kasa-ammunta, perustaistelutähtäimen määrittäminen	Viimeisellä sarjalla väh. 30 pist.
3	RK / Kivääri	150 m	5 + 10	Maaten lipas- / hihnatuelta	Kertatuli	Rintarengas-taulu	Perustaistelutähtäimen varmentaminen	Va = 88 pist. Hy = 75 pist. Ty = 65 pist.
4	RK / Kivääri	150 m	5 + 10	Maaten lipas- / hihnatuelta	Kertaja pikatuli	Rintakuvio-taulu	Totuttautuminen nopeiden kertalaukausten ampumiseen	Va = 9 os. Hy = 7 os. Ty = 5 os.
5	RK / Kivääri	150 m	5 + 15	Seisten, polvelta ja maaten	Pikatuli	Rintakuvio-taulu	Nopeiden kertalaukausten ampuminen eri asennoista	Va = 11 os. Hy = 8 os. Ty = 6 os.
6	RK / Kivääri	300 m	5 + 10	Maaten lipas- / hihnatuelta	Kertatuli	Rintarengas-taulu	300 m:n taistelutähtäimen määrittäminen	Va = 72 pist. Hy = 60 pist. Ty = 50 pist.
Yht.			90 patr.					

TAULUKKO 6: Kiväärillä ja rynnäkkökiväärillä suoritettavat kouluammunnat, *Ammunnat jalkaväen aseilla 1974.*¹²²

Ensimmäinen kivääriammunta oli, kuten ennenkin, kymmenen laukausta käsittävä valmistava-ammunta. Ampumamatka oli vain 50 metriä ja kiväärillä ammuttaessa tuli käyttää matalapainepatruunoita. Oikean ampuma-asennon, tähtäämisen ja laukaisemisen opittua siirryttiin ampumaan 150 metrin etäisyydeltä. Kolmannen ammunnan tarkoituksena oli perustaistelutähtäimen varmentaminen ampumalla kohdistusten jälkeen kymmenen laukauksen kilpasarja. Neljännessä ammunnassa harjoiteltiin jo nopeiden kertalaukausten ampumista. Taulu kääntyi kymmenen sekunnin välein ja oli näkyvissä viisi sekuntia, jolloin siihen piti ampua yksi laukaus. Viimeiset viisi laukausta ammuttiin pika-ammuntana taulun ollessa näkyvissä 15 sekunnin (kiväärillä 30 sekunnin) ajan. Viides ammunta oli entisen ohjelmiston ammunta numero kuusi, eli 3-asentoinen ammunta. Siinä kilpasarjan 15 laukauksesta ammuttiin viisi laukausta kustakin asennosta. Rynnäkkökiväärillä ammuttaessa taulut olivat näkyvissä seisten 30, polvelta 20 ja maaten 10 sekuntia ja kiväärillä aikaa oli 20 sekuntia enemmän koskien jokaista asentoa. Kuudes kouluammunta oli kuten ammunta numero kolme, mutta ampumamatka oli 300 metriä. Kouluammuntoihin kuului patruunoita yhteensä 90 kappaletta.¹²³

¹²² *Ampumaohjelmisto* (1974), ss. 4–5.

¹²³ Sama, ss. 4–5.

Kouluammuntojen jälkeen erikoiskoulutuskaudella suoritettiin valmistavat taisteluammunnat, jotka olivat tulleet kenttäammuntojen tilalle. Kivääriyksiköiden varusmiehet ja panssarijääkärit ampuivat kaikki kolme ammuntaa ja muut asevelvolliset vain ensimmäisen ja kolmannen. Patruunoita kolmeen ammuntaan kului yhteensä 35 kappaletta. Valmistavat taisteluammunnat ammuttiin nyt maasto-olosuhteissa ja niissä harjoiteltiin nopeita kertalaukauksia eri etäisyyksille sekä taistelijaparin yhteistoimintaa. Kolmas ammunta ammuttiin pimeällä.¹²⁴

Ammunnoissa 3–6 oli tulosvaatimukset, valio, hyvä ja tyydyttävä, joiden perusteella jaettiin ampumamerkit. Ensimmäisen luokan merkin sai sotilas, joka ampui vähintään kolme valiota. Toisen luokan merkkiin riitti kaksi valiota ja yksi tyydyttävä tai yksi valio ja kaksi hyvää ampumatulosta. Kolmannes luokan merkin sai kahdella hyvällä ja yhdellä tyydyttävällä tuloksella.¹²⁵

Kaikki asevelvolliset ampuivat myös kaksi konepistooliammuntaa, ammunnat numerot 1 ja 3. Molemmat ammunnat käsittivät kymmenen laukausta ja nekin ammuttiin jo peruskoulutuskaudella. Ensimmäisen ammunnan tarkoitus oli aseiden tarkkuuttaminen ja oikean ampumiasennon löytäminen. Jälkimmäisessä ammunnassa harjoiteltiin lyhyiden pistetulisarjojen ampumista. Jalkaväen kiväärimiehet ampuivat konepistoolilla täyden ohjelmiston mukaisesti, eli kaikki neljä ammuntaa. Ammunnat 2 ja 4 ammuttiin vasta erikoiskoulutuskaudella ja niiden opetustarkoitus oli nopeiden kertalaukauksien ja lyhyiden pistetulisarjojen ampuminen. Patruunoita täyden konepistooliohjelmiston ampumiseen kului 40 kappaletta. Suuri osa asevelvollisista ampui erikoiskoulutuskaudella myös konekiväärin 15 laukausta käsittävän totuttamismunnon. Vain huollon, viestin ja tykistön varusmiehet jäivät ilman kyseistä ammuntaa. Kivääriyksiköiden varusmiehet ampuivat tämän lisäksi myös konekivääriammunta numero kolmen, joka käsitti 20 laukausta sarjatulena. Konekivääriammunnoissa käytettiin pääosin kevyt konekivääri m/62, mutta niissä aselajeissa ja puolustushaaroissa, joiden kokoonpanoon kuului pikakivääreitä tai konekivääreitä m/32-33 voitiin tarpeen mukaan ampua konekivääriammuntoja näillä aseilla. Varsinaiset pikakivääriammunnat olivat nyt poistuneet ohjelmistosta.¹²⁶

Vuoden 1967 ampumaohjelmistoon verrattuna suurin muutos oli se, että kivääri- ja rynnäköammuntojen määrä ja etenkin niissä käytettävät patruunamäärät nousivat huomattavasti. Patruunoita kyseisiin ammuntoihin käytettiin nyt yli 50 prosenttia enemmän. Vuoden 1974 am-

¹²⁴ *Ampumaohjelmisto* (1974), s. 13.

¹²⁵ Sama, ss. 4–5.

¹²⁶ Sama, ss. 2, 6, 9.

pumaohjelmiston mukaiset kouluammunnat olivat myös monipuolisempia niin ampumasetojen kuin tulilajien puolesta. Yksi syy näille tekijöille on varmasti ollut rynnäkkökiväärin käytön laajeneminen ja ammuntojen kehittäminen kyseistä asetta paremmin tukevaksi. Suuri muutos oli myös se, että valmistavista taisteluammunnoista oli tullut enemmän taistelu- kuin kouluammunnan kaltaisia, sillä niiden suorituspaikka oli siirretty maastoon.

Ampumaohjelmiston kehittymistyön päätyttyä ryhdyttiin toimenpiteisiin Puolustusvoimien koulu- ja taisteluampumarata-alueiden kehittämiseksi. Tällä pyrittiin ammuntojen ja ampumaratojen tarkoituksenmukaisuuteen, koska koulutuskäyttöön varatut patruunamäärät pysyivät edelleen pienehköinä. Vuosikymmenen lopulla määrärahojen pysyessä matalina pyrittiin löytämään uusia ratkaisuja ampumakoulutuksen kehittämiseen. Yhtenä vaihtoehtona esitettiin pienoiskiväärien ottamista mukaan ampumakoulutukseen. Tämä esitys kuitenkin hylättiin, sillä pienoiskivääriratojen kapasiteettia pidettiin liian pienenä ja taloudellisesti kannattamattomana. Pienoiskivääriammunnat olisivat myös laskeneet rynnäkkökivääriammuntojen määrää ja tätä ei pidetty hyvänä ideana. Pienoiskiväärin sijaan ilmakiväärit otettiin koulutuskäyttöön. Ne olivat edullisia, ilma-aseradat olivat helposti rakennettavissa ja varusmiehet pystyivät harjoittelemaan niillä myös vapaa-aikanaan.¹²⁷

Ampumaohjelmistojen kehittämistäkin toki jatkettiin. Vuonna 1979 Sotakorkeakoulussa opiskeleva kapteeni Esa Haapala teki diplomityön aiheesta *Jalkaväen ampumaohjelmistojen tarkoituksenmukaisuus ja kehittämistarve*. Koulutuspäällikkö kenraaliluutnantti Multanen käski Karjalan ja Uudenmaan Jääkäripataljoonien suorittaa yhdellä 1/79 saapumiserän joukkueella, peruskoulutuskaudella Haapalan laatiman yhteensä neljätoista ammuntaa sisältävän kokeiluampumaohjelmiston. Kokeilun tarkoituksena oli selvittää:

- ”Voidaanko peruskoulutuskaudella koulu- ja kenttäammuntojen patruunamääriä ja uusintakertoja vähentämällä saavuttaa riittävä ampumataito yksittäisen taisteluammuntoja varten?
- Ilmakiväärin merkitys ampumakoulutuksen ja ampumataidon kehittäjänä?
- Mahdollistavatko koulutusaika ja muut koulutusjärjestelyt yksittäisen miehen taisteluammuntojen suorittamisen peruskoulutuskaudella käyttäen automaattisia maalilaitteita?”¹²⁸

Kapteeni Haapalan diplomityö oli erittäin laaja ja yksityiskohtainen. Kokeiluampumaohjelmistosta saatujen palautteiden perusteella Haapala laati muun muassa uuden ampumaohjelmiston, jonka hän esitteli opinnäytetyössään. Haapalan mielestä voimassa oleva ampumaoh-

¹²⁷ Jaakkola (1998), ss. 34–35.

¹²⁸ Pääesikunta, Jalkaväkitoimisto, N:o 295 / 8a, Kapteeni E Haapalan ampumaohjelmiston kokeilu, Helsinki 31.1.1979, T2993 / F7, s. 1.

jelmisto ei tukenut riittävän hyvin taisteluammuntoja. Hänen ampumaohjelmistonsa olikin hyvin erilainen virallisen ampumaohjelmistoon verrattuna. Haapalan esittämissä kouluammunnoissa painotettiin etenkin monipuolisia ampuma-asentoja ja nopeita kertalaukauksia. Tutkimuksen keskeisiä havaintoja olivat etenkin se, että käsiaseammuntojen koulutusohjelmat ja -aiheet eivät vastanneet pääesikunnan asettamia päämääriä. Myös tasoerot ampumakoulutuksessa komppanioiden välillä olivat suuria. Haapala painotti koulutuksen merkitystä tuloksiin vaikuttavana ja patruunoita säästävänä toimenpiteenä.¹²⁹ Komppanioiden väliset tasoerot ampumakoulutuksessa johtuivat todennäköisesti henkilökunnan ammattitaidon eroavaisuuksista ja etenkin siitä ettei valmistavaa ampumakoulutusta oltu yhtenäistetty pääesikunnan toimesta.

Ampumakoulutusta tutkittiin myös kapteenikursseilla. Vuonna 1980 yliluutnantti Juhani Norri laati opinnäytetyön, jossa hän analysoi voimassa olevaa ampumaohjelmistoa ja laati kapteeni Haapalan tavoin oman version ampumaohjelmistosta. Norrin ampumaohjelmiston suurimpana tavoitteena oli parantaa ampumakoulutuksen tehokkuutta vallitsevien patruunakiintiöiden puitteissa. Norrin ampumaohjelmisto ei tosin perustunut koeammuntoihin, vaan haastatteluihin, kyselyihin ja edellisiin tutkimuksiin, etenkin kapteeni Haapalan tutkimukseen. Myös tutkimustulokset myötäilivät Haapalan tuloksia.¹³⁰

Vuotta myöhemmin yliluutnantti Timo Pöyry tutki peruskoulutuskauden ampumakoulutusta. Hänen mielestään ammuntoja tuli kehittää enemmän taistelukentän vaatimuksien mukaisiksi. Hän näki epäkohdan myös siinä, ettei ampumakoulutus jakautunut tasaisesti koko palvelusajalle. Asevelvolliset ampuivat nimittäin peräti 70 prosenttia varatuista patruunakiintiöistä jo peruskoulutuskaudella. Perusyksiköissä oli havaittu myös tiettyjen kouluammuntojen toistamista, jotta mahdollisemman moni pääsisi valioampujaksi.¹³¹

Edellä mainittujen tutkielmien tutkimustulokset olivat yhteneväisiä siitä, että kouluammuntoja tuli enemmän kehittää vastaamaan taistelukentän vaatimuksia. Myös valmistavan ampumakoulutuksen merkitystä korostettiin. Kaiken kaikkiaan kolme samaan aihepiiriin ja lyhyellä aikavälillä laadittua tutkimusta osoittaa sen, että ampumakoulutusta pyrittiin kehittämään

¹²⁹ Haapala, Esa: *Jalkaväen ampumaohjelmistojen tarkoituksenmukaisuus ja kehittämistarve*, Diplomityö, Sotakorkeakoulu, MSL 35, nro 1360, Helsinki 31.7.1979, liite 4.2.1, ss. 79–80.

¹³⁰ Norri, Juhani: *Jalkaväen keveillä aseilla suoritettavien ammuntojen kehittäminen nykyisen ampumaohjelmiston pohjalta (ml uusien ammuntojen mallisuunnitelmat)*, tutkielma, Jalkaväen kapteenikurssi 53, Taistelukoulu, T27011 / Hja II:34 tutkielman nro 1429, Tuusula 18.4.1980, ss. 1, 15.

¹³¹ Pöyry, Timo: *Peruskoulutuskauden ampumaohjelmiston kehittäminen*, tutkielma, Jalkaväen kapteenikurssi 54, Taistelukoulu, T27011 / Hja II:39 tutkielman nro 1518, Tuusula 22.4.1981, ss. 10–11.

voimallisesti. Tosin tutkielmissa esitetyt ampumaohjelmistot eivät koskaan päätyneet viralliseksi ampumaohjelmistoiksi.

4 RYNNÄKKÖKIVÄÄRI MUUTTAI KAIKEN

4.1 Kouluammunnat 1980-luvulla

1980-luvulle tultaessa varusmiesten palvelusajat eivät kokeneet muutoksia. Miehistö palveli edelleen 240 ja johtajat 330 vuorokautta. Vuonna 1982 varusmiesten koulutusta uudistettiin muokkaamalla muun muassa jalkaväen koulutuskausia ja niiden koulutustavoitteita. Peruskouluskauteen (8 viikkoa) eli taistelijan peruskurssiin liittyi kiinteästi erikoiskoulutuskausi 1 (4 viikkoa). P + E I -kausien jälkeen alkoivat aliupseerikurssit ja E II -kausi. E II-kautta seurasi kolmen viikon mittainen kertauskausi. 330 vuorokautta palvelevilla erikoiskoulutuksen saaneilla miehistöllä E II -kautta seurasi E III -kausi. Peruskoulutuskauden ase- ja ampumakoulutuksen tavoitteena oli, että koulutettava ”osaa käsitellä henkilökohtaista asetta, kertasinkoa ja käsikranaattia ja saavuttaa kouluammunnoissa vähintään taistelijan peruskurssin vaatimusten mukaisen ampumaluokan.” Kouluammunnat ammuttiin vuoden 1974 ampumaohjelmiston mukaisesti. Kahdentoista ensimmäisen palvelusviikon aikana jalkaväen kiväärimiehet ampuivat kouluammunnat 1–5 ja valmistavat taisteluammunnat 1–3 sekä ajan salliessa myös kouluammunta numero 6:en. E II -kaudella ammuttiin vain taisteluammuntoja ja kertauskaudella rästiin jääneitä ammuntoja sekä mahdollisuuksien mukaan kouluammunta numero 4.¹³²

Taistelijan peruskurssi (P + E I-kaudet) käsitti ase- ja ampumakoulutusta yhteensä 67 tuntia. Siitä ammuntoihin ja ampumapäivien oheisharjoitteluun oli varattu 39 tuntia. Tähtäys-, laukaisu- ja ampuma-asentojen harjoitteluun käytettiin vain kuusi tuntia. E II-kaudella ampumaleirien lisäksi jalkaväenkäsiaseilla suoritettuihin ammuntoihin oli varattu 50 tuntia ja tämän lisäksi eri aseiden käsittelykoulutukseen vielä 15 tuntia. Asevelvollisten ase- ja ampumakoulutukseen oli siis yhteensä varattu 132 tuntia.¹³³

Patruunapula ei hellittänyt. Joukko-osastot esittivät pääesikunnan jalkaväkitoimistolle rynnäkkökiväärin patruunakiintiöiden lisäämistä. Muun muassa loppu vuodesta 1983 Uudenmaan Jääkäripataljoona esitti 50000 patruunan lisäkulutusosoikeutta, sillä näytösammunnat olivat kullaneet varsinaiset patruunakiintiöt miltei loppuun ja tulevaan näytösammunnan harjoitteluun piti saada lisää ampumatarvikkeita.¹³⁴ Jalkaväkitoimisto ei kuitenkaan hyväksynyt ano-

¹³² Haapala, Esa: *Eipä unohdeta kiväärimiestä*, Sotilasaikakausilehti N:o 8/1982, ss. 651, 655.

¹³³ Sama, s. 653.

¹³⁴ Uudenmaan Jääkäripataljoona, Koulutus- ja järjestelytoimisto, 3214/Da, esitys rynnäkkökiväärin patruunoihin, Santahamina 15.11.1983, T25993 / F12, s. 1.

musta, vaan kehotti Uudenmaan Jääkäripataljoonaa käyttämään harjoitteluun esimerkiksi ilman kiintiötä jaettavia kiväärin ja konepistoolin valjuovapatruunoita¹³⁵.

Alku vuodesta 1985 käytössä olevaan ampumaohjelmistoon tehtiin muutos, joka kosketti vain ammunta numero 5:tä. Alun perin kyseinen ammunta suoritettiin makuulta, polvelta ja pystystä kääntyviin tauluihin ja sen tarkoitus oli totuttaa ampuja nopeisiin kertatulilaukauksiin eri asennoista. Muutoksen myötä kyseinen ammunta suoritettiin nyt vain pystyasennosta. 15 laukauksen kilpasarja ammuttiin kolmesta lippaasta kääntyviin tauluihin, joiden esilläoloaika oli neljästä kahteen sekuntiin. Jokaiseen kääntöön ammuttiin yksi laukaus. Ampumamatka ja laukausmäärät säilyivät ennallaan. Ammunta ammuttiin 150 metrin etäisyydeltä 5 + 15 patruunalla. Ampumataulu tosin koki muutoksen, käyttöön otettiin uusi puolivartalotaulu, jota käytettiin ammunnassa. Taulun koko oli 82 x 47 senttimetriä ja se korvasi vanhan rintakuviotaulun.¹³⁶

Jalkaväkitoimisto julkaisi vuonna 1985 laskelman käsiasepatruunoiden kulutuksesta. Tämän mukaan varusmies ampui palvelusaikana puolustushaarasta, aselajista, koulutushaarasta ja koulutuksen asteesta riippuen 195–670 käsiasepatruunaa 15–29:ssä ampumaohjelmiston mukaisessa ammunnassa. Reserviläiset ampuiivat kertausharjoituksessa 20–105 patruunaa kahdessa ammunnassa ja kantahenkilökuntaan kuuluvat vuosittain 95 patruunaa viidessä ammunnassa. Laskelman mukaan ampumakoulutukseen käytettävissä oleva käsiasepatruunoiden määrä oli täysin kansainvälisellä tasolla. Varusmieskoulutuksessa ja reserviläiskoulutuksessa saavutetut ampumatulokset osoittivat, että käytettävissä olevilla patruunamäärällä saavutettiin hyvä ampumataito, joka myös säilyi. Varusmiesajan ja etenkin kertausharjoitusten lyhyys sekä käytettävissä olevat varat eivät mahdollistaneet patruunoiden koulutuskäytön lisäämistä.¹³⁷

Noin kaksikymmentä vuotta rynnäkkökiväärin käyttöönottamisesta, laadittiin käsikirja kyseiselle aseelle. Huoltopäällikkö kenraalimajuri Jorma Valo vahvisti *Rynnäkkökiväärin käsikirjan, ensimmäisen osan, 7.62 Rk 62:n* käyttöön otettavaksi 15.5.1985. Toki jo vuonna 1963 ilmestyneessä *Kevyiden aseiden käsittely- ja ampumakoulutusoppaassa* kerrottiin rynnäkkökiväärin ampuma-asennot ja käsittelyohjeet, mutta käsikirja perehdytti lukijansa aseiden raken-

¹³⁵ Pääesikunta, jalkaväkitoimisto, 1723/17, Koulutusampumatarvikkeiden lisäksi kiintiö, Helsinki 23.11.1983, T25993 / F12, s. 1.

¹³⁶ Pääesikunta Koulutusosasto, 304 / Dbc, Ampumaohjelmiston muutos, Helsinki 28.1.1985, T25384 / Dbc 4, ss. 1–4.

¹³⁷ Pääesikunta, jalkaväkitoimisto, 606/17, Käsiasepatruunoiden koulutuskäyttö Puolustusvoimissa ja Rajavartiolaikoksessa, Helsinki 17.4.1985, T26199 / F15, s. 1.

teeseen, ominaisuuksiin, toimintaan, tarkastamiseen ja korjaamiseen. Kirja oli tarkoitettu käytettäväksi asehuoltohenkilöstön käsikirjana, oppikirjana taisteluvälinealan oppilaitoksissa sekä eräiltä osiltaan myös kouluttajien käyttöön.¹³⁸ Samana vuonna päivitettiin myös edellä mainittu *Kevyiden aseiden käsittely- ja ampumakoulutusopas*. Uudessa painoksessa käsittelyohjeet oli tarkistettu ja se ei enää käsitellyt kivääri m/39:ä lainkaan.¹³⁹

Varusmieskouluttajien tueksi laadittiin myös *Kouluttajan opas* vuonna 1984. Opas kertoi ase-käsittely- ja ampumaharjoitusten yleiset periaatteet ja miten ne tulisi järjestää. Asekäsittelyharjoituksissa tuli muistaa vaiheittainen koulutustapa ja harjoitusten jälkeen tuli siirtyä sovellettuun asekoulutukseen, jossa varusmiehet opetettiin käsittelemään aseita erilaisissa taistelukentän olosuhteissa. Ampumaharjoituksen onnistumisen edellytyksenä oli tehokas valmistava-ampumakoulutus, jonka pääpainona tuli olla ampuma-asentojen opettaminen sekä tähtäys- ja laukaisuharjoittelu. Valmistavan ampumakoulutuksen jälkeen siirryttiin kouluammuntoihin, jonka tavoitteena oli ampua mahdollisemman pieni kasa maalin keskelle. Kouluammuntojen keskeiset opetuskohteet olivat:

- tähtääminen ja laukaiseminen,
- osumakeskeispisteen siirtäminen maalin keskelle,
- perustaistelu- ja taistelutähtäimen määrittäminen.

Kouluammuntojen jälkeen siirryttiin valmistaviin taisteluammuntoihin, joiden tarkoitus oli valmentaa ampujia taisteluammuntoja varten. Kaikki edelliset koulutukset antoivat perusteet taisteluammunnoille, jotka olivat ase- ja ampumakoulutuksen huipennus.¹⁴⁰

Kouluttajilla oli siis useita oppaita ja käsikirjoja, jotka autoivat ja neuvoivat ase- ja ampumakoulutusten pitämistä. Kouluttajan ammattitaitoa ei tosin hankittu pelkästään lukemalla vaan se opittiin käytännön suorittein. Tähän vaikuttivat oleellisesti sotakoulussa saadut perusteet, oma ampumataito ja harrastaminen sekä vanhempien kouluttajien esimerkki ja opastaminen. Oppaat kertoivat perusteellisesti sen mitä ja miten asiat tuli kouluttaa, mutta suurimpana puutteena oli edelleen valmistavan ampumakoulutuksen yhtenäistäminen. Ylemmältä tasolta ei määritelty esimerkiksi tarkkoja valmistavan ampumakoulutuksen tuntimääriä tai oppituntien sisältöä tai ainakaan näistä ei ole säilynyt dokumentteja.

1980-luvulla ampumakoulutuksessa alettiin hyödyntää ampumasimulaattoreita. Vuosikymmenen puolessa välissä Lahden Urheilukoulussa otettiin käyttöön Noptel ST-1000 ammunnan

¹³⁸ *Rynnäkkökiväärin käsikirja*, osa 1, Pääesikunta, Länsi-Savo Oy, Mikkeli 1985, ss. 2–5.

¹³⁹ *Kevyiden aseiden käsittely- ja ampumakoulutusopas*, Pääesikunta Helsinki 25.10.1985, 2 painos, Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo, Pieksämäki 1987, ss. 1–10.

¹⁴⁰ *Kouluttajan opas* (1984), ss. 117–123.

harjoittelulaitteisto. Laitteisto oli tarkoitettu lähinnä ampumasuorituksen analysointiin ja kylmäharjoitteluun. Käyttökokemukset olivat varsin myönteisiä ja laitteisto yleistyi muihin joukko-osastoihin vähitellen.¹⁴¹

Marraskuussa vuonna 1988 koulutuspäällikkö kenraaliluutnantti Tuomo Tuominen hyväksyi jalkaväen tarkastajan kenraalimajuri Matti Kopran esityksen kokonaisvaltaisen käsiaseiden kouluampumaselvityksen laatimisesta. Selvityksen tarkoituksena oli selvittää muun muassa ase- ja ampumakoulutuksen tilanne ja epäkohdat, koulutuksen kulku ja tavoitteet sekä ase- ja ampumakoulutuksessa käytettävien välineiden kunto ja niiden riittävyys.¹⁴² Selvitystyöryhmän puheenjohtajaksi valittiin pääesikunnan opetusmenetelmätoimiston päällikkö everstiluutnantti Matti Seppänen. Hänellä apunaan oli edustajia jalkaväkitoimistosta, liikuntakasvatus-toimistosta, asetekniseltä osastolta, Kadettikoulusta, Päälystöpistosta ja yhdestä joukko-osastosta. Erittäin kattava *Käsiaseiden kouluampumakoulutuksen kokonaisselvitys* valmistui 12.12.1989 ja se kertoi ampumakoulutuksen sekavasta ja vaihtelevasta tasosta. Käytössä oleva ampumaohjelmisto vuodelta 1974 ei vastannut niitä vaatimuksia, joita taistelijan henkilökohtaiselle ampumataidolle taistelukentällä asetetaan. Ampumaohjelmistoa ei myöskään noudatettu, ammunnat 1, 2 ja 6 jätettiin pääosin ampumatta. Näiden tilalla ammuttiin toistamiseen ammuntoja 3–5, tällä pyrittiin metsästämään mahdollisemman paljon valiotuloksen ampujia. Epäkohtia löytyi vielä lisää. Ase- ja ampumakoulutus painottui liikaa peruskoulutuskaudelle ja näin ampumataitoa ei kehitetty tasaisesti koko palveluksen ajan. Lisäksi ampumataidolle ei ollut määritetty selkeitä tavoitteita. Myös ase- ja ampumakoulutuksen ohjeistus oli sekavaa, sillä sitä varten oli yli 20 eri käskyä, ohjetta tai opasta.¹⁴³

Selvityksestä ilmeni myös, että reserviläisten kertausharjoituksissa ammuttiin liian vähän. Ampumataito ei palautunut varusmiesaikaiselle tasolle, johon ainakin jalkaväessä olisi pitänyt päästä. Henkilökunnan ammuntojen vaatimuksia tuli myös kiristää, sillä ne eivät saaneet olla samoja kuin varusmiehillä. Selvitys totesi myös sen tosiasian, että opistoupseerit olivat tärkeimpiä ase- ja ampumakouluttajia, ja näin ollen heidän koulutusta tulisi tarkistaa. Ampumaradat saivat myös osansa kritiikistä. Niitä tulisi kehittää etenkin niin, ettei näyttösuojia enää tarvittaisi. Joukko-osastoissa tulisi olla myös mahdollisuus harjoitella ampumista liikkuvaan maalin. Valmistavaa ampumakoulutusta tuli tehostaa hankkimalla ampumasimulaattoreita ja pitämällä ilmakiväärit edelleen yksikköjen koulutusvälineinä. Pitkän kritiikkilistan lopuksi

¹⁴¹ *Jalkaväen vuosikirja 1987 XVII*, Etelä-Saimaan Kustannus Oy, Lappeenranta 1987, ss. 143–148.

¹⁴² Pääesikunta, Jalkaväkitoimisto, /Daa, Esittely koulutuspäällikölle, Helsinki 10.11.1988, T26199 / Dbc6, s. 1, liite 1.

¹⁴³ Pääesikunta, Jalkaväkitoimisto, 2205/Daa, Käsiaseiden kouluampumakoulutuksen kokonaisselvitys, Helsinki 12.12.1989, T26199 / Dbc6, s. 5.

selvityksessä kuitenkin todettiin ase- ja ampumakoulutuksen olleen yleensä hyvin järjestettyä ja tulokset olivat keskimäärin hyviä.¹⁴⁴ Monet selvityksessä havaituissa epäkohdista oli pantu merkille jo kymmenen vuotta aikaisemmin laadituissa tutkielmissa, mutta varsinaisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin vasta nyt.

Työryhmä esitteli selvityksen tulokset 22.3.1990 Puolustusvoimien johdolle, joka hyväksyi työryhmän suunnitelman kouluampumakoulutuksen kehittämiseksi. Ase- ja ampumakoulutuksen kehittämisprojekti oli varsin mittava, olihan epäkohtiakin havaittu suhteellisen runsaasti. Se sisälsi muun muassa yhtenäisten koulutuskorttien laatimisen, ampumakouluttajan oppaan kirjoittamisen, henkilökunnan opetustilauksien järjestämisiä, ampumaratojen parannustöitä ja tietenkin uuden ampumaohjelmiston laatimisen. Projektin laatimisesta vastasi pääosin pääesikunnan koulutusosasto, mutta tämän lisäksi siihen osallistui myös Kadettikoulu, jalkaväkitoimisto ja joukko-osastot. Projektin tuli valmistua vuoden 1991 loppuun mennessä.¹⁴⁵

4.2 Vuoden 1991 ampumaohjelmisto

Pääesikunnan jalkaväkitoimisto sai ase- ja ampumakoulutuksen kehittämisprojektissa vastuulleen uuden ampumaohjelmiston laatimisen. *Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille* allekirjoitettiin koulutuspäällikkö kenraaliluutnantti Matti Kopran toimesta 30.4.1991. Kyseisen ohjelma otettiin kokeilukäyttöön I / 1992 saapumiserästä lähtien ja kokeilu kesti vuoden 1993 loppuun saakka.¹⁴⁶

Ohjelma oli rakennettu nousujohteiseksi ja koko palvelusajan kattavaksi. Lähtökohtana oli ollut taistelukentän ampujalle asettamat vaatimukset. Ase- ja ampumakoulutuksen päämääränä oli ”*perusampumataidon saavuttaminen, ylläpitäminen ja kehittäminen*”. Sotilaan perusampumataitoon kuului, että hän

- ”*osuu makuulta 150 m:n matkalta ampumatauluun 03 ja 300 m:n matkalta ampumatauluun 01*
- *osuu polvelta 150 m:n matkalta ampumatauluun 03*
- *osuu pystystä 50 m:n matkalta ampumatauluun 03*
- *osaa ampua liikkuvaan maaliin*

¹⁴⁴ Pääesikunta, Jalkaväkitoimisto, 2205/Daa, Käsiaseiden kouluampumakoulutuksen kokonaisselvitys, Helsinki 12.12.1989, T26199 / Dbc6, ss. 6–7.

¹⁴⁵ Pääesikunta, Koulutusosasto, 647/Daa, Käsiaseiden kouluampumakoulutuksen kehittäminen, Helsinki 22.3.1990, T26199 / Dbc6, ss. 1–4.

¹⁴⁶ *Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille* (1991), ss. 1–2.

- osaa ampua lyhyitä hallittuja sarjoja
- osaa ampua pimeällä
- hallitsee ase- ja ampumatarvikkeiden turvallisen käsittelyn, ase- ja ammunnon kohdistamisen ja huollon
- saavuttaa ampumataitotestissä vähintään tyydyttävän tuloksen.”¹⁴⁷

Ampumakoulutuksen ohjelman muutoksen myötä uusittiin myös ampumataulut. Entisten rintarengas- ja rintakuviotaulujen tilalle rynnäkkökivääriammuntoihin tulivat taulut 03 ja 01. Ne olivat ympyrärengastauluja joiden pisterajojen välit olivat viisi senttimetriä. Pienemmässä 03 taulussa pisteitä oli kuudesta kymmeneen ja isommassa 01 taulussa yhdestä kymmeneen.¹⁴⁸

Peruskoulutuskauden kesto oli muuttunut kymmenen viikon mittaiseksi ja sisälsi yhteensä 37 tuntia ase- ja ampumakoulutusta. Koulutus alkoi oppitunneilla, jotka käsittelivät ampumakoulutuksen ja ammunnan perusteita. Niitä seurasi rynnäkkökiväärin käsittelyn ja ammunnan perusteiden harjoittelut. Harjoitteluiden jälkeen siirryttiin ensimmäisiin kouluammuntoihin.¹⁴⁹ Peruskoulutuskaudella ammuttiin ammunnat 1–6. Näiden ammuntojen tarkoituksena oli harjoitella ampumista eri ampuma-asennoista, ampumista pitkälle etäisyydelle sekä nopeiden heitto- ja kahden nopean laukauksen ampumista. Ennen ammuntoja 5 ja 6 eli polvi- ja pystyammuntoja suoritettiin harjoitukset 3 ja 4. Näiden tarkoituksena oli opetella ampuma-asennot ennen ampumaradalle menoa. Kauden lopulla ammuttiin ampumataitotesti eli ammunta numero 10, jossa testattiin edellä mainittuja asioita.¹⁵⁰

¹⁴⁷ *Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille* (1991), s. 2.

¹⁴⁸ Sama, liite 4.

¹⁴⁹ Sama, ss. 1–2.

¹⁵⁰ Sama, s. 1.

N:o	Matka	Patr. lukum.	Ampumapaikka	Tulilaji	Maali	Opetustarkoitus	Tulosrajat
1	150 m	3 + 3 + 3	Maaten lipastuelta	Kertatuli	Ampumataulu 03	Toiminta ampumaradalla ja totuttautumisammunta makuuasennosta	Viimeiset 3 laukausta väh. 30 cm ympyrään
2	150 m	3 + 3 + 3 + 5	Maaten lipastuelta	Kertatuli	Ampumataulu 03	Ammunta makuuasennosta	Ki = 44 pist. Hy = 40 pist. Ty = 36 pist Hu < 36 pist.
3	300 m	3 + 3 + 5	Maaten lipastuelta	Kertatuli	Ampumataulu 01	Ammunta makuuasennosta pitkälle etäisyydelle	Ki = 35 pist. Hy = 30 pist. Ty = 25 pist Hu < 25 pist.
4	150 m	3 + 6 + 6 + 6 (ammunta suoritettiin kolme kertaa)	Maaten lipastuelta	Heittolaukaukset	Ampumataulu 03	Nopeiden heittolaukausten ja kahden nopean laukausten ampuminen kääntyviin tauluihin	Ki = 15 os. Hy = 12 os. Ty = 9 os. Hu < 9 os.
5	150 m	3 + 3 + 5	Polvelta	Kertatuli	Ampumataulu 03	Ammunta polviasennosta	Ki = 5 os. Hy = 4 os. Ty = 3 os. Hu < 3 os.
6	50 m	3 + 5 + 5	Seisten	Kertatuli	Ampumataulu 03	Ammunta pystyasennosta	Ki = 5 os. Hy = 4 os. Ty = 3 os. Hu < 3 os.
7	100 - 150 m	Valoisa 9 Hämärä 8 Pimeä 8	Maaten lipastuelta	Kertatuli	Ampumataulu 01	Yötähtäimen käyttö ja kohdistaminen, ammunnat hämärällä ja pimeällä valaisua käyttäen	Hämärällä ja pimeällä väh. 2 osumaa
8	50, 100 - 150 m	Odottamalla 8 Seuraamalla 8	Maaten ja seisten	Kertatuli	Ampumataulu 03	Ammunta liikkuvaan maaliin	4 viimeisellä laukaussella väh. 2 osumaa
9	50 m	3 + 6	Seisten	Sarjatuli	Ampumataulu 03	Sarjatulen ampuminen pystyasennosta	Viimeisellä sarjalla väh. 3 osumaa
10	150 ja 50 m	3 + 6 + 3 + 3 (ammunta suoritettiin kolme kertaa)	Makuulta polvelta ja seisten	Nopeat laukaukset ja kertatuli	Ampumataulu 03	Ampumataitotesti, ammunta makuu-, polvi- ja pystyasennosta	Ki = 12 - 11 os. Hy = 10 - 8 os. Ty = 7 - 6 os. Hu < 6 os.
Yht.		210 patr.					

TAULUKKO 7: Rynnäkkökiväärillä suoritettavat kouluammunnat, *Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille* (1991)¹⁵¹

20 viikkoa kestäväällä erikoiskoulutuskaudella kouluammuntoihin käytettiin aikaa 16 tuntia. Tällöin ammuttiin ammunnat 7–9, 4 ja ampumataitotesti toisen kerran sekä taisteluammuntaja. Rynnäkkökivääri numero 7 oli ammunta yötähtäimiä käyttäen. Se koostui kolmesta vai-

¹⁵¹ *Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille* (1991), ss. 10–25.

heesta, amunnasta valoisalla, hämärällä ja pimeällä valaistusta hyväksikäyttäen. Ammunta numero 8:ssa harjoiteltiin ampumista liikkuvaan maalin makuu- ja pystyasennoista. Ammunta numero 9 oli sarjatuliampunta pystyasennosta 50 metrin etäisyydeltä. Näiden amuntojen jälkeen ammuttiin jo peruskoulutuskaudelta tuttu ammunta numero 4. Tämän tarkoituksen oli totuttaa ampujat tulevaa ampumataitotestiä varten, joka ammuttiin erikoiskoulutuskauden lopulla. Viimeisestä neljästä palvelusviikosta koostui leiri- ja sotaharjoituskausi, jonka aikana varusmiehet ampuivat taisteluumuntonja ja kouluammunnat numero 4:n sekä ampumataitotestin.¹⁵²

Toisin kuin ennen, ampumataittoa mitattiin nyt yhdellä amunnalla, joka ammuttiin jokaisella kolmella koulutuskaudella. Edeltävissä ampumaohjelmistoissa valioampujat määritettiin yleensä kolmen amunnan yhteistuloksella. Ampujista ei enää myöskään käytetty nimeä ”valioampuja”. Ampumataitotesti koostui kohdistuslaukausten jälkeen kolmesta vaiheesta. Ensimmäisessä vaiheessa ammuttiin kuusi laukausta makuulta, kaksi kustakin lippaasta. Ensimmäisellä lippaalla taulu oli näkyvissä viisi sekuntia 15 sekunnin välein ja jokaiseen kääntöön tuli ampua yksi laukaus. Toisella lippaalla taulu oli näkyvissä vain kolme sekuntia ja viimeisellä lippaalla taulu kääntyi vain kerran viiden sekunnin ajaksi, jolloin siihen piti ampua loput kaksi patruunaa. Ammunnan toisessa vaiheessa ammuttiin kolme laukausta polviasennosta 150 metrin etäisyydeltä ilman aikarajaa. Viimeisessä vaiheessa siirryttiin ampumaan 50 metrin etäisyydelle pystyasennosta kääntyviin tauluihin. Taulu oli näkyvissä viisi sekuntia kerrallaan ja jokaiseen kääntöön piti ampua yksi laukaus. Tulorajat laskettiin osumista eikä pisteistä. Kiitettävään tulokseen riitti 11–12 osumaa, hyvään 8–10 ja tyydyttävään 6–7 osumaa.¹⁵³

Konekiväärikoulutus kuului myös asevelvollisten koulutusohjelmaan viiden koulutustunnin verran. Peruskoulutuskaudella tavoitteena oli saavuttaa kevyen konekiväärin käsittelytaito, johon kuului se, että koulutettava

- ”hallitsee kevyen konekiväärin käsittelyn ja häiriöiden poistamisen,
- osaa ampua lyhyitä sarjoja paukkupatruunoilla
- osaa huoltaa aseensa ja
- tuntee kevyen konekiväärin tuliaseman valitsemisen perusteet.”¹⁵⁴

¹⁵² Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille (1991), s. 2.

¹⁵³ Sama, ss. 24–25.

¹⁵⁴ Pääesikunta, jalkaväkitoimisto, 384/Db, Konekivääriampumakoulutus, Helsinki 30.3.1992, T26199 / Dbc7, s. 3.

Erikoiskoulutuskaudella konekiväärikoulutusta jatkoivat kivääri-, panssarijääkäri- ja rannikkojääkärikoulutushaarojen varusmiehet 12 tunnin verran. Tämä aika koostuu sovelletuista harjoituksista ja ammunnoista 1–2 ja ampumataitotestistä. Ammunta numero yksi oli kohdistus- ja totuttautumisammunta ja siihen käytettiin 15 valojuovapatruuna ampujaa kohden. Toinen ammunta oli eri etäisyyksille olevien maalien tulittaminen pistetulisarjoin. Patruunoita tähän kului yhteensä 30 kappaletta. Ampumataitotestiin käytettiin 40 patruunaa ja sillä testattiin ampujan taitoa ampua useita pistetulisarjoja nopeasti maalia vaihtaen.¹⁵⁵

Vuoden 1991 ampumaohjelmiston tärkeimmät muutokset edeltäjänsä nähden olivat kouluammuntojen ja patruunamäärien nousu. Kouluammunnat lisääntyivät kuudesta kymmeneen, tosin valmistavia taisteluammuntoja ei enää ammuttu. Valmistavat taisteluammunnat oli tavallaan sulautettu kouluammuntoihin, sillä kouluammunnat olivat nyt huomattavasti monipuolisempia ja kouluammuntojen jälkeen siirryttiin suoraan taisteluammuntoihin. Kivääriammuntojen patruunamäärät miltei kaksinkertaistuivat, 125 ammutusta patruunasta 210:en. Ase- ja ampumakoulutus jakaantui nyt tasaisemmin koko palvelusajalle, ollen kuitenkin nousujohteista. Ja totta kai merkittävää on se, että kivääriammuntoja ei enää ollut. Rynnäkkökivääriammunnat myös korvasivat konepistooliammunnat.

Vuoden 1989 *Käsiaseiden kouluampumakoulutuksen kokonaisuus* oli siis karua kerrottavaa. Etenkin ampumaohjelmiston määrittämien ammuntojen pois jättäminen ja vastaavasti tiettyjen ammuntojen suosiminen kertoo ampumakoulutuksen sekavasta tilasta. Yksi syy tiettyjen ammuntojen suosimiseen on ollut valioampujien metsästäminen sekä mahdolliset perusyksiköiden tai joukko-osastojen väliset ampumakilpailut. Tällöin on keskitytty vain tiettyihin ammuntoihin, jotka ovat olleet merkityksellisiä kilpailussa. Ampumaohjelmistojen laiminlyömistä oli tapahtunut jo vuosien ajan, sillä viitteitä tästä oli jo yliluutnantti Pöyryn tutkielmassa vuodelta 1981. Selvityksen myötä aloitettu ase- ja ampumakoulutuksen kehittämisprojekti oli laaja, mutta tarpeellinen. Sen myötä julkaistut koulutusoppaat ja ampumaohjelmistot sekä ampumaratojen parannustyöt nostivat ja yhtenäistivät ampumakoulutuksen tasoa. Etenkin valmistava-ampumakoulutus saatiin vihdoin yhtenäistettyä, sillä koulutuskortit ja koulutusohjelmat määrittivät nyt mitä, miten ja missä vaiheessa kukin koulutus tuli järjestää.

¹⁵⁵ Pääesikunta, jalkaväkitoimisto, 384/Db, Konekivääriampumakoulutus, Helsinki 30.3.1992, T26199 / Dbc7, liite 2.

5 YHDISTELMÄ

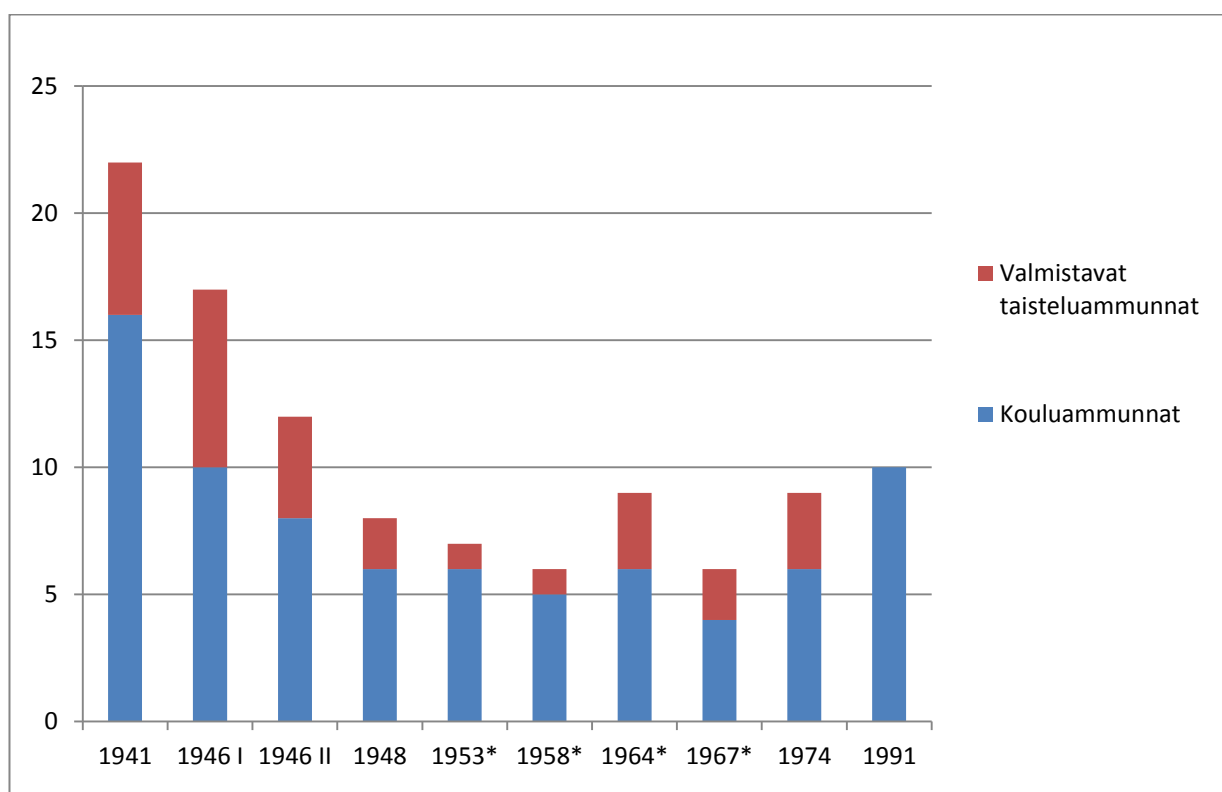
Tutkimuksessa käsiteltävänä olevan ajanjakson aikana kouluammunnat muuttuivat ja kehittivät paljon, tosin suurimmat muutokset tehtiin vasta 1990-luvun alussa. Ampumaohjelmistoja tai muutoksia ampumaohjelmistoihin julkaistiin yhteensä yhdeksän kappaletta. Ampumaohjelmistojen uudistamistarpeista ei ole juuri säilynyt dokumentteja, tosin tähän ei varmasti ollut yhtä ja ainoaa taustatekijää, vaan ampumaohjelmistoja kehitettiin useiden eri tarpeiden vuoksi. Tutkittavana olevan ajanjakson aikana varusmiesten palvelusaika pysyi miltei muuttumattomana. Sodan jälkeen aina 1960-luvulle saakka kouluammunnoissa käytetyt aseet pysyivät myös samoina. Näiden perustekijöiden pysyessä samoina, todennäköisimmät syyt ampumaohjelmistojen kehitykselle ovat olleet käytössä olevat patruunakiintiöt ja kouluammuntojen koulutustavoitteiden saavuttaminen. 1960-luvulta lähtien ampumaohjelmistojen kehittämiseen vaikutti voimakkaasti, edellä mainittujen tekijöiden lisäksi, rynnäkkökiväärin käyttöönotto.

Kun ampumaohjelmisto ei enää palvellut ase- ja ampumakoulutuksen tavoitteita, aloitettiin uuden ampumaohjelmiston laatiminen, josta vastasi pääesikunnan jalkaväkiosasto / -toimisto kiinteässä yhteistyössä koulutusosaston/-toimiston kanssa. Ampumaohjelmistot laadittiin koulutustavoitteita vastaavaksi vanhojen ohjelmistojen ja kentältä tulleiden palautteiden perusteella. Useasti laadittiin koeampumaohjelmisto, ja siitä saatujen palautteiden perusteella laadittiin varsinainen ampumaohjelmisto.

Sodan jälkeisinä vuosina ja vielä 1960-luvulle saakka varusmiespalvelusta ja näin myös ase- ja ampumakoulutusta sekä kouluammuntoja haittasi rahan puute. Tämän vuoksi varusmiehiä jouduttiin laittamaan pakkolomille ja koulutuspäiviä kohdennettiin yhteiskunnan tukemistointoihin. Tällöin myös varuskuntien ampuradat olivat kehnossa kunnossa ja ne sijaitsivat usein kaukana varuskunnista. Vasta 1960-luvulla uusien varuskuntien perustamisen myötä, ampumaratojen tilanne niin ominaisuuksiltaan kuin välimatkoiltaan parani. 1960-luvulta alkaen rynnäkkökivääri tuli vähitellen asevelvollisten mieskohtaiseksi aseeksi. Tämä aloitti ase- ja ampumakoulutuksen voimallisen kehittämisen ajanjakson. 1960-luvun lopulla ase- ja ampumakoulutukseen haettiin oppia myös ulkomailta, ja 1970- ja 1980-luvun vaihteessa sotakouluissa laadittiin useampikin opinnäytetyö, jotka käsittelivät ase- ja ampumakoulutusta. Suurin yksittäinen ase- ja ampumakoulutuksen kehittämisprojekti laadittiin 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. *Käsiaseiden kouluampumakoulutuksen kokonais selvitys* vuodelta 1989 kertoi monia epäkohtia ase- ja ampumakoulutuksessa. Tämän pohjalta aloitettiin kehittämisprojekti, joka

sisälsi muun muassa yhtenäisten koulutuskorttien laatimisen, ampumakouluttajan oppaan kirjoittamisen, henkilökunnan opetustilauksien järjestämistä, ampumaratojen parannustöitä ja uuden ampumaohjelmiston laatimisen. Tämä yhtenäisti ja paransi ase- ja ampumakoulutusta huomattavasti.

Sodan jälkeen sotakokemuksia kerättiin kattavasti, mutta ne eivät juuri käsitelleet ase- ja ampumakoulutusta. Suurin yksittäinen havainto oli se, että jokaisen jalkaväkimiehen tuli osata käyttää oman aseensa lisäksi pikakivääriä, konepistoolia ja konekivääriä. Konekiväärin osalta tähän päästiin vasta vuonna 1948, jolloin konekivääriammunnat tulivat ammuttavaksi jalkaväikyksikön varusmiehille. Muiden aselajien edustajille konekivääriammunnat tulivat osaksi kouluammuntoja vasta kymmenen vuotta myöhemmin. Vaikka sotakokemuksien suoranaista vaikuttamisesta kouluammuntoihin on vähän näyttöä, on todennäköistä että sodan käyneiden kouluttajien merkitys ase- ja ampumakoulutukseen on ollut merkittävää. Sotakokemuksien vuoksi he osasivat painottaa koulutuksessa taistelukentällä tarvittavia asioita.

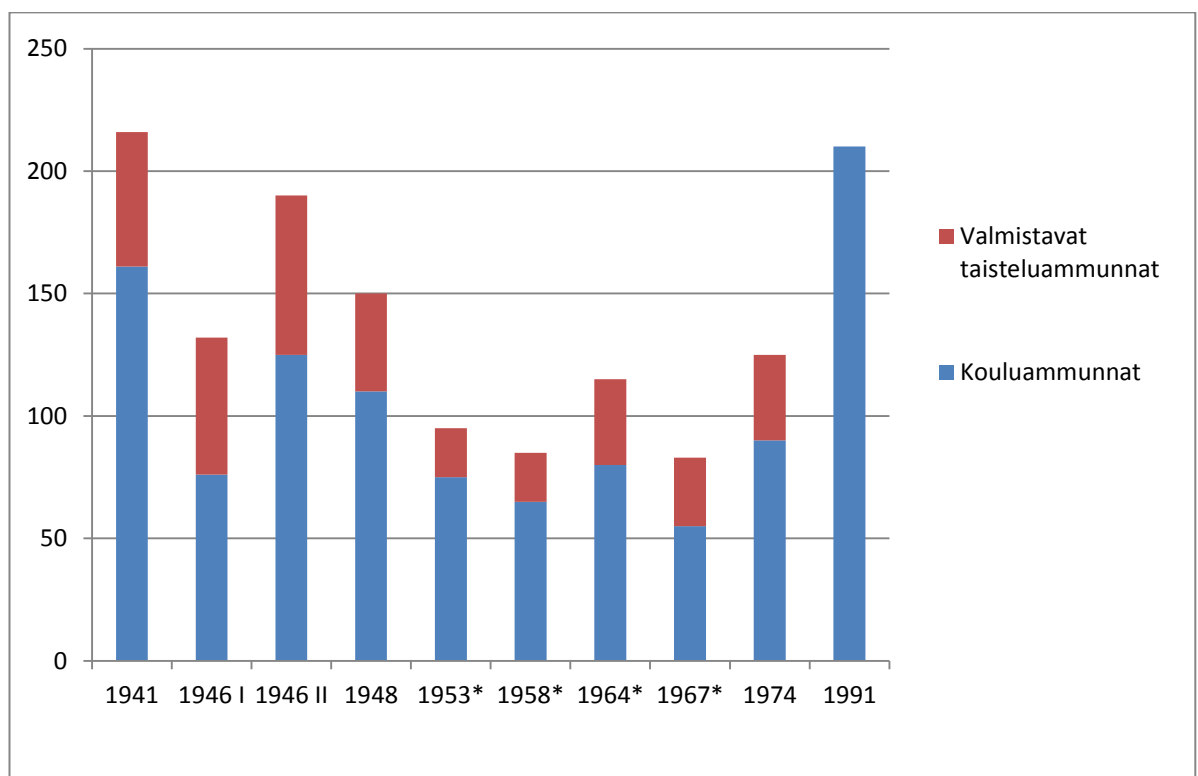

*) Valmistavien taisteluammuntojen tilalla olivat kenttäammunnat

TAULUKKO 9: Koulu- ja kenttäammuntojen määrät täysien ohjelmien mukaisesti vuosina 1945–1992. (kivääri / rynnäkkökivääri)¹⁵⁶

¹⁵⁶ Kyseisten vuosien ampumaohjelmistot, *Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille* (1991) otettiin käyttöön vuonna 1992.

Ammuntojen ja ammuttavien patruunoiden määrät ovat luonnollisesti olleet tärkeässä roolissa kehitettäessä ampumataittoa. Kouluammunnoissa käytettävät patruunakiintiöt laskivat aina 1960-luvun alkuun saakka, samoin laskivat myös kouluammuntojen määrät. Suurten ikäluokkien ollessa palveluksessa kouluammuntojen määrä oli pienimmillään, kouluammuntoja ammuttiin enimmilläänkin vain neljä ja kenttäammuntoja kaksi. 1970-luvulla alkaen ammuntojen ja patruunoiden määrä lähti jyrkkään nousuun. Vuoden 1991 ampumaohjelmiston mukaisissa ammunnoissa kulutettiin patruunoita miltei kolminkertainen määrä verrattuna vuoden 1967 ampumaohjelmiston mukaisiin amuntoihin. Tosin vuoden 1991 ampumaohjelmisto ei enää käsittänyt kenttä- tai valmistavia taisteluumuntoja.

*) Valmistavien taisteluumuntonojen tilalla olivat kenttäammunnat

TAULUKKO 10: Patruunoiden kulutus täysien ohjelmien mukaisissa koulu- ja kenttäammunnoissa vuosina 1945–1992. (kivääri / rynnäkkökivääri)¹⁵⁷

Ammunta- ja patruunamäärien lisäksi merkittävää on myös ollut itse kouluammuntojen sisältö, eli se millaisia ammunnat ovat olleet. Kouluammunnat olivat pääpiirteiltään samankaltaisia aina vuoteen 1992 asti. Kouluammunnat aloitettiin totuttautumisammunnalla 50 metrin matkalta. Kaikki kouluammunnat suoritettiin pääsääntöisesti makuuasennosta, ampumamatkan ollessa 150 metriä. Yleensä kouluammuntoihin kuului kuitenkin vähintään yksi ammunta

¹⁵⁷ Kyseisten vuosien ampumaohjelmistot, *Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille* (1991) otettiin käyttöön vuonna 1992.

300 metrin etäisyydeltä ja myös yksi ammunta seisten. Vasta vuoden 1974 ampumaohjelmiston mukaisissa kouluammunnoissa käytettiin polviasentoa. Kouluammuntojen tulilaji oli poikkeuksetta kertatuli ilman aikarajaa. Muutamassa ampumaohjelmistossa oli myös yksi ammunta pikatulella. Koulu- ja kenttäammunnat suoritettiin palvelustehtävästä riippuen joko täyden tai suppean ohjelman mukaisesti. Suppea ohjelma käsitti usein kaikki kouluammunnat, mutta vain osan kenttä- tai valmistavista taisteluammunnoista. Ohjelmien suorittajat vaihtelivat hieman, mutta pääsääntöisesti jalkaväikyksiköiden varusmiehet ampuivat täyden ohjelman ja muut suppean ohjelman mukaisesti. Vuoden 1991 ampumaohjelmisto otettiin käyttöön vuoden 1992 alusta, ja tällöin kouluammunnat muuttuivat huomattavasti. Enää ei ollut kenttä- tai valmistavia taisteluammuntoja, vaan kaikille yhteiset kouluammunnat. Nämä kouluammunnat olivat monipuolisempia etenkin ampuma-asentojen ja tulilajien osalta. Ohjelmistoon kuului muun muassa pimeäämmunta ja ammunta liikkuvaan maaliin. Ampumataito määritettiin tällöin yhden ammunnan mukaan, kun tätä ennen se oli koostunut useammasta ammunnasta. Tärkein ohjaava tekijä vuoden 1991 ampumaohjelmiston sisältöön oli se, että se oli tarkoitettu vain rynnäkkökiväärille. Rynnäkkökivääri oli ominaisuuksiltaan hyvin erilainen verrattuna kivääriin, ja ampumaohjelmiston täytyi palvella paremmin aseiden ominaisuuksia. Tätä ennen ampumaohjelmistot oli tehty suoritettavaksi kiväärille tai kiväärille ja rynnäkkökiväärille, ja se vaikutti ampumaohjelmistojen sisältöön.

Kouluammunnoilla asevelvollisille opetettiin siis perusampumataito, jonka jälkeen suoritettiin kenttä- tai valmistavat taisteluammunnat. Näiden ammuntojen määrät ja patruunamäärät myötäilivät pitkälti kouluammuntoja. Vuoden 1946 toisesta ampumaohjelmistosta lähtien valmistavat taisteluammunnat ja kenttäammunnat ammuttiin ampuradalla, ja ne olivat suoritusperiaatteiltaan kouluammuntojen kaltaisia, mutta vaativampia ja monipuolisempia. Vuodesta 1974 lähtien valmistavat taisteluammunnat siirryttiin ampumaan maasto-olosuhteisiin. Tällä haettiin todennäköisesti parempaa valmistautumista taisteluammuntoja varten.

<u>Jalka- väki- yksiköt:</u>	<u>1941</u>	<u>1946 I</u>	<u>1946 II</u>	<u>1948</u>	<u>1953</u>	<u>1958</u>	<u>1964</u>	<u>1967</u>	<u>1974</u>	<u>1991</u>
	kiv / kp / pk / kk	kiv / kp / pk / kk	kiv / kp / pk / kk	kiv / kp / pk / kk	kiv / kp / pk / kk	kiv / kp / pk / kk	kiv / kp / pk / kk	kiv / kp / pk / kk	kiv / kp / pk / kk	rk / kp / pk / kk
Kivääri	16 / 2 / 4 / -	10 / 2 / 2 / -	8 / 3 / 2 / -	6 / 3 / 1 / 1	6 / 2 / 2 / 1	5 / 2 / 2 / 1	6 / 5 / 1 / 1	4 / 5 / 1 / 1	6 / 4 / - / 2	10 / - / - / 3
PST	16 / - / - / -	10 / 2 / 2 / -	8 / 3 / 2 / -	6 / 3 / 1 / -	6 / 2 / 2 / -	5 / 2 / 2 / 1	4 / 5 / 1 / 1	3 / 5 / 1 / 1	6 / 2 / - / 1	10 / - / - / -
KRH	16 / - / - / -	10 / 2 / 2 / -	8 / 3 / 2 / -	6 / 3 / 1 / -	6 / 2 / 2 / -	5 / 2 / 2 / 1	4 / 5 / 1 / -	3 / 5 / 1 / 1	6 / 2 / - / 1	10 / - / - / -
Pioneeri	16 / - / - / -	10 / 2 / 2 / -	8 / 3 / 2 / -	6 / 3 / 1 / -	6 / 2 / 2 / -	5 / 2 / 2 / 1	4 / 5 / 1 / -	3 / 5 / 1 / -	6 / 2 / - / 1	10 / - / - / -
Viesti	16 / - / - / -	10 / 2 / 2 / -	8 / 3 / 2 / -	6 / 3 / 1 / -	6 / 2 / 2 / -	5 / 2 / 2 / 1	4 / 5 / - / -	3 / 5 / - / -	6 / 2 / - / -	10 / - / - / -
Huolto	16 / - / - / -	10 / 2 / 2 / -	8 / 3 / 2 / -	6 / 3 / 1 / -	6 / 2 / 2 / -	5 / 2 / 2 / 1	4 / 5 / - / -	4 / 3 / - / -	6 / 4 / - / -	10 / - / - / -
<u>Muut aselajit ja puo- lustus- haarat</u>	16 / - / - / -	10 / 2 / 2 / -	8 / 3 / 2 / -	6 / 3 / 1 / -	6 / 2 / 2 / -	5 / 2 / 2 / 1	4 / 5 / 1 / -	3 / 4 / - / -	6 / 2 / - / -	10 / - / - / -

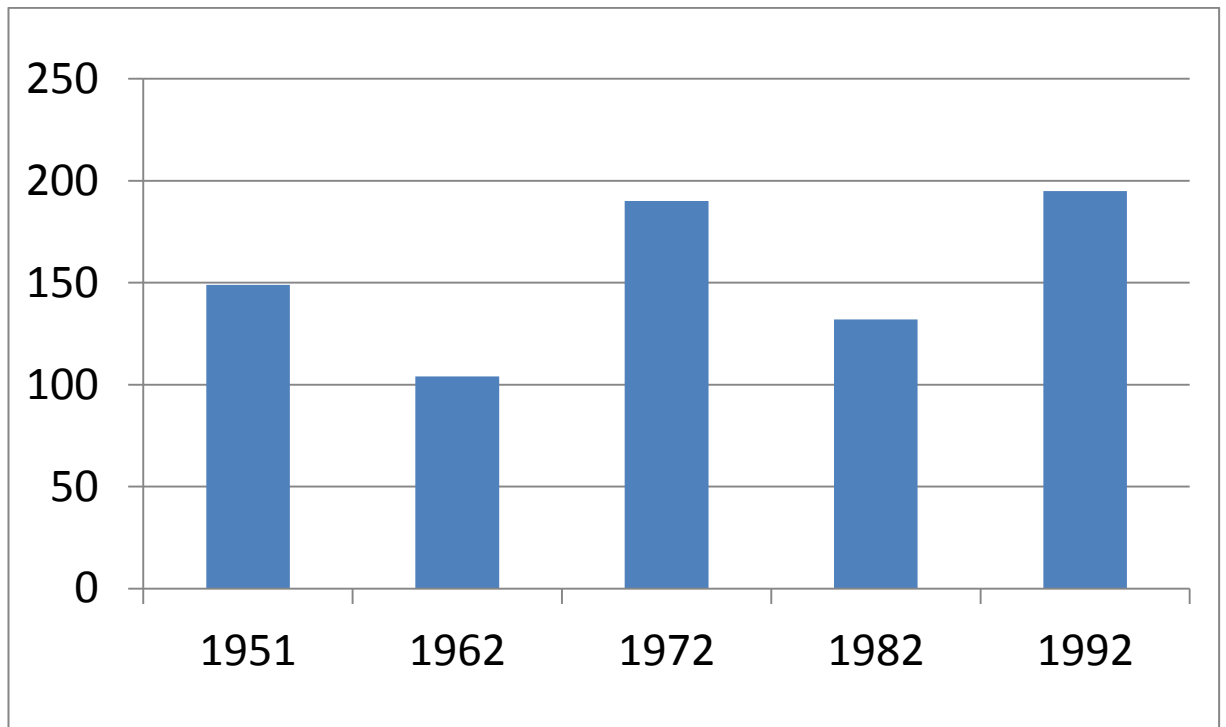
TAULUKKO 12: Varusmiesten suorittamat kouluammunnat kiväärillä / rynnäkkökiväärillä, konepistoolilla, pikakiväärillä ja konekiväärillä vuosina 1945–1992.¹⁵⁸

Konepistooli- ja pikakivääriammunnat kuuluivat henkilökohtaisen aseiden lisäksi kiinteästi kouluammuntoihin. Kyseisillä aseilla ammuttiin pääsääntöisesti yhdestä kolmeen totuttautumisammuntaa. Suuremman määrän ammuntoja ampuivat luonnollisesti ne varusmiehet, jotka toimivat kyseisten aseiden ampujina tai heidän ryhmänjohtajinaan. 1960-luvulla konepistooliammuntojen määrää kasvatettiin roimasti. Näin asevelvollisia totutettiin rynnäkkökivääriammuntoja varten, sillä rynnäkkökiväärien käyttöönotto oli suhteellisen hidasta. Pikakivääriammunnat jäivät pois vuoden 1974 ohjelmistossa ja vuodesta 1992 alkaen rynnäkkökivääriammunnat syrjäyttivät niin kivääri- kuin konepistooliammunnatkin. Konekivääriammunnat tulivat jalkaväen kiväärimiesten koulutukseen vuonna 1948 ja muiden aselajien edustajille kymmenen vuotta myöhemmin. Konekivääriammuntoja oli keskimäärin vähemmän konepistooli- ja pikakivääriammuntoja, ja vuodesta 1992 alkaen konekivääriammunnat kuuluivat enää vain kivääri-, pansarijääkäri- ja rannikkojääkärikoulutushaarojen koulutukseen.

Varusmiesten ase- ja ampumakoulutuksen tuntimäärät myötäilivät kouluammuntojen määriä. Silmiinpistävää on etenkin 1970-luvulla tapahtunut roima ase- ja ampumakoulutuksen lisääminen, tällöin koulutustunnit miltei kaksinkertaistuvat. 1960-luvulla kouluammuntamäärät sekä ase- ja ampumakoulutuksen tuntimäärät olivat alhaisimmillaan ja tämä on varmasti vai-

¹⁵⁸ Kyseisten vuosien ampumaohjelmistot, *Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille* (1991) otettiin käyttöön vuonna 1992.

kuttanut saavutettaviin koulutustuloksiin heikentävästi, muutenhan 1970-luvulla ammuntojen ja koulutustuntien määriä ei olisi korotettu.

TAULUKKO 11: Asevelvollisten ase- ja ampumakoulutuksen tuntimäärät vuosina 1951–1992.¹⁵⁹

Hyvän ampumataidon saavuttamiseksi tärkein työ on tehtävä ennen kouluammuntoja valmistavassa ampumakoulutuksessa. Tutkittavana olevan ajan jakson aikana valmistavaa ampukoulutusta ovat ohjanneet lukuisat oppaat ja ohjeet. Ne kertoivat yksityiskohtaisesti valmistavan ampumakoulutuksen päämäärät, opetustarkoitukset ja opettavat asiat. Selkeänä puutteena oli valtakunnallisen koulutussuunnitelman puuttuminen, jolla Puolustusvoimien valmistava-ampumakoulutus olisi saatettu yhtenäiseksi ja selkeäksi kokonaisuudeksi. Vasta 1990-luvun alussa valmistuneen ase- ja ampumakoulutuksen kehittämisprojektin myötä valmistuivat yhtenäiset koulutuskortit ja opetuspaketit, joilla valmistava-ampumakoulutus saatiin yhdenmukaiseksi. Tosin edellä mainitun puutteen vuoksi valmistava-ampumakoulutus ei ollut huonoa ja tehotonta, sillä lukuisissa jalkaväen tarkastajan varuskuntien tarkastuskäynneillä kouluammuntojen taso todettiin hyväksi. Tämä kertoo myös kouluttajien korkeasta ammattitaidosta, johon kiinnitettiin huomiota etenkin sotakoulujen opetuksessa ja ampumaharrastuksen tukemisessa.

¹⁵⁹ Keronen (1979), liite 2.12, Haapala (1982), s.653, Pääesikunta, jalkaväkitoimisto, 637/Daa, Ase- ja ampumakoulutuksen tuntimäärät, 22.3.1992 Helsinki, T26199 / Dbc7, ss. 1–2.

LÄHTEET

1. JULKAISETTOMAT LÄHTEET

Arkistolähteet on luoteltu niiden tulonumeroiden perusteella. Tästä syystä osa koulutusosaston/-toimiston arkistolähteistä on sijoitettu jalkaväkiosaston/-toimiston lähteiksi. Julkaisemat-
tomat lähteet ovat peräisin Kansallisarkistosta, ellei toisin mainita.

1.1 Jalkaväkiosasto/-toimisto

T18751 / PEjvtston kansio 1948:

- Puolustusvoimain Pääesikunta, Jalkaväkiosasto, N:o 956/Jv.tsto/1a, Jalkaväen tarkastajan virkaohje, Helsinki 3.12.1948.

T19646 / 19:

- Pääesikunta Jalkaväkitoimisto, N:o 339/Jvtsto/5h, 1953 uusitun kv.ase koul.ammuntojen selitysvihkojen jako, Helsinki 18.2.1953.

T22660 / F33:

- Pääesikunta Jalkaväkitoimisto, N:o 250/Jvtsto/5b1, Kertomus jalkaväen tarkastajan koulutustarkastuksesta 1. JP:ssa 10.1. – 12.1.56, Helsinki 31.1.1956.

T22660 / F38:

- Pääesikunta Jalkaväkitoimisto, N:o 1037/Jvtsto/5h, Kantahenkilöstön ampumakoulutus, Helsinki 27.5.1957.

T22780 / F161:

- Pääesikunnan Koulutusosasto, N:o 2028/Jvtsto/5h, muutokset ampumaohjelmistoissa, Helsinki 2.11.1958.

T 25991 / F7:

- Pääesikunnan Koulutusosasto, N:o 1216/Jvtsto/5 h, ampumaohjelmisto ja luokkamerkit, Helsinki 21.6.1962.

T25991 / F12:

- Pääesikunta Jalkaväkitoimisto, N:o 142/Jvtsto/5h, Yhdistelmä ampumaohjelmiston lausunnoista Helsinki 15.1.1965.

T25991 / F17:

- Pääesikunnan Jalkaväkitoimisto, N:o 360/Jvtsto/5h, Ammunnat jalkaväen aseilla, Helsinki 21.2.1967.

T25992 / F1:

- Lappeenrannan aliupseerikoulu, N:o 1210/Koul- ja kntotsto/5h, Heittolaukausammunnan kokeilu, Lappeenranta 23.8.1968.

- Pääesikunnan Jalkaväkitoimisto, N:o 1109/Jvtsto/5h, 3-asentoisen kivääriammunnan kokeilu, Helsinki 5.10.1968.

- Kaakkois-Suomen Sotilasläänin Esikunta, N:o 594/Koultsto/5h, Ampumakokeilu, Kouvola 27.5.1968.

- Pohjanmaan Tykistörykmentti, N:o1108/Koultsto/5g, Lausunto ampumakokeilusta, Oulu 15.5.1968.

T25992 / F3:

- Pääesikunnan jalkaväkitoimisto, Yhdistelmä varusmiesten 3-asentoisen kivääriammunnan kokeiluista keväällä 1968, Helsinki 3.1.1969.

- Pääesikunnan Jalkaväkitoimisto, N:o 87/Jvtsto/5h, Muutos ampumaohjelmistoon, Helsinki 18.1.1969.

- Pääesikunnan Jalkaväkitoimisto, N:o 62/Jvtsto/5h, Esittely koulutuspäällikölle, Helsinki 13.1.1969.

T23204 / F269:

- Pääesikunta, N:o 913/Lkasvtsto/5h, Ampumaharrastuksen elvyttäminen, Helsinki 8.4.1969.

T25992 / F9:

- Pääesikunnan jalkaväkitoimisto, N:o 855/Jvtsto/5h, Uudet ampumaohjelmistot, Helsinki 14.6.1972.

T25992 / F11:

- Karjalan Jääkäripataljoona, N:o 238/Koul- ja järjstto/5h, Lausunto uudesta ampumaohjelmistosta, Kontioranta 24.1.1973.
- Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunta, N:o 931/Koultsto/5i, Ammunnat käsiaseilla, Kouvola 31.7.1973.

T2993 / F7:

- Pääesikunta, Jalkaväkitoimisto, N:o 295 / 8a, Kapteeni E Haapalan ampumaohjelmiston kokeilu, Helsinki 31.1.1979.

T25993 / F12:

- Uudenmaan Jääkäripataljoona, Koulutus- ja järjestelytoimisto, 3214/Da, esitys rynnäkkökiväärin patruunoihin, Santahamina 15.11.1983.
- Pääesikunta, jalkaväkitoimisto, 1723/17, Koulutusampumatarvikkeiden lisäkiintiö, Helsinki 23.11.1983.

T26199 / F15:

- Pääesikunta, jalkaväkitoimisto, 606/17, Käsiasepatruunoiden koulutuskäyttö Puolustusvoimissa ja Rajavartiolaitoksessa, Helsinki 17.4.1985.

T26199 / Dbc6:

- Pääesikunta, Jalkaväkitoimisto, /Daa, Esittely koulutuspäällikölle, Helsinki 10.11.1988.
- Pääesikunta, Jalkaväkitoimisto, 2205/Daa, Käsiaseiden kouluampumakoulutuksen kokonais selvitys, Helsinki 12.12.1989.
- Pääesikunta, Koulutusosasto, 647/Daa, Käsiaseiden kouluampumakoulutuksen kehittäminen, Helsinki 22.3.1990.

T26199 / Dbc7:

- Pääesikunta, jalkaväkitoimisto, 632/Db, Ampumakoulutuksen ohjelmat rynnäkkökiväärille ja sotilaspistoolille, Helsinki 30.4.1991.
- Pääesikunta, jalkaväkitoimisto, 384/Db, Konekivääriampumakoulutus, Helsinki 30.3.1992.

1.2 Koulutusosasto/-toimisto

T18003 / 4:

- Puolustusvoimain Pääesikunnan Koulutusosasto, Ampumaohjelmisto / 41.

T18002 / 7:

- Puolustusvoimain Pääesikunnan Koulutusosasto, Suuntaviivoja maavoimien taistelukoulutusta ja kenttäpalvelusta sekä johtajakoulutusta varten v. 1945, Ev.luutn. Y.A. Järvinen, Helsinki 5.2.1945.

T20172 / F123:

- Pääesikunta jalkaväen tarkastaja, N:o 1002/Jvtsto/5h, Esitetyt lausunnot ja todetut epäkohdat, Helsinki 27.5.1955.
- Pääesikunta Koulutusosasto, N:o 1687/Koultsto/5h1, Ampumaohjelmisto, Helsinki 13.6.1955.
- Pääesikunnan kirjelmä, N:o 2162/Koultsto /5h1, Tilasto kadettien ase- ja ampumateknillisestä pohjakoulutuksesta varusmiesaikana, Helsinki 15.7.1955.

T22780 / F226:

- Pääesikunnan Koulutusosasto, N:o 414/Koultsto/5h, Varusmiesten ampumaluokkasuoritukset, Helsinki 8.2.1964.

T25384 / Dbc 4:

- Pääesikunta Koulutusosasto, 304 / Dbc, Ampumaohjelmiston muutos, Helsinki 28.1.1985.

1.3 Varomääräykset (Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto)

- *Maavoimien ampumaohjelmisto*, Maavoimien henkilöstöosasto, HI985, 15.4.2013.

2. JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Kumotut ohjesäännöt (Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto)

- *Ammunnat jalkaväen aseilla v. 1946*, Otavan kirjapaino, Helsinki 1946.
- *Ammunnat jalkaväen aseilla*, Koulutuksen pysyväiskäskey 593 B 1/17.1.1964.
- *Ammunnat jalkaväen aseilla*, Koulutuksen pysyväiskäskey 628 B 1/19.1.1967.
- *Koulutuksen suuntaviivat vuodeksi 1941*, Puolustusvoimain Pääesikunta, Koulutusosasto, N:o 320/koul. 1/40/sal. Helsinki 1941.
- *Ampumaohjelmisto jalkaväen aseet*, Puolustusvoimain pääesikunta, koulutusosasto 26.11.1946, N:o 4463/Koul. 1/22.
- *Ampumaohjelmisto*, Pääesikunta, N:o 750/Koultsto/Dbca, Helsinki 26.2.1974.
- *Kevyiden aseiden käsittely- ja ampumakoulutusopas*, Pääesikunta N:o 2216/Ohjeststo/8b, Helsinki 6.8.1963, Länsi-Savon Kirjapaino Oy Mikkeli 1963.
- *Kevyiden aseiden käsittely- ja ampumakoulutusopas*, Pääesikunta Helsinki 25.10.1985, 2. painos, Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo, Pieksämäki 1987.
- *Muutos koulutuksen suuntaviivoihin v:ksi 1948*, Puolustusvoimain pääesikunta koulutusosasto N:o 1654/Koul.1/11a, Helsinki 24.4.1948.
- *Ohjeita ampumakouluttajille kivääriperusampumakoulutusta varten*, Puolustusvoimain pääesikunta, Jalkaväkiosasto N:o 112/Jv.tsto/51, Helsinki 29.1.1949.
- *Suojeluskuntajärjestön ampumaohjelmisto 1941*, Suojeluskuntain yliesikunta N:o 1808/ib/101.

2.2 Tutkimukset ja opinnäytteet

- Haapala, Esa: *Jalkaväen ampumaohjelmistojen tarkoituksenmukaisuus ja kehittämistarve*, Diplomityö, Sotakorkeakoulu, MSL 35, nro 1360, Helsinki 31.7.1979. (Kansallisarkisto)
- Jaakkola, Sami: *Kouluammuntajärjestelmä ja sen kehittyminen puolustusvoimissa viime sotien jälkeen*, kadettitutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu, nro 287, Helsinki 1998. (Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto)
- Keronen, Olavi: *Puolustusvoimien rauhan ajan varusmieskoulutusjärjestelmän kehittyminen maavoimissa vv 1919 - 1975 erityisesti jalkaväen kannalta tarkasteltuna*, Diplomityö, Sotakorkeakoulu, nro 1370, MSL 35, Helsinki 1.7.1979. (Kansallisarkisto)
- Norri, Juhani: *Jalkaväen keveillä aseilla suoritettavien ammuntojen kehittely nykyisen ampumaohjelmiston pohjalta (ml uusien ammuntojen mallisuunnitelmat)*, tutkielma, Jalkaväen kapteenikurssi 53, Taistelukoulu, T27011 / Hja II:34 tutkielman nro 1429, Tuusula 18.4.1980. (Kansallisarkisto)
- Pöyry, Timo: *Peruskoulutuskauden ampumaohjelmiston kehittäminen*, tutkielma, Jalkaväen kapteenikurssi 54, Taistelukoulu, T27011 / Hja II:39 tutkielman nro 1518, Tuusula 22.4.1981. (Kansallisarkisto)
- Siirola, Pentti: *Koulutuksessa käytettävien maavoimien ampumatarvikkeiden tarve huomioon ottaen taloudelliset mahdollisuudet ja niiden edellyttämät koulutukselliset järjestelyt*, Diplomityö, Sotakorkeakoulu, nro 864, MSL 28, Hämeenlinna 2.5.1967. (Kansallisarkisto)
- Ukkola, Timo: *Koulutus maavoimissa jatkosodan aikana*, Kadettitutkielma, Maanpuolustuskorkeakoulu 2006. (Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto)

2.3 Kirjallisuus

- *Ampumakoulutusopas*, Pääesikunnan koulutusosasto 1991, Karisto OY:n kirjapaino, Hämeenlinna 1992.
- *Jalkaväen vuosikirja 1987 XVII*, Etelä-Saimaan Kustannus Oy, Lappeenranta 1987.

- *Kouluttajan opas*, Pääesikunta Helsinki 28.1.1984, Gummerus OY:n kirjapainossa Jyväskylässä 1984.
- Kurkinen, Uuno: *Kivääriammunnan koulutusopas*, Oy Länsi-Savon Kirjapaino, Mikkeli 1971.
- Palokangas, Markku: *Sotilaskäsiaseet Suomessa 1918 –1988 osa 1 ja 2*, Suomen Asehistoriallinen Seura ry, Vammalan Kirjapaino Oy 1991.
- *Rynnäkkökiväärin käsikirja*, osa 1, Pääesikunta, Länsi-Savo Oy, Mikkeli 1985.
- Sundbäck, Esa: *Suomen Puolustusvoimat 1944 –1974, Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2*, toimittajat V. M. Syrjö –M. Karjalainen–E. Elfvengren, Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos, WSOY 2006.

2.4 Lehdet

- Aumo, Rudolf: *Kivääriammunnoista ja hieman kivääreistäkin*, Sotilasaikakausilehti N: 5, 1959.
- Haapala, Esa: *Eipä unohdeta kiväärimestä*, Sotilasaikakausilehti N:o 8, 1982.
- Rajatora, Yrjö: *Ammunta arvoonsa*, Sotilasaikakausilehti N:o 4, 1962.
- Tarkki, Uuno: *Varusmiesten ampumakoulutuksesta*, Sotilasaikakausilehti N:o 7, 1952.
- Vallas, Kalevi: *Varusmiesten ampumakoulutuksesta*, Sotilasaikakausilehti N:o 7, 1952.
- Vuorikari, Kalevi: *Eräitä ampumakoulutuksen kehittämismahdollisuuksia*, Sotilasaikakausilehti N:o 1/1969.